

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO  
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA**

**KRISTINA VIGRAITIENĖ**  
APLINKOSAUGOS TEISĖ

**APLINKOS TARŠOS MOKESČIŲ SISTEMA LIETUVOJE**  
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: prof. dr. Birutė Pranevičienė

Kaunas, 2023

## **Turinys**

|                                                                                                    |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| SANTRUMPŲ SĄRAŠAS .....                                                                            | 3  |
| ĮVADAS .....                                                                                       | 4  |
| 1. APLINKOS TARŠOS SAMPRATA, JOS ŠALTINIAI IR PADARINIAI .....                                     | 7  |
| 1.1. Aplinkos taršos samprata .....                                                                | 7  |
| 1.2. Aplinkos taršos klasifikacija ir šaltiniai .....                                              | 11 |
| 1.3. Pagrindiniai aplinkos taršos šaltiniai Lietuvoje .....                                        | 16 |
| 1.4. Aplinkos taršos padariniai .....                                                              | 19 |
| 2. APLINKOSAUGINIAI MOKESČIAI – EKONOMINIŲ APLINKOSAUGOS PRIEMONIŲ SISTEMOS DALIS .....            | 22 |
| 3. APLINKOS TARŠOS APMOKESTINIMO TEISINIS PAGRINDAS - MOKESČIO UŽ APLINKOS TERŠIMĄ ĮSTATYMAS ..... | 25 |
| 3.1. Įstatymo paskirtis .....                                                                      | 25 |
| 3.2. Mokesčio objektas .....                                                                       | 26 |
| 3.3. Mokesčio mokėtojai .....                                                                      | 28 |
| 3.4. Mokesčio tarifų nustatymo ir jų indeksavimo tvarka .....                                      | 29 |
| 3.5. Mokesčio apskaičiavimas .....                                                                 | 32 |
| 3.6. Mokestinis laikotarpis, mokesčio deklaravimas ir sumokėjimas .....                            | 35 |
| 3.7. Mokestinio patikrinimo tvarka .....                                                           | 37 |
| 3.8. Lietuvos teismų praktika dėl mokesčio už aplinkos teršimą .....                               | 39 |
| 4. TARŠOS MOKESČIO PASKIRSTYMAS IR TIKSLINIS PANAUDOJIMAS .....                                    | 47 |
| IŠVADOS .....                                                                                      | 54 |
| LITERATŪROS SĄRAŠAS .....                                                                          | 57 |
| SANTRAUKA .....                                                                                    | 62 |
| SUMMARY .....                                                                                      | 63 |
| PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ .....                                              | 64 |

## SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

AAA – aplinkos apsaugos agentūra;  
AAD – aplinkos apsaugos departamentas;  
AAĮ – aplinkos apsaugos įstatymas;  
DLT – didžiausia leidžiama tarša;  
EBPO - ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (*angl. OECD*);  
LR – Lietuvos Respublika;  
LVAT – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas;  
MAT – mokestis už aplinkos teršimą;  
MATĮ – mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas;  
MTŠ – mobilus taršos šaltinis;  
NKJM - ne keliais judantys mechanizmai;  
NMLOJ – ne metaniniai lakieji organiniai junginiai;  
RAAD – regiono aplinkos apsaugos departamentas;  
SAARSP - Savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa;  
SAARSPĮ - Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas;  
STŠ – stacionarus taršos šaltinis.

## IVADAS

**Temos aktualumas ir naujumas.** Žemės istorijoje yra žinomi penki masiniai gyvybės išnykimai, kurių metu dėl įvairių priežasčių žūdavo toks didelis skaičius tuo metu vyravusių gyvybės rūšių, kad tai suveikdavo kaip evoliucinė perkrova. Kaip teigiama knygoje „Negyvenama Žemė. Ateities istorija“, pirmą kartą taip nutiko maždaug prieš 450 mln. metų, kuomet išnyko 86 proc. visų gyvybės rūšių<sup>1</sup>. Daugelio mokslininkų, tyrinėjančių gyventojų populiaciją, jos augimo tendencijas ir kitus demografinius rodiklius, nuomone, šiuo metu mes gyvename ant šeštojo masinio gyvybės išnykimo ribos. Vieni mokslininkai to priežastis įvardina kaip natūralius Žemėje vykstančius kaitos procesus, kiti vienareikšmiškai kaltina dėl žmonių veiklos ir industrializacijos stipriai šylantį klimatą. Darbo autorės nuomone, visgi žmonių populiacijos augimas, antropogeninė veikla, kasmet smarkiai pasisavinami ir gamybos procesuose naudojami riboti Žemės ištekliai, negali vykti be pasekmių. Auganti gyvenimo kokybė, kurios vienu iš rodiklių laikomas susidaręs atliekų kiekis vienam gyventojui per metus, besaikis, nesąmoningas vartojimas, neracionalus gamtos išteklių naudojimas po savęs palieka žymius pėdsakus, tokius kaip: didėjanti aplinkos tarša, nykstančios rūšys, negyvosios gamtos funkcijų degradacija, neigiami padariniai žmonių sveikatai ir kt. Siekiant mažinti šias neigiamas pasekmes, vienas svarbiausių aplinkos apsaugos uždavinių – riboti bei mažinti veiklą, kurios metu susiduriama su kenksmingu aplinkos taršos poveikiu. Viena iš priemonių šiam uždaviniui įgyvendinti - ekonominis aplinkosaugos priemonių teisinis reguliavimas.

Lietuvoje, siekiant mažinti aplinkos teršimą, viena iš pasitelkiamų priemonių yra teršėjų apmokestinimas. Šios priemonės teisinis pagrindas yra „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas“<sup>2</sup> (toliau – ir Įstatymas). Taigi, norint aiškiai suprasti, kodėl ūkio subjektai, fiziniai asmenys, yra apmokestinami šiuo mokesčiu, reikalinga suprasti, kokią didelę žalą kuria aplinkos tarša. Tad šio darbo *pirmajame skyriuje* bus skiriamas dėmesys siekiant išsiaiškinti pačią aplinkos taršos sampratą, kokie yra pagrindiniai jos šaltiniai ir padariniai; toliau *antrajame skyriuje* bus atskleidžiama aplinkos taršos mokesčių padėtis aplinkosauginių mokesčių sistemoje; *trečiajame skyriuje* analizuojamas pagrindinis nacionalinis teisės aktas, reglamentuojantis apmokestinimą aplinkos taršos mokesčiu, jo raida, aplinkos taršos mokesčių sistemos turinys, bei atskleidžiami aspektai susiję su taikymo problematika.

LR MATĮ įtvirtina ne tik šio mokesčio objektą, mokėtojus, jų teises bei pareigas, lengvatas, mokestinį laikotarpį, tarifus, jų nustatymo ir indeksavimo tvarką, mokesčio

---

<sup>1</sup> David Wallace - Wells, *Negyvenama Žemė. Ateities istorija* (Vilnius: Tyto Alba, 2020), 11.

<sup>2</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2023-01-03)“, LRS, žiūrėta 2023 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.80721/asr>.

apskaičiavimo, deklaravimo, mokėjimo, mokestinio patikrinimo tvarkas, bet ir surinktų mokesčių paskirstymą, tikslinį panaudojimą. Tad *ketvirtajame* šio baigiamojo darbo skyriuje aptariamas mokesčio paskirstymas ir panaudojimas.

Tema susijusi su Lietuvos aplinkos taršos mokesčių sistema nėra plačiai išanalizuota ir ištyrinėta, ypač atsižvelgiant į vėliausios MATĮ redakcijos pakeitimus, susijusius su tarifų išaugimu. Aplinkos taršos mokesčius plačiau tyrinėjo mokslininkės A. Miceikienė, V. Čiulevičienė<sup>3</sup>, G. Saveikytė ir kt.<sup>4</sup>, aplinkosauginių mokesčių įtakos aplinkosaugai Lietuvoje vertinimą analizavo G. Dijotaitė<sup>5</sup>, atsakomybės už MAT įstatymo pažeidimus klausimus nagrinėjo K. Tokoreva<sup>6</sup>.

**Tyrimo objektas:** Lietuvos aplinkos taršos mokesčių sistema.

**Darbo tikslas:** išanalizuoti Lietuvos aplinkos taršos mokesčių sistemą, išskirti šių mokesčių rūšis, išanalizavus teismų praktikos pavyzdžius, atskleisti MATĮ taikymo problematiką.

#### **Darbo uždaviniai:**

1. Išanalizuoti aplinkos taršos sampratą ir klasifikaciją remiantis teisės aktais, specialiosios literatūros ir kitais šaltiniais; įvertinti pagrindinius taršos šaltinius Lietuvoje ir, su kokiais padariniais susiduriama.
2. Išanalizuoti ir įvertinti taršos mokesčio padėtį nacionalinėje ekonominių aplinkosaugos priemonių sistemoje.
3. Atskleisti taršos mokesčių sistemos turinį, pagrindinius įgyvendinimo aspektus ir problematiką.
4. Įvertinti praktiniu aspektu pagrindinio teisės akto, kuris reglamentuoja aplinkos taršos apmokestinimą, nuostatų, susijusių su surinktų įplaukų už taršą tiksliniu panaudojimu, įgyvendinimą.

---

<sup>3</sup> Astrida Miceikienė ir Vida Čiulevičienė, „Mokesčiai – kaip aplinkos taršą mažinantis ir aplinkos išteklius tausojantis instrumentas“, *Science and Studies of Accounting and Finance: Problems and Perspectives* 9, Nr. 1 (2014): 154-162, [https://www.researchgate.net/publication/311477874\\_MOKESCIAI\\_-\\_KAIP\\_APLINKOS\\_TARSA\\_MAZINANTIS\\_IR\\_APLINKOS\\_ISTEKLIUS\\_TAUSOJANTIS\\_INSTRUMENTAS](https://www.researchgate.net/publication/311477874_MOKESCIAI_-_KAIP_APLINKOS_TARSA_MAZINANTIS_IR_APLINKOS_ISTEKLIUS_TAUSOJANTIS_INSTRUMENTAS).

<sup>4</sup> Gabija Saveikytė ir kt., „Aplinkosauginių mokesčių įtaka aplinkos taršai ir gamtos išteklių naudojimui“, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 37, Nr. 3 (2015): 425–437, <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/957>.

<sup>5</sup> Goda Dijotaitė, „Aplinkosauginių mokesčių įtakos aplinkosaugai Lietuvoje vertinimas“ (magistrantūros studijų baigiamasis darbas, Aleksandro Stulginskio universitetas, 2015), Lietuvos elektroninė akademinė biblioteka, žiūrėta 2023 sausio 24 d., <https://gs.elaba.lt/object/elaba:15804202/>.

<sup>6</sup> Karina Tokoreva, „Atsakomybė už Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pažeidimus“ (magistrantūros studijų baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2019), Lietuvos elektroninė akademinė biblioteka, žiūrėta 2023 m. sausio 26 d., <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:36883948/datastreams/MAIN/content>.

**Ginamasis teiginys:** mokesčių už aplinkos teršimą paskirtis nėra fiskalinė, tai – aplinkosauginė, prevencinė priemonė.

**Metodai:**

- LR įstatymų, poįstatyminių ir kitų teisės aktų, nacionalinių teismų praktikos, specialiosios literatūros šaltinių, mokslinių straipsnių, internetinių svetainių duomenų aplinkos taršos, jos mokesčių sistemos, apmokestinimo klausimais duomenų analizė ir susistemėjimas.
- Informacijai apdoroti ir sisteminti naudojami grupavimo, aprašomasis metodai, palyginamoji statistinių duomenų analizė, grafinis vaizdavimas.

**Darbe naudojamos sąvokos:**

**Antropogeninis poveikis** – žmogaus veiklos įtaka gamtinei aplinkai.

**Atliekų deponavimas** – atliekų saugojimas kontroliuojamame sąvartyne, kuriame įrengtos specialios sistemos ir inžineriniai įrenginiai, skirti sumažinti teršalų prasiskverbimo į aplinką pavojų<sup>7</sup>.

**Ekosistema** – dinamiškas augalų, gyvūnų ir mikroorganizmų bendrijų, taip pat jas supančios negyvos aplinkos, kompleksas<sup>8</sup>.

---

<sup>7</sup> Vida Marija Rutkoviėnė ir Nomeda Sabienė, *Aplinkos tarša* (Akademija: Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2008), 54.

<sup>8</sup> „Biologinės įvairovės konvencija“, Europa.eu, žiūrėta 2022 m. lapkričio 13 d., [http://publications.europa.eu/resource/cellar/a23bd67e-f540-434a-924b-6fa3b68f64c1.0015.01/DOC\\_1](http://publications.europa.eu/resource/cellar/a23bd67e-f540-434a-924b-6fa3b68f64c1.0015.01/DOC_1).

## 1. APLINKOS TARŠOS SAMPRATA, JOS ŠALTINIAI IR PADARINIAI

1999-05-13 priimta LR MATĮ pirmoji redakcija įtvirtino, kad šio teisės akto norma yra nustatomas aplinkos taršos mokesčio objektas, kuris tuo metu buvo įvardintas kaip į aplinką išmetami žmogų ir aplinką negatyviai įtakojantys fizikiniai, biologiniai, cheminiai teršalai. Vertinant šiuo metu galiojančią suvestinę Įstatymo redakciją, galima daryti išvadą, kad per dvidešimt keturis metus teršalų sąvoka gerokai prasiplėtė: teršalų sąvoka aiškinama kaip į aplinką paskleidžiamų taršių medžiagų, keletos tokių teršiančiųjų medžiagų sudėtinis junginys arba mišinys; aspektas dėl negatyvaus teršalų poveikio įvardinamas kaip kenkimas žmonių sveikatai, turtui, aplinkai, taip pat įvardinama, kad mokesčio mokėtojai padariniai gali kilti tiek dėl žmonių veiklos, tiek ir dėl neveikimo teršalams patekus į aplinką. Taigi tam, kad giliau galėtume išanalizuoti Mokesčio už aplinkos teršimą objektą, mokėtojus, mokesčių sistemą, šiame skyriuje pateikiama teorinė aplinkos taršos sampratos ir šaltinių, klasifikacijos analizė. Taip pat, kad suprastume, kodėl valstybei apskritai yra svarbu reguliuoti šio pobūdžio mokestinius santykius, gilinamasi į aplinkos taršos padarinius bei pagrindinius taršos šaltinius Lietuvoje.

### 1.1. Aplinkos taršos samprata

Nuo egzistavimo Žemėje pradžios žmogus - vienintelė biologinė rūšis, daranti milžinišką poveikį jai supančiai aplinkai. Daug metų didžioji dalis problemų, susijusių su aplinkosauga, buvo vietinės reikšmės, nesukelinčios ilgalaikių ir didelių padarinių. Per paskutinius du šimtus metų gyventojų populiacija Žemėje augo dideliu greičiu. Vien tik per XX amžių gyventojų skaičius pasaulyje išaugo nuo 1,65 mlrd. iki 6 mlrd., o šiandien jis jau yra perkopęs 8 mlrd. ribą<sup>9</sup>.

Augant gyventojų skaičiui, vystėsi ir pramonė; prasidėjus pramonės perversmui XVIII – XIX amžiuje, dideliu mastu buvo gaminami produktai pasaulinei rinkai. Pramonės vystymasis buvo itin spartus, reikalaujantis didelių energijos resursų, tad vyraujantys tradiciniai pirminės energijos šaltiniai (vėjo, vandens, mediena, kita biomasė) netrukus užleido vietą iškastiniam kurui. Atsiradusios galimybės panaudoti naftos, akmens anglies, gamtinių dujų išteklius leido gaminti vis daugiau elektros energijos. Tad kilęs mokslo ir technikos perversmas keletą kartų padidino šansus negatyviai įtakoti supančią aplinką: žmogaus veiklos įtaka aplinkai įgijo iki tol nebūtą mastą. Kilę neigiami ūkinių įvykių visumos padariniai dėl medžiagų apykaitos dėsnio

---

<sup>9</sup> „Current World Population (LIVE)“, Worldometers, žiūrėta 2023 m. sausio 28 d., <https://www.worldometers.info/world-population/>.

vykstant tolimosioms pernašoms ėmė išryškėti netgi tose vietose ir teritorijose, kur jokia ūkinė veikla nevykdoma<sup>10</sup>. Kad aplinkos tarša nėra vien vietinės reikšmės, lokali, valstybių teritorijų sienų apribota, matoma ir pagal tai, kad vis didėja ir iš kitų tolimų šiaurės pusrutulio valstybių į Europą pernešamų oro teršalų reikšmė<sup>11</sup>. Ryškiausi tolimųjų oro teršalų pernašų epizodai Lietuvoje, AAA duomenimis, buvo stebėti 2019–2021 m. laikotarpiu: 2019 m. balandžio 23–27 d., 2020 m. spalio 1–3 d., 2021 m. vasario 22–25 d.<sup>12</sup>

„Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo“ (toliau – ir LR AAĮ) 2 straipsnyje numatyta, kad ekosistemos ar jos elementų natūralių funkcijų netekimas, susilpnėjimas laikomas kenksmingu (neigiamu) poveikiu aplinkai; poveikis (ar pasekmės) aplinkai – tai toks fizinis, cheminis ar kitoks poveikis aplinkai, dėl kurio įvyksta ar gali įvykti reikšmingi ekosistemos ar ekosistemos elementų natūralių funkcijų pokyčiai. Pagal LR AAĮ, žala aplinkai suvokiama kaip tiesiogiai ar netiesiogiai atsiradęs neigiamas aplinkos (jos elementų) arba jų funkcijų pokytis, turimų savybių pablogėjimas<sup>13</sup>. Kad aiškiau būtų suvokiama, koks platus yra į šią teisinio reguliavimo sritį patenkantis objektas, pateikiamas aplinkos elementus iliustruojantis paveikslas (1 pav.).



**1 pav.** Aplinka ir jos elementai (sudaryta autorės, remiantis AAĮ medžiaga).

Nors kenksmingo, arba neigiamo, poveikio aplinkai samprata dažniausiai yra tiesiogiai siejama su aplinkos tarša ir jos padariniais, visgi ne visada žala aplinkai kyla dėl žmogaus tiesioginiais ar netiesioginiais veiksmais sąlygoto aplinkos teršimo. Reikia išskirti tai, kad tos pačios teršiančios medžiagos gali būti tiek antropogeninės, tiek ir gamtinės kilmės. Tas iliustruojama 2 paveiksle, kur pateikiami sunkiųjų metalų patekimo į aplinką šaltiniai.

<sup>10</sup> Evaldas Vėbra, „Aplinkos apsauga ir darnaus vystymosi politika“, *Aplinkos politika ir valdymas*, autorių kolektyvas (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008), 6, <https://repository.mruni.eu/handle/007/15380>.

<sup>11</sup> „Oro tarša“, Europos aplinkos agentūra, žiūrėta 2023 m. sausio 28 d., <https://www.eea.europa.eu/lt/themes/air/intro>.

<sup>12</sup> „Apibendrinta Lietuvos aplinkos būklės ir jos pokyčių ataskaita“ (Vilnius: Aplinkos apsaugos agentūra, 2022 m.), [https://aaa.lrv.lt/uploads/aaa/documents/files/leidinys%20ataskaita\\_SPAUDA11\(1\).pdf](https://aaa.lrv.lt/uploads/aaa/documents/files/leidinys%20ataskaita_SPAUDA11(1).pdf).

<sup>13</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>.



#### Gamtiniai (natūralūs) sunkiųjų metalų šaltiniai:

- Žemės plutos viršutinio sluoksnio komponentas;
- Ugnikalnių išsiveržimai;
- Augmenijos sudedamoji dalis, yrant biomasei kaupiasi aplinkoje;
- Dirvožemio erozija;
- Miškų gaisrai;
- Uolienų dūlėjimas.



#### Antropogeninės kilmės sunkiųjų metalų šaltiniai:

- Pramoninės ir buitinės nuotekos;
- Transporto priemonių išmetami teršalai;
- Žemės ūkyje: trąšų, pesticidų, herbicidų, fungicidų, nuotekų dumblo, pelenų, naudojimas;
- Kasybos pramonė, metalurgija; anglies ir iškastinio kuro gamyklos, perdirbimas;
- Galvaninių elementų, dažų gamybos pramonė; naudojimas;
- Biokuro gamybos pramonė ir naudojimas;
- Biomedicinos ir elektronikos atliekos;
- Sąvartynai.

**2 pav.** Sunkiųjų metalų patekimo į aplinką gamtiniai ir antropogeniniai šaltiniai (sudaryta autorės remiantis specialiaja literatūra<sup>14</sup>; panaudotų nuotraukų šaltiniai nurodyti skyriuje „Literatūros sąrašas“).

Įdomu ir tai, kad kai kurių medžiagų kiekiai, patenkantys į aplinką natūraliu būdu, yra netgi didesni nei susidarę dėl žmogaus veiklos. Autorės Rutkoviienė M.V., Sabienė N., cituodamos Jacobson M. Z. pateiktus duomenis, nurodo, kad natūralių kietųjų dalelių išmetimas į atmosferą sudaro apie 89 %, kai tuo tarpu antropogeninės veiklos metu tesudaro 11 %; CO natūrali emisija sudaro apie 91 %, žmogaus veiklos sąlygota tik 9 %<sup>15</sup>. Kadangi aplinkos tarša yra vienas iš svarbiausių antropogeninio poveikio aplinkai padarinių, sukeliančių kenksmingus pokyčius aplinkai ir visuomenei tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu<sup>16</sup>, svarbu gebėti atriboti natūralios kilmės taršą ir taršą, kaip žmogaus veiklos rezultatą. Tad šiame poskyryje plačiau analizuojama aplinkos taršos sąvoka.

Specialioje aplinkosaugos srities literatūroje aplinkos tarša yra įvardijama kaip „bet kokių medžiagų ar energijos, kurios gali sukelti trumpalaikį arba ilgalaikį Žemės ekologinės pusiausvyros pažeidimą, emisijos į biosferą“<sup>17</sup>. Kiti aplinkos taršą įvardina kaip „cheminių,

<sup>14</sup> Lance Castillo, *Heavy Metals and Health* (New York: Nova Science Publishers, Inc, 2016), <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=1350693&site=ehost-live>.

<sup>15</sup> Rutkoviienė ir Sabienė, *supra note*, 7:25.

<sup>16</sup> Eduardas Monkevičius ir kt., *Aplinkosaugos teisė: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2011), 213.

<sup>17</sup> Rutkoviienė ir Sabienė, *supra note*, 7:6.

*fizinių ir biologinių teršalų, neigiamai veikiančių žmogų ir kitus gyvuosius organizmus bei fizinius aplinkos komponentus, patekimą į aplinką*<sup>18</sup>.

Šiame darbe aplinkos tarša bus vertinama vadovaujantis teisine taršos sąvoka. Taršos samprata, atitinkanti teisinę reikšmę, suformuluota Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2010/75/ES. Čia nustatyta, kad **tarša** yra žmonių veiklos sukeltas tiesioginis arba netiesioginis medžiagų, virpesių, šilumos arba triukšmo skleidimas ore, vandenyje ar žemėje, galintis pakenkti žmonių sveikatai arba aplinkos kokybei, darantis žalą materialiajam turtui, žalojantis gamtą ir trukdantis teisėtai ja naudotis<sup>19</sup>. Pagal AAĮ **aplinkos teršimas** – tai „medžiagų, preparatų, organizmų ir mikroorganizmų ar jų junginių (teršalų) išmetimas (išleidimas, paskleidimas) į aplinką kaip žmonių veiklos rezultatas“<sup>20</sup>. Šiame darbe analizuosime Lietuvos aplinkos taršos mokesčių sistemą. Aplinkos taršos apmokestinimo pagrindas Lietuvoje – LR MATĮ. Jame apibrėžta teršalų sąvoka glaudžiai susijusi ir savo esme nesiskiria nuo aukščiau paminėtų. Įstatyme numatyta, kad **teršalai** – „į aplinką išmetamos taršiosios medžiagos ar tokių medžiagų mišinys, kurie dėl žmonių veiklos ar neveikimo patenka į aplinką ir, darydami poveikį atskirai ar su aplinkos komponentais, gali pakenkti žmonių sveikatai, turtui ir (ar) aplinkai“<sup>21</sup>.

Išvardintos aplinkos taršos ir teršalų sąvokos padeda geriau suvokti aplinkosaugos teisinio reguliavimo objektą, teisinius įrankius aplinkos taršos mažinimui, ribojimui, tačiau, kaip jau minėta anksčiau, ne kiekvienos kenksmingos aplinkai veiklos rezultatas yra aplinkos tarša. Kaip teigia E. Monkevičius ir kt., kenksminga aplinkai veikla yra ir tuomet, kai gamtos ištekliai kaip žaliava, kuras, gamybos priemonė energetikos, pramonės, žemės ūkio sektoriuose, taip pat visuomenės poreikiams tenkinti, yra naudojami netinkamai, pernelyg intensyviai, siekiant gauti kuo didesnę ekonominę naudą. Tokiu būdu yra pažeidžiami aplinkosaugos reikalavimai, gamtoje nusistovėjusi ekosistemų, biologinės įvairovės pusiausvyra<sup>22</sup>.

Apžvelgiant tai, kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, kad ne visada žala aplinkai kyla dėl žmogaus tiesioginiais ar netiesioginiais veiksmais sąlygoto aplinkos teršimo. Svarbu išskirti, kad tos pačios teršiančios medžiagos gali būti tiek antropogeninės, tiek ir natūralios (gamtinės) kilmės, tad kalbant apie aplinkos taršos apmokestinimą būtina gebėti atriboti natūralios kilmės taršą ir taršą, kaip žmogaus veiklos rezultatą, kadangi pagrindinis nacionalinis teisės aktas,

<sup>18</sup> Monkevičius ir kt., *Aplinkosaugos teisė*, 214, cituota iš Baltrėnas P. ir kt. *Aplinkos apsauga* (Vilnius: Technika, 2008), 46-49.

<sup>19</sup> „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/75/ES dėl pramoninių išmetamų teršalų (taršos integruotos prevencijos ir kontrolės)“, Europa.eu, žiūrėta 2023 m. sausio 30 d., <http://data.europa.eu/eli/dir/2010/75/oj/lit>.

<sup>20</sup> „LR aplinkos apsaugos įstatymas“, *supra note*, 13.

<sup>21</sup> „LR mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas“, *supra note*, 2.

<sup>22</sup> Monkevičius, *supra note*, 16:214.

reglamentuojantis aplinkos taršos apmokestinimą, teršalus įvardina būtent kaip dėl žmogaus veiklos į aplinką patenkančias taršiąsias medžiagas.

## 1.2. Aplinkos taršos klasifikacija ir šaltiniai

Aplinkos tarša gali būti klasifikuojama suskirstant į grupes pagal keletą kriterijų: kilmę, paplitimą, prigimtį (sudėtį), stabilumą ir gebėjimą suirti gamtoje, poveikį gyviesiems organizmams, pagal savybę kauptis aplinkoje arba gebėjimą plisti, pagal šaltinius. Lentelėje pateikiama susisteminta informacija apie aplinkos taršos suskirstymą į grupes pagal sudėtį, kilmę, gebėjimą plisti, biologinį skaidumą bei patekimo į aplinką schemą (1 lentelė).

| APLINKOS TARŠOS KLASIFIKACIJA |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| PAGAL SUDĖTĮ (PRIGIMTĮ)       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| Cheminė                       | Cheminė tarša - tai tarša cheminėmis medžiagomis, iš jų susidariusiais junginiais ar mišiniais, pavyzdžiui, nafta ir jos produktais, anglies, azoto ir sieros oksidais, sunkiais metalais, pesticidais, herbicidais ir kitais. Paprastai neigiamą poveikį žmogui ir aplinkai daro kuomet yra viršijamos tam tikros nustatytos ribinės koncentracijos arba teršimas cheminėmis medžiagomis yra ištęstas laike, viršijama poveikio trukmė. Nors aplinka yra teršiama ir natūraliai gamtoje susidariusiomis medžiagomis, tokiais kaip CO <sub>2</sub> , pelenais degant miškui, ar išsiveržus ugnikalniui, tačiau ypatingą susirūpinimą kelia sintetinės cheminės medžiagos, bei pramonėje, gamyboje naudojami chemikalai (pavyzdžiui, įvairūs lakūs organiniai junginiai, chlor-, fluor- angliavandeniliai ir kt.). Ši teršalų grupė ypač svarbi, nes dauguma sintetinių teršalų – gamtoje neegzistuojančios medžiagos, todėl jų poveikį ekosistemoms ilgalaikėje perspektyvoje itin sudėtinga vertinti. |
| Fizikinė                      | Fizikinė tarša – tai neigiamas poveikis aplinkai ir žmonėms radioaktyviosiomis dalelėmis, triukšmu, jonizuojančia ir nejonizuojančia spinduliuote, vibracija, šilumine tarša. Fizikinės taršos sąvoka taip pat apima ultragarsą, infragarsą, infraraudonųjų spindulių, ultravioletinę, elektromagnetines spinduliuotes, pakitusį atmosferos slėgį, apšvietimą.<br><br>Transporto priemonių ir pramonės sektoriaus įmonių keliams triukšmas yra viena iš lokaliosios aplinkosaugos problemų. Penktadalis ES valstybių gyventojų kenčia nuo                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |

|           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-----------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|           | <p>pdidėjusio triukšmo, kurio lygis viršija leistiną normą. Lietuvoje triukšmo lygį reglamentuoja Triukšmo valdymo įstatymas<sup>23</sup>. Įvairių šalių mokslininkų tyrimų duomenimis, triukšmo lygis miestuose padidėja 10–15 dB vidutiniškai kas 5–10 metų<sup>24</sup>.</p> <p>Žymius pokyčius ekosistemoms turi šiluminė tarša: jai esant vandenyje mažėja O<sub>2</sub> kiekis, kas neigiamai veikia vandens telkinių bioįvairovę, iškreipiama nusistovėjusi ekosistemų pusiausvyra – dėl deguonies stygiaus žūva arba migruoja žuvys, kiti organizmai, tuo pat metu veikiant šilumai sparčiai auga žalioji biomasė, sudarydama azoto turinčių junginių perteklių, taip skatindama eutrofikaciją.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| Biologinė | <p>Biologiniais teršalais laikomi organizmai, tokie kaip kraujasiurbiai vabzdžiai, augalams kenkiantys vabzdžiai, graužikai, erkės, pirmuonys, dumliai, ir įvairių organizmų dalys, pavyzdžiui, augalų sėklos, augalų ir grybų sporos, žiedadulkės. Biologinei taršai priskiriama tarša mikroorganizmais – bakterijomis, virusais. Tarša patogeniniais mikroorganizmais yra aktuali dėl dirvožemio, vandens, maisto produktų užteršimo. Be aukščiau išardintų šiai teršalų grupei priskiriamos ir iš kitų šalių atsivežtos augalų ir gyvūnų rūšys, kurių invazija daro neigiamą įtaką vietinių augalų ir gyvūnų ekosistemoms. Europos Sąjungoje viena iš pagrindinių biologinės įvairovės mažėjimo priežastis – svetimos invazinės rūšys. Lietuvoje šiuo metu invazinių organizmų rūšių sąrašą sudaro 35 rūšys<sup>25</sup>, tarp jų paskutiniaisiais metais aplinkosaugininkai gyventojus aktyviai ragina naikinti ypač paplitusias rūšis: luzitaninį arioną, muilinę guboją, gausialapį lubiną<sup>26</sup> ir kt.</p> <p>Biologinis aplinkos užterštumas būdingas paviršinio vandens telkiniams, taršos dydžiui reikšmingą įtaką turi vis šiltėjantis klimatas.</p> |
| Mechaninė | <p>Mechaninė tarša – tai aplinkos tarša mechaninį poveikį turinčiomis medžiagomis. Pavyzdžiui, mechaninė vandens tarša, kai į vandenį patenka smėlis, žvyras, dirvožemis<sup>27</sup>. Šiai taršai yra priskiriama kietosios dalelės, dulkės, susidarančios pramonės sektoriuje (metalurgija, metalų apdirbimas, tekstilės, mašinų pramonės įmonėse), žemės ūkyje (vykdant žemės ūkio darbus, eksploatuojant žemės ūkio</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

<sup>23</sup> Monkevičius, *supra note*, 16:215.

<sup>24</sup> A. Bukantis ir kt., *Lietuvos gamtinė aplinka, būklė, procesai ir raida* (Vilnius: Petro ofsetas, 2008), 13, <https://old.gamta.lt/cms/index?rubricId=419b5c75-f2bd-4739-9f1e-0a4eddf73b4c>.

<sup>25</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Invazinių Lietuvoje organizmų rūšių sąrašo patvirtinimo ir dėl kai kurių aplinkos ministro įsakymų pripažinimo netekusiais galios“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.239692/asr>.

<sup>26</sup> „Lubinų sezonas: skinkite kuo daugiau, taip padėsite išsaugoti vietines augalų rūšis“, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, žiūrėta 2023 m. vasario 3 d., <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/lubinu-sezonas-skinkite-kuo-daugiau-taip-padesite-issaugoti-vietines-augalu-rusis>.

<sup>27</sup> Rutkoviienė ir Sabienė, *supra note*, 7:35.

|                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                    |
|-----------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                             | <p>techniką). Be to, kad kietosios dalelės susitelkusios atmosferoje, esant tam tikroms oro sąlygoms, turi įtakos debesuotumui, kritulių kiekiui, išsklaido matomąją šviesą, neigiamai veikia žmogaus sveikatą, taip pat jos neigiamai veikia augalų augimą ir vystymąsi.</p> <p>Be dulkių ir kietųjų dalelių, šiandien ypač aktualia problema tampa tarša mikroplastiko dalelėmis. Mokslininkų tyrimai rodo, kad mikropluošto dalelių aptinkama net Arktyje ir Antarktidoje. Didžiausi kiekiai, patenkantys į vandenynus, siejami su poliesterio bei sintetinių pluoštų dalelėmis, patenkančiomis į nuotekų sistemas. Taip pat aplinkos taršos mikroplastiku šaltiniu yra laikoma ir plastiko atliekų perdirbimo įmonės, kur dalelės telkiasi atmosferoje ir su oro srautų pernašomis plinta toliau<sup>28</sup>.</p> |                                                                                                                                                                    |
| Vizualioji (regimoji)       | <p>Vizualinė tarša – tai įvairių kraštovaizdžio objektų, pvz. lauko reklamos stendų, gatvių statinių, apšvietimo ir kitų infrastruktūros elementų konstrukcijų, želdynų, nederančių aplinkoje, netvarkingai išdėstytų, poveikis<sup>29</sup>. Vizualioji tarša mažina rekreacinį vietovės potencialą, patrauklumą, kraštovaizdžio estetinę vertę. Kraštovaizdį ypač doko apleisti statiniai, nebaigtos statybos, nenaudojamos aikštelės, atliekų savartynai.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                    |
| PAGAL KILMĘ                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                    |
| Antropo-<br>geninė<br>tarša | Antropogeniniai teršalai – tai medžiagos, į aplinką patenkančios dėl tiesioginės ar netiesioginės žmogaus veiklos, poveikio.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                    |
|                             | Stacionarūs taršos šaltiniai                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Pramonės, energetikos bei naftos gavybos objektai ir produktai, gyvulių ir paukščių fermos, įvairių atliekų savartynai, namų ūkiai.                                |
|                             | Mobilūs taršos šaltiniai                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Transporto priemonės su vidaus degimo varikliais - automobiliai, traukiniai, lėktuvai, laivai, taip pat barstomos cheminės medžiagos ir trąšos žemės ūkyje ir pan. |

<sup>28</sup> Emilie M. F. Kallenbach ir kt., „Plastic Recycling Plant as a Point Source of Microplastics to Sediment and Macroinvertebrates in a Remote Stream“, *Microplastics and Nanoplastics* 2, 1 (2022): 26.

<sup>29</sup> Szymon Chmielewski ir kt., „Measuring visual pollution by outdoor advertisements in an urban street using intervisibility analysis and public surveys“, *International Journal of Geographical Information Science* 30, 4 (2016): 801–818, <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=112535242&site=ehost-live>.

|                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|----------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Gamtiniai taršos šaltiniai | Gamtiniai arba natūralūs teršalai – tai natūraliai kilusių miškų gaisrų metu susidarę degimo produktai (anglies dioksidas, anglies monoksidas, azotas, azoto ir sieros oksidai ir kt. <sup>30</sup> ), ugnikalnių išsiveržimų metu susidariusios dujos ir kitos cheminės medžiagos (anglies dioksidas, sieros dioksidas, sieros monoksidas, azotas, fluoras, chloras, vandenilio sulfidas, vandenilio chloridas ir kt. <sup>31</sup> ), sieros ir azoto rūgštys susiformavusios rūgštaus lietaus metu <sup>32,33</sup> , druskos susidariusios garuojant vandenynams, audrų, potvynių metu, dirvožemio erozijos metu išplaunamos cheminės medžiagos, rūgščiųjų lietų augalų, mikroorganizmų liekanos.                                     |
| PAGAL PAPLITIMO MASTĄ      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| Lokali                     | Lokali arba kitaip vadinama vietinė tarša – tai tarša, kuomet teršiančiosios medžiagos pasklinda sąlyginai nedideliu spinduliu aplink taršos šaltinį konkrečioje vietovėje ir neišplinta už jos ribų. Vietinė tarša priklauso nuo išmetamųjų teršalų kiekio, atstumo nuo taršos šaltinio, kokiam aukštyje yra išmetami teršalai, taip pat nuo regiono gamtinių sąlygų: reljefo, vyraujančių vėjų krypties bei greičio, rūkų. Lokalsios taršos šaltinims yra priskiriami stacionarūs ir mobilūs antropogeninės kilmės taršos šaltiniai – pramonės ir energetikos sektorių įmonių kaminai, atliekų sąvartynai, paukščių ir gyvulių auginimo fermos, transporto priemonės. Vietinė tarša yra būdinga dideliems miestams.                     |
| Regioninė                  | Regioninės taršos atveju teršalų paplitimas yra būdingas didelėms teritorijoms. Tokios taršos šaltiniais gali būti stacionarūs objektai, įrenginiai, kurių sukeliamą taršą apima teritorijas nepaisant nacionalinių valstybių sienų. Tai aplinkos oro tarša, jūrų, upių tarša kenksmingomis nuotekomis ir kitokia, kuri sukelia neigiamų padarinių ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu mastu. Regioninės taršos pavyzdys: išsiveržus ugnikalniui Ispanijai priklausančioje La Palma saloje su oro srautu į Lietuvą patenka sieros ir azoto junginių turintys krituliai, vadinamieji rūgštūs lietūs (gamtinė tarša); dėl sausros kilęs miško gaisras Baltarusijoje netoli Lietuvos pasienio sukelia padidėjusią oro taršą kietosiomis |

<sup>30</sup> „What Is Fire Made Of? Here’s the Chemical Composition“, ThoughtCo, žiūrėta 2023 m. vasario 4 d., <https://www.thoughtco.com/what-is-fire-made-of-607313>.

<sup>31</sup> „How Volcanoes Work - Volcanic Gases“, Sci.sdsu.edu, žiūrėta 2023 m. vasario 4 d., [http://sci.sdsu.edu/how\\_volcanoes\\_work/Volcanic\\_gases.html](http://sci.sdsu.edu/how_volcanoes_work/Volcanic_gases.html).

<sup>32</sup> OAR US EPA, „What is Acid Rain?“, United States Environmental Protection Agency, žiūrėta 2023 m. vasario 4 d., <https://www.epa.gov/acidrain/what-acid-rain>.

<sup>33</sup> Peringe Grennfelt ir kt., „Acid Rain and Air Pollution: 50 Years of Progress in Environmental Science and Policy“, *Ambio* 49, 4 (2020): 849–864, <http://link.springer.com/10.1007/s13280-019-01244-4>.

|                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|-------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                     | dalelėmis Lietuvoje (gamtinė tarša); didesni amonio azoto kiekiai Nemuno vandenyje ties siena su Baltarusija <sup>34</sup> , kas gali būti susiję su nuotekų išleidimu kaimyninėje šalyje (antropogeninė tarša).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| Globali                             | Globalioji tarša, dar kitaip gali būti vadinama visuotine arba pasauline, daro poveikį visiems planetos gyventojams ir visai aplinkai nepriklausomai nuo vietos, kur yra taršos šaltinis. Tokio masto tarša veikianti Žemės klimatą, atmosferos sudėtį, sukelia šalutinius reiškinius pasauliniu lygiu. Pvz., anglies dioksido, ozono sluoksniui įtaką turinių junginių didėjimas atmosferoje.                                                                                                                                                                                                                                                               |
| PAGAL GEBĖJIMĄ SUIRTI GAMTOJE       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| Biologiškai skaidūs                 | Biologiškai skaidomi teršalai – tai organinės kilmės medžiagos, kurios esant normaliomis aplinkybėmis gamtoje suyra lengvai.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| Biologiškai neskaidomi              | Biologiškai neskaidomi teršalai – tokie, kurių įprastai neskaido mikroorganizmai, lengvai gamtoje nesuyra, pvz., įvairūs plastikai, detergentai, sunkieji metalai <sup>35</sup> .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| PAGAL PATEKIMO Į APLINKĄ MECHANIZMĄ |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| Pirminė                             | Tarša išmetamosiomis dujomis, tokiomis kaip SO <sub>2</sub> , NO, CO, patenkančiomis į atmosferą tiesiogiai iš taršos šaltinio, vadinama pirmine <sup>36</sup> . Pirminiai teršalai gali būti tiek antropogeninės kilmės (pavyzdžiui, CO susidarantis dėl nepilno anglies sudegimo eksploatuojant transporto priemones), tiek natūralios kilmės. Iš mobiliųjų taršos šaltinių (transporto priemonių), be azoto oksidų, anglies monoksido, dideliais kiekiais pašalinama tokių medžiagų kaip kietosios dalelės, nesudegę angliavandeniliai, benzenas, kurios yra toksiškos, keliančios tiesioginę ir netiesioginę riziką žmonėms bei aplinkai <sup>37</sup> . |
| Antrinė                             | Kuomet pirminiai teršalai, vykstant cheminiams ir/ar fizikiniams procesams, sudaro naujas teršiančias medžiagas, šis procesas yra vadinamas antrine tarša. Antriniai teršalai taip pat susidaro sąveikaujant pirminiems teršalams su natūraliais atmosferos komponentais (atmosferoje esančiais vandens garais, deguonimi). Antriniams teršalams priskiriamos tokios susidariusios medžiagos kaip: SO <sub>3</sub> ,                                                                                                                                                                                                                                         |

<sup>34</sup> Mindaugas Gudas, „Nemuno ir Kauno marių vandens kokybė ir jos kaita pagal fizikinius-cheminius kokybės elementus“, Aplinkos apsaugos agentūra, žiūrėta 2023 m. vasario 3 d., <https://old.gamta.lt/files/Nemuno%20b%C5%ABkl%C4%97s%20ataskaita.pdf>.

<sup>35</sup> Castillo, *supra note*, 14.

<sup>36</sup> Roy M. Harrison, *Principles of Environmental Chemistry* (Cambridge: NBN International, 2007), 10, <https://web.p.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fNDk2NDAXX19BTg2?sid=9dbb11ec-9fb9-4efa-9c2d-8b8f5c1ed54b@redis&vid=3&format=EB&rid=1>.

<sup>37</sup> Rutkoviėnė ir Sabienė, *supra note*, 7:25.

|  |                                                                                                                                                                                          |
|--|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | HNO <sub>3</sub> , H <sub>2</sub> SO <sub>4</sub> , H <sub>2</sub> O <sub>2</sub> , O <sub>3</sub> , azoto ir sieros rūgšties druskos, peroksiacetonitratai (PAN) ir kt. <sup>38</sup> . |
|--|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

**1 lentelė.** Aplinkos taršos klasifikacija ir šaltiniai (sudaryta autorės remiantis specialiąja literatūra ir kitais išnašose nurodytais šaltiniais).

Pagal lentelėje pateiktus duomenis matyti, kad aplinkos taršą / teršalus galima suskirstyti į grupes pagal būdingus požymius ir (ar) savybes: pagal sudėtį aplinkos tarša gali būti cheminė, fizikinė, biologinė, mechaninė ir vizualioji (regimoji); pagal kilmę teršalai skirstomi į natūralius arba gamtinės kilmės ir antropogeninius teršalus, kurie gali būti išskiriami iš stacionariųjų arba mobiliųjų taršos šaltinių. Atsižvelgiant į aplinkos taršos paplitimo dydį, tarša skirstoma į tris pagrindines grupes – lokaliąją, regioninę ir globalią; pagal patekimo į aplinką mechanizmą tarša gali būti pirminė arba antrinė. Vertinant aplinkos taršą taip pat svarbi teršalų savybė – ilgaamžiškumas. Tad pagal gebėjimą suirti gamtoje išskiriamos dvi teršalų grupės, tai – biologiškai skaidūs ir neskaidomi teršalai.

### 1.3. Pagrindiniai aplinkos taršos šaltiniai Lietuvoje

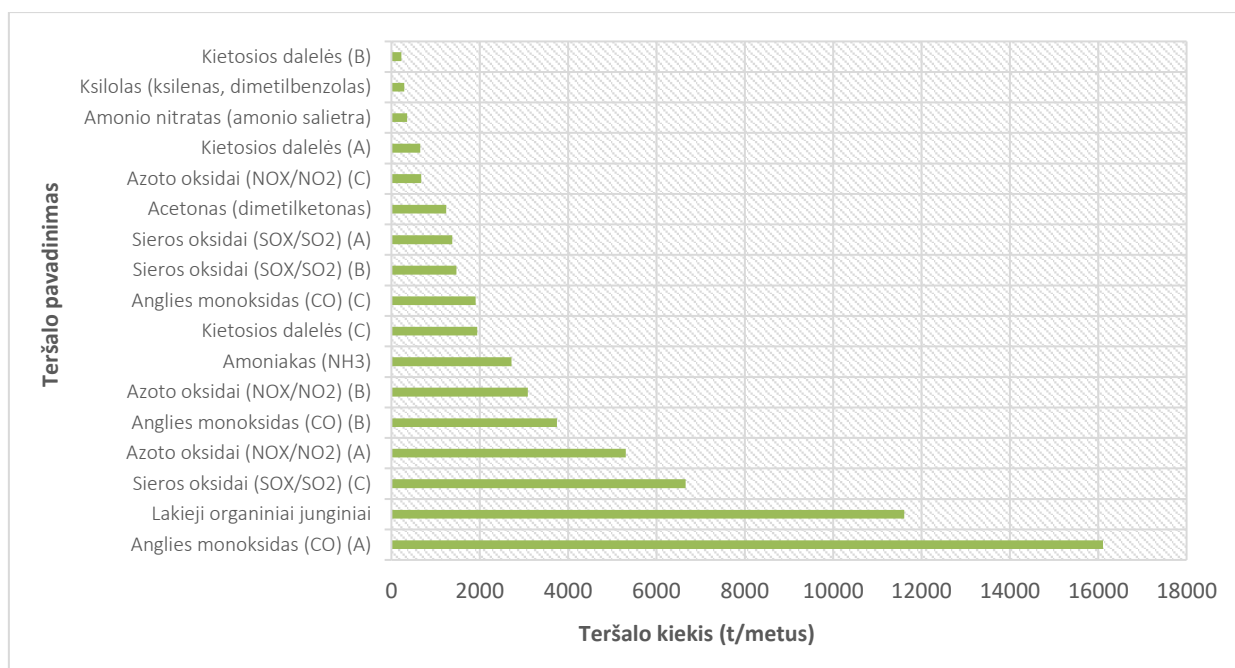
Nors gimstamumas pasaulyje mažėja, išaugęs visuomenės gyvenimo trukmės vidurkis, sąlygotas žmonių gebėjimo panaudoti gamtos išteklių resursus, geresnės prieigos prie maisto, geriamojo vandens, medikamentų išteklių, švietimas ir kt. priežastys lemia gyventojų skaičiaus didėjimą Žemėje<sup>39</sup>. Tačiau augant tiek žmonių skaičiui, tiek ir jų poreikiams, eikvojami riboti gamtos resursai, susiduriama ir su kitomis neigiamomis pasekmėmis: plečiasi miestai, auga gamybos, energetikos pramonė, lemiantys oro, vandens, dirvožemio ir Žemės gelmių taršą; didesniai žmonių kiekiui žemės ūkis turi užauginti didesnę maisto medžiagų kiekį, dėl ko yra sunaudojami gausūs trąšų, pesticidų, herbicidų ir kt. cheminių medžiagų kiekiai, kurie kaupiasi tiek dirvožemyje, tiek dėl pasklidusios taršos pasiekia vandens telkinius, giliuosius Žemės sluoksnius. Nors su didžiausia aplinkos tarša susiduria besivystančios šalys, Lietuvoje taip pat galima išskirti pagrindinius segmentus, sąlygojančius aplinkos teršimą. Nustatyta, kad aplinkos orą labiausiai teršiantys sektoriai yra energetika, statybinių medžiagų pramonė, juodoji ir spalvotoji metalurgija bei transportas, o žemės ūkis, maisto, chemijos pramonė – sektoriai, turintys įtakos vandenų taršai. Remiantis Aplinkos apsaugos agentūros apibendrintais duomenimis, didžiausi oro teršėjai 2020 m. buvo naftos perdirbimo sektorius (tarša sulfatų

<sup>38</sup> Rutkoviėnė ir Sabienė, *supra note*, 7:25.

<sup>39</sup> „Pasaulyje žmonių jau – 8 milijardai: ką tai reiškia mūsų planetai ir kada sustos populiacijos augimas?“, LRT, žiūrėta 2023 m. balandžio 15 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/mokslas-ir-it/11/1821845/pasaulyje-zmoniu-jau-8-milijardai-ka-tai-reiskia-musu-planetai-ir-kada-sustos-populiacijos-augimas>.

dioksidu), kelių transportas (tarša azoto oksidais); mėšlo tvarkymas, azoto neorganinių trąšų naudojimas lėmė taršą amoniaku, kuro deginimas namų ūkiuose, statyba bei pramonė sąlygojo taršą kietosiomis dalelėmis  $KD_{2,5}$ , aplinkos oro taršai ne metaniniais lakiaisiais organiniais junginiais (NMLOJ) didžiausią įtaką turėjo naftos perdirbimo, kuro deginimas namų ūkiuose bei tirpiklių naudojimas pramonėje ir namų ūkiuose. Vertinant pagal savivaldybes, didžiausias kiekis teršalų 2019–2021 m. išmestas Mažeikių raj. savivaldybėje dėl AB ORLEN Lietuva ūkinės veiklos, kitos paminėtinos savivaldybės: Akmenės raj. savivaldybėje pagrindinis oro taršos šaltinis – AB Akmenės cementas, Jonavos raj. savivaldybėje išsiskiria AB Achema, Kėdainių raj. savivaldybėje – AB LIFOSA ir AB Nordic Sugar Kėdainiai<sup>40</sup>.

Vertinant „Teršalų, išmestų į aplinkos orą iš stacionarių taršos šaltinių, kiekis Lietuvoje 2021 m.“ AAA ataskaitą, būtina paminėti, kad daugiausia aplinka yra teršiama anglies monoksidu, kuris išskiriamas į aplinką gaminant šiluminę ir elektros energiją, lakiaisiais organiniais junginiais, sieros ir azoto oksidais (3 pav.)<sup>41</sup>.



**3 pav.** Teršalų, išmestų į aplinkos orą iš stacionarių taršos šaltinių, kiekis Lietuvoje 2021 m. (A - teršalai, išsiskiriantys gaminant šiluminę ir elektros energiją; B – teršalai, išsiskiriantys gamybinių procesų metu deginant kurą; C – teršalai išsiskiriantys cheminių reakcijų metu) (sudaryta autorės, remiantis AAA duomenimis).

Pagrindiniai *vandens telkinių* būklei įtakos turintys veiksniai - didėjanti pasklidoji tarša, ypač iš žemės ūkio veiklos, kuomet dėl tręšimo į vandens telkinius patenka daug azoto turinčių

<sup>40</sup> „Apibendrinta ataskaita“, *supra note*, 12.

<sup>41</sup> „Tarša iš stacionarių taršos šaltinių“, Aplinkos apsaugos agentūra, žiūrėta 2023 m. kovo 15 d., <https://aaa.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/oras/tarsa-is-stacionariu-tarsos-saltiniu>.

junginių. Kai kuriuose vandens telkiniuose būklės blogėjimą sąlygoja sutelktoji tarša, kai organinės, biogeninės ir kitos pavojingosios cheminės medžiagos su nuotekomis iš miestų ir gyvenviečių nuotekų valymo įrenginių patenka į vandens telkinius. Vertinant iš sutelktosios taršos šaltinių į gamtinę aplinką su nuotekomis išleidžiamų teršalų kiekius Lietuvoje 2012–2021 m. laikotarpiu, darytina išvada, kad visais metais vyravo trys pagrindiniai su nuotekomis išleidžiami teršalai – bendrasis fosforas, bendrasis azotas ir BDS<sub>7</sub>, iš jų bendrasis N ir BDS<sub>7</sub> sudarė didžiausius teršalų kiekius. Būtina paminėti, kad 2009–2019 metais buvo stebimas didėjantis pasklidusios žemės ūkio taršos neigiamas poveikis paviršinių vandens telkinių būklei, kuris siejamas su tolygiai didėjusiu mineralinių trąšų naudojimu, didėjančiu ariamos žemės plotu, pasikeitusia pasėlių struktūra. Mineralinių azoto trąšų sunaudojimas 2009 m. Lietuvoje buvo ~65 kg vienam hektarui ariamos žemės, 2019 m. išaugo iki 80 kg į vieną hektarą ariamos žemės; pasėlių (javų ir rapsų) plotai Lietuvoje 2003 m. siekė apie 0,9 mln. ha, o 2021 m. išaugo 60 proc., t.y. iki 1,4 mln. hektarų<sup>42</sup>.

Be taršos cheminiais junginiais, tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje stebima ir vandens tarša šiukšlėmis, įskaitant mikrošiukšles, kurios patenka į pakrančių, jūros aplinką atneštos su krituliais, vėju, upių nuotėkiu, patenka iš nuotekų surinkimo sistemų ar išmetamos iš laivų. Kadangi duomenų ir informacijos nustatant šiukšlių kiekius, jų patekimo, judėjimo kelius, kilmės ištakas Baltijos jūros vandenyje ir dugno nuosėdose, Kuršių mariose, trūksta, Aplinkos apsaugos agentūra bendradarbiaudama su Klaipėdos universitetu, vykdo tyrimus Baltijos jūros, Kuršių marių paplūdimiuose, vandens paviršiuje ir dugno nuosėdose, taip pat nuotekose ir Vakarų Lietuvos regiono upėse norint įvertinti, koks yra Lietuvos Baltijos jūros aplinkos taršos dydis šiukšlėmis, jų kilmė, kaupimosi ir pasiskirstymo tendencijos<sup>43</sup>.

Tarša atliekomis yra itin opi problema ne tik Baltijos jūros, jos pakrantės ir vandenių kontekste. Šiai dienai tarša atliekomis laikoma viena pavojingiausių aplinkos taršos formų. Atliekos skirstomos į grupes pagal pavojingumą (nepavojingosios atliekos, pavojingosios atliekos), tačiau šiuo metu vis dar dažnai pasitaikanti problema - naftos produktais, dažais, įvairiomis cheminėmis medžiagomis, tepalais ir kitomis pavojingomis medžiagomis užterštos atliekos patenka į nepavojingųjų atliekų sąvartynus. Be šio aspekto būtina pabrėžti ir labai didelius susidarančių atliekų kiekius. Prof. dr. V. Varžinskas teigia, kad pasaulyje kasmet iškastinių žaliavų yra paimama ~100 mlrd. tonų, o žiediškumas, 2023 metų duomenimis,

---

<sup>42</sup> „Apibendrinta ataskaita“, *supra note*, 12.

<sup>43</sup> *Ibid.*

tesudaro 7,2 proc. Lietuvoje žiediškumas yra dar mažesnis - 3,3 proc.<sup>44</sup>, tad ateityje neišvengiamos griežtesnės priemonės jam didinti.

Aptarus pagrindinius taršos šaltinius ir iš jų išmetamus teršalus, reikalinga paminėti, kad Lietuvoje maždaug 50 metų vykdomi taršos židinių tyrimai, kur didžiausias dėmesys buvo sutelktas vykdant sąvartynų, cheminių medžiagų sandėlių, karinių bei naftos bazių, degalinių ir kitų potencialių taršos objektų inventorizaciją ir tyrimus. Lietuvos geologijos tarnyba sukūrė vieningą Geologinės aplinkos taršos židinio anketą ir įdiegė Geologinės aplinkos taršos židinių informacinę sistemą, norėdama sukaupti ir susisteminti informaciją apie taršos židinius. Informacija apie potencialius taršos šaltinius yra pateikiama tarnybos tinklalapyje. Pagal 2023 m. balandžio 15 d. ataskaitos duomenis, Lietuvoje yra 13 930 potencialūs taršos objektai, kurie yra suskirstyti į tipus. Didžiausi objektų skaičiai yra priskiriami Pramonės, energetikos, transporto ir paslaugų objektų grupei (degalinės, autoservisai, naftos bazės ir kt.), Teršiančių medžiagų kaupimo ir regeneravimo objektų grupei (sandėliai, sąvartynai, valymo įrenginiai ir kt.), Gyvulininkystės objektų grupei (galvijų fermos, kiaulidės, paukštynai ir kt.)<sup>45</sup>.

Apibendrinant šiame poskyryje išdėstytą informaciją, būtina paminėti, kad Lietuvoje yra išskiriami šie aplinkos orą labiausiai teršiantys sektoriai: energetika, naftos perdirbimo sektorius, statybinių medžiagų pramonė, juodoji ir spalvotoji metalurgija bei transportas. Vandenių taršai didžiausią įtaką daro žemės ūkis, maisto, chemijos pramonė. Kai kuriuose vandens telkiniuose būklės blogėjimą sąlygoja pavojingosios cheminės medžiagos, su nuotekomis iš miestų ir gyvenviečių nuotekų valymo įrenginių patenkančios į vandens telkinius. Lietuvoje pastarąjį dešimtmetį vyravo trys pagrindiniai su nuotekomis išleidžiami teršalai – bendrasis fosforas, bendrasis azotas ir BDS<sub>7</sub>. Be taršos cheminiais junginiais stebima ir vandens tarša šiukšlėmis, įskaitant mikrošiukšles. Apskritai šiai dienai viena pavojingiausių aplinkos taršos formų yra laikoma tarša atliekomis dėl pavojingomis medžiagomis užterštų atliekų patenkimo į nepavojingųjų atliekų sąvartynus bei dėl labai didelių susidarančių atliekų kiekių.

#### **1.4. Aplinkos taršos padariniai**

Atlikus mokslinius tyrimus nustatyta, kad į aplinkos orą yra išleidžiama maždaug 200 įvairių teršiančių cheminių medžiagų, galinčių turėti įtakos gyvosios gamtos komponentų

---

<sup>44</sup> Visvaldas Varžinskas, „Ateities pakuočių medžiagos ir technologijos. Ką mokslas ruošia smarkiai besikeičiančiam rytojui?“, pranešimas nuotolinėje aplinkosauginėje konferencijoje Įdomioji ekologija, 2023, <https://www.facebook.com/Zaliasistaskas/videos/5898677456868512>.

<sup>45</sup> „Potencialūs taršos židiniai“, Lietuvos geologijos tarnyba, žiūrėta 2023 m. balandžio 15 d., <https://www.lgt.lt/index.php/veiklos-sritys/geologines-aplinkos-stebesena/ekogeologines-aplinkos-stebesena/potencialus-tarsos-zidiniai>.

nykimui, žmonių sveikatai<sup>46</sup>. Vien tik išleidžiamų iš stacionariųjų taršos šaltinių Lietuvoje, Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis, 2021 m. suskaičiuojama ~120 skirtingų pavadinimų teršalų<sup>47</sup>. Pavojingiausi ir didžiausią žalą darantys teršalai – tai radioaktyviosios dalelės, anglies dioksidas, kietosios dalelės, įvairūs angliavandeniliai, azoto bei sieros oksidai. Cheminės medžiagos į žmogaus organizmą patenka trimis būdais: dažniausiai per kvėpavimo takus, taip pat su užterštu maistu ir geriamuoju vandeniu, bei gali absorbuotis per odą. Per kvėpavimo takus į žmogaus kūną patenka sveikatai didelę įtaką turinčios CO<sub>2</sub> molekulės. Jos, patekusios į organizmą, sukelia įvairius pokyčius - stabdo organizmo O<sub>2</sub> pasisavinimą, o 3,3 proc. anglies dioksido koncentracija žmogaus organizme sukelia mirtį. Buityje taip pat dažnai susiduriama su pavojingomis cheminėmis medžiagomis, kurios priklauso polichlorintųjų bifenilų grupei. Šios medžiagos naudojamos dažams, grindų dangai gaminti, tačiau patekusios į žmogaus organizmą, jos neskykla, kaupiasi jame mažindamos organizmo atsparumą, o nepertraukiamas ilgalaikis pavojingų medžiagų pasisavinimas gali sukelti kepenų, inkstų, nervų sistemos ligas ir kitus sutrikimus<sup>48</sup>. Dauguma sunkiųjų metalų (gyvsidabris, švinas, kadmis, chromas, varis, nikelis, cinkas, kobaltas, vanadis, molibdenas, berilis, uranas, stroncis, arsenas) pasižymi kancerogeniniu, mutageniniu, neurotoksiniu poveikiu. Sunkieji metalai, vadinami amžiniais teršalais, ne suyra, o keliauja iš vienos ekologinės nišos į kitą<sup>49</sup>, teršia bei kaupiasi dirvožemyje, gilesniuose žemės sluoksniuose, vandens telkiniuose. Ypač pavojingas ne tik atskirų cheminių elementų, tačiau ir jų sinerginis veikimas. Nors Lietuvoje jau daugiau kaip dvidešimt metų uždrausta naudoti pesticidus, įvairių pavojingų cheminių medžiagų junginių dar ir dabar randama dirvožemyje. Iš jo pavojingi teršalai patenka į išaugintas daržoves, vaisius, taip pat upes, ežerus, Baltijos jūrą. Mokslininkai yra nustatę, kad tokiuose vaisiuose, daržovėse, taip pat lašišinių žuvų riebaliniame sluoksnyje aptinkama daug toksinių medžiagų<sup>50</sup>.

Dėl didelės aplinkos taršos gamtoje sutrinka joje nusistovėjusi pusiausvyra, susiduriama su ekologinėmis problemomis. Kai kuriose šalyse dėl didelio užterštumo nuodingais cheminėmis medžiagomis, dujomis džiūsta miškai, rūgštūs lietūs bei su kitais krituliais iškrentančius nuodingos medžiagos daro neigiamą įtaką žemės ūkiui, gyvūnų buveinėms. Taip pat dideliu išūkiu laikoma tarša atliekomis. Jos, deponuojamos aplinkoje, neretai tampa taršos židiniu, sukeldamos gruntinio vandens bei dirvožemio taršą, pavojingų medžiagų kaupimąsi gyvuose

---

<sup>46</sup> Monkevičius, *supra note*, 16:214.

<sup>47</sup> „Tarša iš stacionariųjų taršos šaltinių“, *supra note*, 41.

<sup>48</sup> Monkevičius, *op. cit.*

<sup>49</sup> „Taršos šaltiniai / Poveikis sveikatai“, Vilniaus aplinka, žiūrėta 2023 m. balandžio 15 d., <https://aplinka.vilnius.lt/aplinkos-kokybe/uzterstos-teritorijos/tarsos-saltiniai/>.

<sup>50</sup> Monkevičius, *op. cit.*

organizmuose; tokiu būdu yra švaistomi žemės resursai, kurie galėtų būti perdirbti, panaudojami dar kartą<sup>51</sup>.

Apibendrinus galima paminėti, kad labai svarbu, pasitelkus aplinkos taršos ribojimo ir mažinimo priemonių teisinio reguliavimo sistemą, slopinti ūkinės veiklos, žmogaus veiksmų sąlygotą neigiamą taršos poveikį aplinkai ir tuo pačiu visuomenei.

---

<sup>51</sup> Rutkoviėnė ir Sabienė, *supra note*, 7:59.

## 2. APLINKOSAUGINIAI MOKESČIAI – EKONOMINIŲ APLINKOSAUGOS PRIEMONIŲ SISTEMOS DALIS

Siekiant nustatyti prioritetines aplinkos apsaugos politikos sritis, ilgalaikius tikslus iki 2030 metų, Lietuvos aplinkos viziją iki 2050 metų, 2015 metais priimta Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija (toliau – Strategija)<sup>52</sup>. Nors Lietuva pagal aplinkos oro kokybę yra priskiriama prie švarių Europos šalių<sup>53</sup>, visgi augant ekonomikai, didėjant vartojimui, tuo pačiu senkant neatsinaujinantiems gamtos ištekliais, griežtėjant tarptautiniams ir Europos Sąjungos reikalavimams riboti aplinkos taršą, gerinti aplinkos kokybę, auga poreikis imtis veiksmingų aplinkosaugos priemonių. Viena iš priemonių, įvardintų Strategijoje, kuria siekiama paveikti su aplinkos apsauga, aplinkos taršos mažinimu, gamtos išteklių naudojimu susijusį visuomenės, ūkio subjektų elgesį ir sprendimų priėmimą, yra **ekonominės priemonės**.

Siekiant įgyvendinti numatytus ilgalaikius aplinkosaugos tikslus, ekonominėmis priemonėmis skatinamas perėjimas palaipsniui iš vartotojiškos į žaliąją ekonomiką (mažo CO<sub>2</sub> kiekio į aplinką išskiriančių, ekologinių, mažiau taršių technologijų ir inovacijų diegimas, tvaresnė, efektyvesnė, mažiau išteklių reikalaujanti, tuo pačiu ir produktyvesnė gamyba, atsakingas vartojimas, atitinkantis žiedinės ekonomikos principus<sup>54</sup>). Kad sukurtos teisinės priemonės būtų stabilios, realiai įgyvendinamos ir kontroliuojamos, vykdant aplinkosaugos pažeidimų prevenciją, pažeidimų ir jų padarinių šalinimą, daug dėmesio yra skiriama jų įgyvendinimo mechanizmui.

LR AAĮ 28 straipsnyje yra numatyta, kad „*ekologiniai bei ekonominiai valstybės interesai derinami taikant įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintą ekonominį aplinkos apsaugos mechanizmą*“<sup>55</sup>. Aplinkos apsaugos ekonominių priemonių mechanizmą, kaip numatyta LR AAĮ, sudaro septynios grupės taikomų priemonių: tai kreditavimo nustatymas, skiriamos subsidijos, vykdoma kainų politika, nuostolių padengimas, sankcijos, įplaukos surenkamos už sunaudotus gamtos išteklius, kitos priemonės bei ekologiniai mokesčiai, įskaitant mokesčius už aplinkos taršą.

Vykdant aplinkos apsaugą svarbu, kad būtų užtikrinamas visų teisinių priemonių (baudų, sankcijų, administracinių nuobaudų ir kitų poveikio priemonių) taikymas ir tinkamas jų taikymo mechanizmų reglamentavimas. Siekiama, kad aplinkos apsaugos srityje taikomos

<sup>52</sup> „Lietuvos Respublikos seimo nutarimas Dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 7 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/609a6f82ea4e11e4ada6f94d34be6d75/asr>.

<sup>53</sup> „Europe’s Air Quality Status 2022“, European Environment Agency, žiūrėta 2023 m. vasario 7 d., <https://www.eea.europa.eu/publications/status-of-air-quality-in-Europe-2022/europes-air-quality-status-2022>.

<sup>54</sup> „Žalioji ekonomika“, Europos Komisija, žiūrėta 2023 m. vasario 8 d., [https://commission.europa.eu/content/thematic-factsheets/green-economy\\_lt](https://commission.europa.eu/content/thematic-factsheets/green-economy_lt).

<sup>55</sup> „LR aplinkos apsaugos įstatymas“, *supra note*, 13.

teisinės priemonės turėtų teigiamą poveikį užtikrinant viešojo intereso gynimą, skatintų visuomenės sąmoningumą, teigiamai veiktų visuomenės elgesį, būtų skatinamas saikingas, tausojantis gamtos išteklių naudojimas. Skiriamas dėmesys tam, kad teisinių priemonių taikymas padėtų užtikrinti viešuosius visuomenės interesus: atitiktį viešai tiekiamo geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimų standartams ir normoms, aplinkos oro kokybės normų laikymąsi, aplinkos oro taršos mažinimą, žemės ūkio sektoriaus taršos mažinimą, labiau išteklius tausojančių žvejybos įrankių ir būdų naudojimą, dirvožemio užterštumo mažinimą<sup>56</sup>. Visgi pagal pateikiamą 2021 metų EBPO ataskaitą matyti, kad Lietuvoje yra opių problemų susijusių su aplinkosauga: pagal tarptautinius įsipareigojimus esame numatę iki 2030 sumažinti oro taršą NO<sub>x</sub>, SO<sub>2</sub>, kietosiomis dalelėmis KD<sub>2,5</sub>, NH<sub>3</sub>, nemetaniniais lakiaisiais organiniais junginiais, tam, kad pagerėtų aplinkos oro būklė, būtų sumažintas dėl oro taršos kylantis neigiamas poveikis tiek žmonių sveikatai, tiek aplinkai - dirvožemio rūgštėjimui, vandens telikinių eutrofikacijai. Taip pat būtina dėti pastangų tam, kad būtų gerinama vandenų būklė, nes daugiau kaip pusė stebimų upių žemės ūkio vietovėse pagal Europos Sąjungos Vandens pagrindų direktyvą nesiekia gero statuso, o pakrančių vandenys nesiekia geros ekologinės ar cheminės būklės, tad planuojama padidinti gyventojų, besinaudojančių valstybiniu nuotekų valymu, dalį nuo 77 proc. 2019 m. iki 85 proc. 2025 m. ir iki 95 proc. 2030 m.<sup>57</sup>. Šiems ir kitiems aplinkosauginiams tikslams pasiekti ir nustatytus uždavinius įgyvendinti valstybė pasitelkia įvairias priemones, viena iš jų – **aplinkosauginiai mokesčiai**.

Lietuvoje yra išskiriamos kelios pagrindinės mokesčių, skirtų įgyvendinti nusistatytus aplinkosauginius tikslus, grupės. Vienas iš mokesčių – už sunaudojamus valstybinius gamtos išteklius, tokius kaip naudingosios iškaskenos, vanduo ir statybinis gruntas, medžiojamieji gyvūnai; šio mokesčio teisinis pagrindas yra „Lietuvos Respublikos mokesčių už valstybinius gamtos išteklius įstatymas“<sup>58</sup>. „Lietuvos Respublikos angliavandenilių išteklių mokesčio įstatymas“ reguliuoja apmokestinimą LR teritorijoje ir jos ekonominėje zonoje Baltijos jūroje išgaunamų tradicinių ir išsklaidytųjų angliavandenilių išteklius, kuriais skatinama saikinga ir efektyvi angliavandenilių išteklių gavyba<sup>59</sup>. Dar vienas svarbus aplinkosauginis ekonominis įrankis, kuriuo stengiamasi užtikrinti racionalų miškų išteklių naudojimą, vadovaujantis tvaraus

<sup>56</sup> „LRS nutarimas Dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, *supra note*, 52.

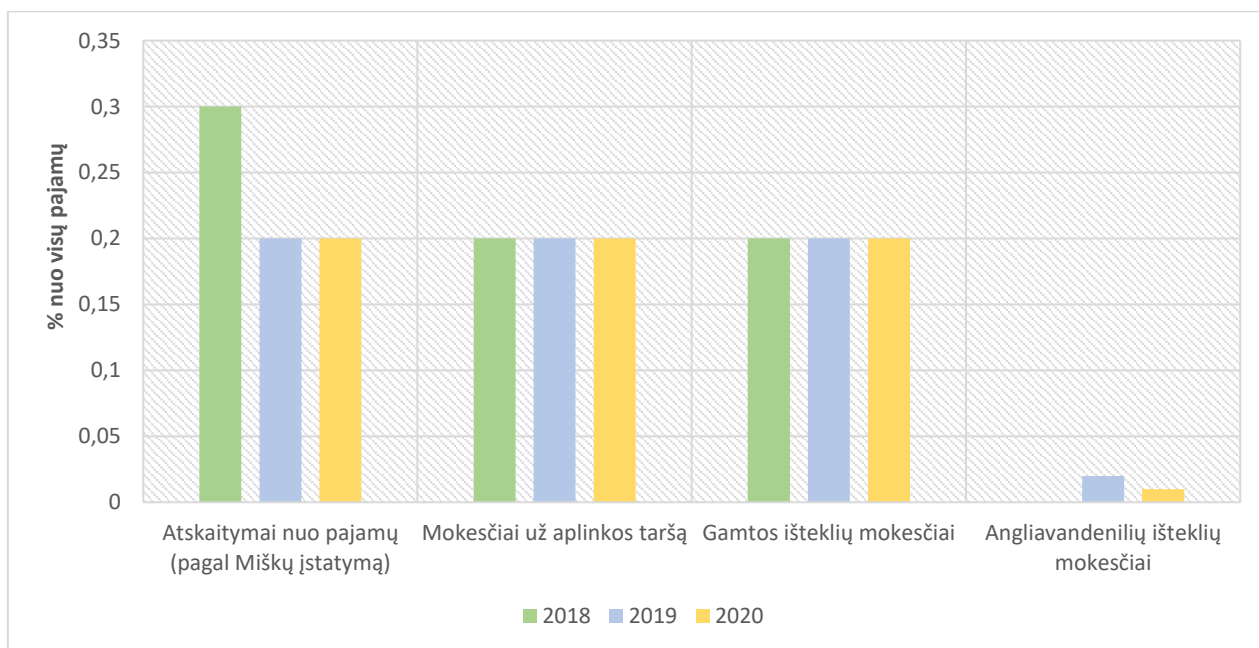
<sup>57</sup> „OECD Environmental Performance Reviews: Lithuania 2021“, OECD Library, žiūrėta 2023 m. sausio 29 d., <https://www.oecd.org/environment/oecd-environmental-performance-reviews-lithuania-2021-48d82b17-en.htm>.

<sup>58</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. vasario 8 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.793560F67ADF/asr>.

<sup>59</sup> „Lietuvos Respublikos angliavandenilių išteklių mokesčio įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. vasario 8 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2716576D8D0C/asr>.

ir subalansuoto miškų ūkio principais, yra atskaitymai nuo pajamų iš miško valdytojų už parduotą nenukirstą mišką ir žaliavinę medieną, pagal „Lietuvos Respublikos miškų įstatymą“<sup>60</sup>.

Ketvirtoji grupė, esanti aplinkosauginių mokesčių sistemoje – mokesčiai, kurie surenkami iš aplinkos teršėjų. Apie šių mokesčių paskirtį, objektą, mokėtojus ir kitus reikšmingus aspektus bus kalbama trečiajame ir ketvirtajame baigiamojo darbo skyriuose. Tačiau paminėtina yra tai, kad nacionalinėje mokesčių sistemos struktūroje tiek aplinkos taršos mokesčiai, tiek Miškų įstatymo pagrindu taikomi atskaitymai nuo pajamų yra priskiriami prekių ir paslaugų mokesčiams, o biudžetus papildančios pajamos už sunaudojamus valstybinius gamtos ir angliavandenilių išteklius priskiriamos prie turto pajamų. Išanalizavus Finansų ministerijos parengtą „Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduotos visumos pajamų struktūrą“, galima teigti, kad trys iš keturių aptartų aplinkosauginių mokesčių yra vienodai reikšmingi vertinant surenkamų pajamų į biudžetus dydį; mažiausiai pajamų kasmet gaunama už angliavandenilių išteklius (4 pav.)<sup>61</sup>.



**4 pav.** Surenkamų aplinkosauginių mokesčių dalis procentais nuo visų Valstybės ir savivaldybės biudžetų konsoliduotos visumos pajamų (sudaryta autorės pagal Finansų ministerijos duomenis).

Kaip matyti 4 paveiksle, surenkamų aplinkos taršos mokesčių dalis nuo visų Valstybės ir savivaldybės biudžetų konsoliduotos visumos pajamų 2018 – 2020 m. sudarė apie 0,2 proc.

<sup>60</sup> „Lietuvos Respublikos miškų įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 8 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6036/asr>.

<sup>61</sup> „Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduotos visumos pajamų struktūra“, Finansų ministerija, žiūrėta 2022 m. kovo 29 d., [https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/4\\_%20KV%20pajamu%20grafikai.pdf](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/4_%20KV%20pajamu%20grafikai.pdf).

### 3. APLINKOS TARŠOS APMOKESTINIMO TEISINIS PAGRINDAS - MOKESČIO UŽ APLINKOS TERŠIMĄ ĮSTATYMAS

Pagrindinis ir svarbiausias nacionaliniu lygiu teisės aktas, kuris sureguliuoja teisinius santykius aplinkos taršos apmokestinimo aspektu, yra „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos taršą įstatymas“. Pirmoji įstatymo redakcija, Lietuvos Respublikos Seimo priimta dar 1999 gegužės 13 dieną<sup>62</sup>, įsigaliojo nuo 2000 sausio 1 d. Nuo to laiko Lietuvoje požiūris į aplinkosaugą, priemonės jai užtikrinti, pačios aplinkos taršos sąvoka keitėsi, tad analizuojant aplinkos taršos mokesčių sistemą šiame darbe gilinamasi tiek į aktualią, šiuo metu galiojančią įstatymo redakciją, tiek į pirminį įstatymo variantą bei buvusius pakeitimus.

#### 3.1. Įstatymo paskirtis

Lyginant su šiuo metu aktuاليا suvestine redakcija, galiojančia nuo 2023 01 03 d. (toliau – ir aktuali redakcija) pirminėje Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą redakcijoje įstatymo paskirtis apibūdinta siauriau. Jos 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta Įstatymo paskirtis – *“reglamentuoti mokesčio už aplinkos teršimą mokėjimo tvarką, kontrolę ir atsakomybę”*<sup>63</sup>. 2008 metais teisės norma, nustatanti Įstatymo paskirtį buvo pakeista, įtvirtinus, kad *“įstatymas nustato fizinių ir juridinių asmenų, vykdančių ūkinę veiklą Lietuvoje, taip pat Lietuvos Respublikoje įregistruotų užsienio juridinių asmenų ir kitų organizacijų atstovybių bei filialų mokesčio už aplinkos teršimą mokėjimo tvarką ir kontrolę”*<sup>64</sup>. Punkto dalies išdėstymas galiojo daugiau nei dešimtmetį, iki kol buvo pakeistas ir praplėstas 2020 metais kartu su vėliausia Įstatymo redakcija. 2020-06-25 priimtas teisės aktas reglamentuoja *„mokesčio už aplinkos teršimą objektą, mokėtojus, mokėtojų teises ir pareigas, lengvatas, tarifų nustatymo ir indeksavimo tvarką, mokesčio laikotarpį, tarifus, mokesčio apskaičiavimo, deklaravimo ir mokėjimo tvarką, mokesčio patikrinimo tvarką, taip pat įplaukų paskirstymą ir tikslinį panaudojimą”*<sup>65</sup>. Minimū Įstatymu yra siekiama ne tik nustatyti mokesčio objektą, mokėtojus, jų teises ir t.t., bet ir siekti tam tikrų tikslų. Vienas iš reikšmingiausių Įstatymu siekiamų tikslų – *„skatinti teršėjus mažinti aplinkos teršimą, neviršyti teršalams nustatytų išmetimo į aplinką normatyvų, taip pat iš mokesčių kaupti lėšas aplinkosaugos priemonėms įgyvendinti“* – įvardinas

<sup>62</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas (1999 m. gegužės 13 d. pirminė redakcija)“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.80721>.

<sup>63</sup> *Ibid.*

<sup>64</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 1, 4, 7, 9, 11 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir 1 priedėlio pakeitimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.314392>.

<sup>65</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 pakeitimo įstatymas (2020 m. birželio 25 d. redakcija)“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3e40b9c2bace11ea9a12d0dada3ca61b>.

tiesioginėje Įstatymo redakcijoje, tiesiogioje iki šių dienų, yra išlikęs tas pats. 2020-06-25 priimtoje naujoje redakcijoje 1 str. 2 d. buvo papildyta iškeliant daugiau tikslų, kuriuos siekiama įgyvendinti: aplinką teršiančių medžiagų gamybos ir pardavimo ribojimas, naujų, aplinką tausojančių technologijų skatinimas, tvarios ekonomikos plėtros rėmimas, atliekų prevencijos ir tvarkymo vykdymas, daugkartinių gaminių naudojimas<sup>66</sup>.

### 3.2. Mokesčio objektas

Pirminiame Įstatymo variante mokesčio objektas apibūdinamas itin lakoniškai: įvardinta, jog mokesčio objektu yra laikomi į „*aplinką išmetami neigiamai veikiantys žmogų ir aplinką fizikiniai, biologiniai ir cheminiai teršalai*“<sup>67</sup>. Darbo autorės nuomone, šioje normoje pateiktas mokesčio objektas nėra įvardintas korektiškai, kadangi 1 ir 2 priedeliuose išvardinti teršalai yra cheminės medžiagos, tad priskirtinos cheminei taršai. Medžiagos, išvardintos šiuose priedeliuose, savybėmis ir požymiais, būdingais biologiniams ir fizikiniams teršalams, nepasižymi (žr. 1 lentelę). Tad galima teigti, kad 1999-05-13 priimto Įstatymo reguliuojamas objektas buvo siauras palyginus su objektu, kuris yra apibrėžtas vėliausioje MATĮ redakcijoje. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad Įstatymo 4 straipsnyje, nustatančiame mokesčio mokėtojus, įvardinta, jog kontroliuojami teršalai yra pašalinami iš stacionariųjų ir mobilių teršiančių aplinką šaltinių.

Reguliavimo objektas plačiau buvo aprašytas vėlesnėje, 2002-01-22 priimtoje įstatymo redakcijoje, kurios 3 straipsnyje išdėstyta, kas laikomi taršos mokesčio objektu: išmetami į aplinką teršalai, apmokestinamieji gaminiai, išvardinti 3 priedėlyje, apmokestinamosios pripildytos pakuotės, išvardintos Įstatymo 4 priedėlyje. Be to, kad Įstatymas įvardina daugiau objektų, taip pat išplečiama ir kontroliuojama sritis – ankstesnėje redakcijoje kontroliuojami teršalai, teršiantys vandenį ir atmosferą; šioje redakcijoje matome, kad sritis praplečiama: kontroliuojami ir apmokestinami teršalai teršiantys žemės paviršių ir gilesnius jos sluoksnius<sup>68</sup>. 2020-06-25 priimtoje naujausioje šio įstatymo redakcijoje matyti, kad mokesčio objektas per pastarąjį dvidešimtmetį smarkiai prasiplėtė. Taigi, šiuo metu, remiantis naujausia 2020 metų redakcija, įskaitant nuo 2023 m. įsigaliojusius pakeitimus, aplinkos taršos mokesčio objektu laikytina: „*išmesti į aplinką teršalai iš stacionariųjų taršos šaltinių, nurodytų Įstatymo 1, 2 prieduose; gaminiai, nurodyti 3 priede; pakuotės, išvardintos 4 priede; ne keliais jundantys*

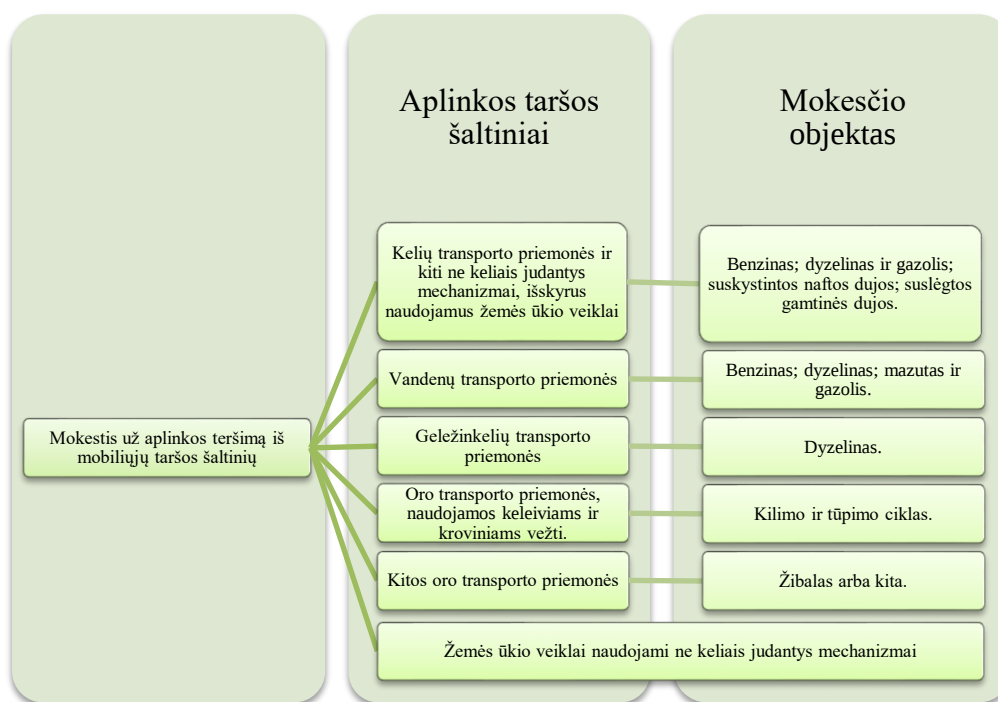
<sup>66</sup> LR MATĮ (2020 m. birželio 25 d. redakcija), *supra note*, 65.

<sup>67</sup> LR MATĮ (1999 m. gegužės 13 d. redakcija), *supra note*, 62.

<sup>68</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pakeitimo įstatymas (2002 m. sausio 22 d. redakcija)“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 25 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.159552>.

*mechanizmai; mobiliųjų taršos šaltinių sunaudoti degalai ir oro transporto priemonių kilimo ir tūpimo ciklai, nurodyti 5 priede bei sąvartyne šalinamos atliekos, nurodytos Įstatymo 8 priede*<sup>69</sup>.

Kaip paminėta aukščiau, viena iš aplinkos taršos mokesčių sistemos dalių – mokesčiai, surenkami už aplinkos teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių. Kaip numato Įstatymas, stacionariais taršos šaltiniais yra laikomi tokie taršos objektai, kurie nepakeitus jų paskirties ir nesumažinus jų vertės, negali būti perkelti iš vienos vietos į kitą. Mokestis iš stacionariųjų taršos šaltinių apima dvi pagrindines grupes teršalų: viena grupė – tai teršalai, kurie yra išmetami ir teršia aplinkos orą, antra grupė teršalų – tie, kurie yra išmetami ir teršia vandens telkinius, Žemės paviršių ir jos gelmes. Kaip minėta aukščiau, objektai – teršalai – yra išvardinti Įstatymo prieduose. Dar viena aplinkos taršos mokesčių sistemos dalis – mokesčiai surenkami už aplinkos teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių. Pagal Įstatymą jiems yra priskiriamos kelių, geležinkelių, oro, vandens transporto priemonės, NKJM, turintys degalus naudojančių vidaus degimo variklį. Kas laikoma šio mokesčio *objektu* pagal aktualią redakciją, pateikta 5 paveiksle.



**5 pav.** Mokesčio už aplinkos teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių objektas (sudaryta autorės remiantis LR MATĮ informacija).

Vieni iš mokesčių sistemos dalies – mokesčiai už taršą gaminių atliekomis, kurie išvardinti Įstatymo 3 priede<sup>70</sup>. Svarbu paminėti, kad vieni iš šiuo mokesčiu apmokestinamųjų

<sup>69</sup> LR MATĮ (suvestinė redakcija nuo 2023-01-03), *supra note*, 2.

<sup>70</sup> *Ibid.*

gminių yra akumulatoriai ir galvaniniai elementai. Abu šie gaminiai yra priskirtini cheminiams elektros srovės šaltiniams, tačiau akumulatoriai yra daugkartinio naudojimo, kurį iškrautą vėl galime įkrauti, o baterijos – neįkraunamas, vienkartinio naudojimo gaminys. Kadangi aplinkosauginiai uždaviniai skatina rinktis daugkartinio naudojimo gaminius, matome, kad tai atsispindi ir mokesčio už aplinkos teršimą gaminiais tarifuose: taršos tarifas teršiant aplinką galvaniniais elementais yra dvidešimt kartų didesnis nei akumuliatorių.

### 3.3. Mokesčio mokėtojai

Vertinant LR MAT įstatymą bei taršos mokesčių sistemą Lietuvoje, svarbu detaliai išanalizuoti ne tik mokesčio objektą, bet ir mokesčio mokėtojus. Akivaizdu, kad plečiantis mokesčio objekto sąrašui, atsiranda daugiau ir aplinkos taršos mokesčio mokėtojų.

1999-05-13 priimtoje pirminėje Įstatymo redakcijoje nustatyta, kad *„mokestį už aplinkos teršimą iš stacionarių taršos šaltinių moka aplinką teršiantys asmenys, kuriems <...> privaloma turėti gamtos išteklių naudojimo leidimą su nurodytais teršalų išmetimo į aplinką normatyvais, o mokestį už aplinkos teršimą iš mobilių taršos šaltinių moka asmenys, teršiantys aplinką iš ūkinei - komercinei veiklai naudojamų mobiliųjų taršos šaltinių“*<sup>71</sup>. Vėliau Įstatymo nuostatos, apibrėžiančios taršos mokesčio mokėtoją keitėsi, buvo papildytos 2002 m. sausio 22 d. redakcijoje; 2008 m., 2013 m., 2014 m. priėmus MATĮ pakeitimo įstatymus. Po to pakeitimai sekė kartu su 2020 metais priimta vėliausia redakcija bei 2021-12-23 priimtu „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 2, 4, 5, 6, 7, 9 straipsnių ir 1, 2, 8 priedų pakeitimo įstatymu“<sup>72</sup>. Taigi po paskutiniųjų Įstatymo nuostatų pakeitimų aktualios redakcijos penktajame straipsnyje yra išvardinti šie aplinkos taršos mokesčio mokėtojai: (1) už aplinkos teršimą iš STŠ moka *„fiziniai asmenys, juridiniai asmenys, kitos organizacijos ir jų padaliniai, kurie įstatymų nustatytais atvejais privalo turėti leidimą, kuriame nustatyti taršos normatyvai, arba kurie eksploatuoja organinius tirpiklius naudojančius įrenginius, kuriuos privaloma įregistruoti“*; (2) už aplinkos teršimą iš MTŠ moka *„fiziniai asmenys, juridiniai asmenys, kitos organizacijos ir jų padaliniai, kurie komercinei veiklai naudoja mobiliuosius taršos šaltinius, siekdami gauti ir (ar) uždirbti pajamų ar kitos ekonominės naudos“*; (3) *„už aplinkos teršimą gaminių ir (ar) pakuočių atliekomis moka gamintojas ir (ar) importuotojas“*;

<sup>71</sup> LR MATĮ (1999 m. gegužės 13 d. redakcija), *supra note*, 62.

<sup>72</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 2, 4, 5, 6, 7, 9 straipsnių ir 1, 2, 8 priedų pakeitimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7bc3be32689e11ecb2fe9975f8a9e52e>.

(4) „mokestį už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis moka sąvartyno operatorius“<sup>73</sup>.

Apibendrinus pateiktą informaciją, galima teigti, kad mokesčio mokėtojų ratas plėtėsi dėl dviejų pagrindinių priežasčių: daugėjo mokesčio objektų ir keitėsi reglamentavimas susijęs su privalomų leidimų vykdant veiklą įgyjimu.

### 3.4. Mokesčio tarifų nustatymo ir jų indeksavimo tvarka

Lyginant LR MATĮ nuostatas, reglamentuojančias mokesčių tarifus, jų nustatymo ir indeksavimo procedūras, pirminėje ir vėliausioje redakcijose, įskaitant tarp jų buvusius pakeitimus, galima teigi, kad mokesčio už aplinkos teršimą tarifų nustatymo ir jų indeksavimo tvarka žymiai nesikeitė: apmokestinamų teršalų sąrašą, išskyrus įstatymo 1 ir 2 prieduose nurodytus teršalus ir teršalų grupėms, nustato bei tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos, tarifai, jų koregavimo koeficientai nurodyti aiškiai ir pateikti Įstatymo prieduose. Būtina paminėti, kad tarifų indeksavimas atliekamas kiekvienais metais, „*pasibaigus mokestiniam laikotarpiui, taikant indeksavimo koeficientą, kuris nustatomas Lietuvos statistikos departamento apskaičiuotą ir Oficialiosios statistikos portale paskelbtą mokestinių metų vartotojų kainų indeksą dalijant iš šimto*“<sup>74</sup>, bei pateikiami Aplinkos ministerijos internetinėje svetainėje<sup>75</sup>.

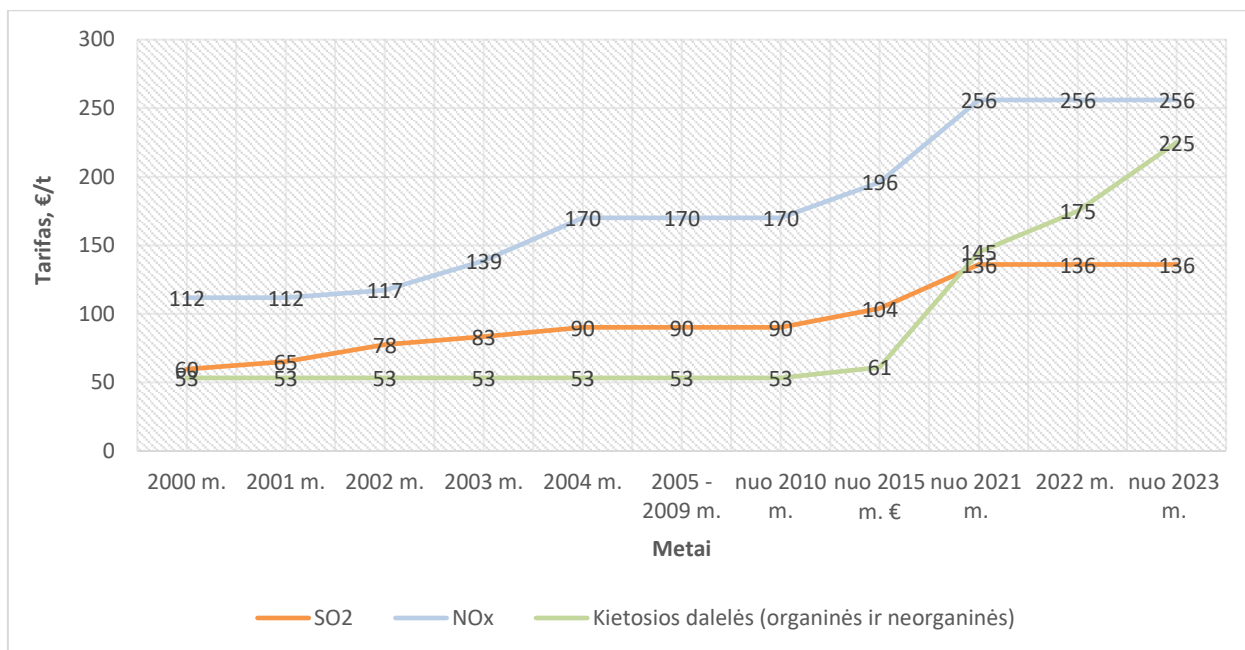
Šiame poskyryje, autorės nuomone, svarbu įvertinti mokesčio už aplinkos taršą tarifų pokytį. Kad analizuojami duomenys būtų įvertinti korektiškai, lyginant pasirinktų teršalų, kurie buvo apmokestinami jau nuo Įstatymo pirmosios redakcijos įsigaliojimo iki paskutinės, mokesčio tarifų pokytį, tuo metu galioję tarifai nurodyti litais, konvertuoti į eurus (santykiu €1=LTL 3.45280). 6 paveiksle pateiktas grafikas rodo, kaip keitėsi taršos mokesčio tarifai už aplinkos teršimą iš STŠ šių išmetamų teršalų: sieros dioksido, azoto oksidų, kietųjų dalelių.

---

<sup>73</sup> LR MATĮ (suvestinė redakcija nuo 2023-01-03), *supra note*, 2.

<sup>74</sup> *Ibid.*

<sup>75</sup> „Aplinkosauginių mokesčių ir aplinkai padarytos žalos dydžių indeksavimo koeficientai“, Aplinkos ministerija, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/aplinkosauginiai-mokesciai/aplinkosauginiu-mokesciu-ir-aplinkai-padarytos-zalos-dydziu-indeksavimo-koeficientai>.

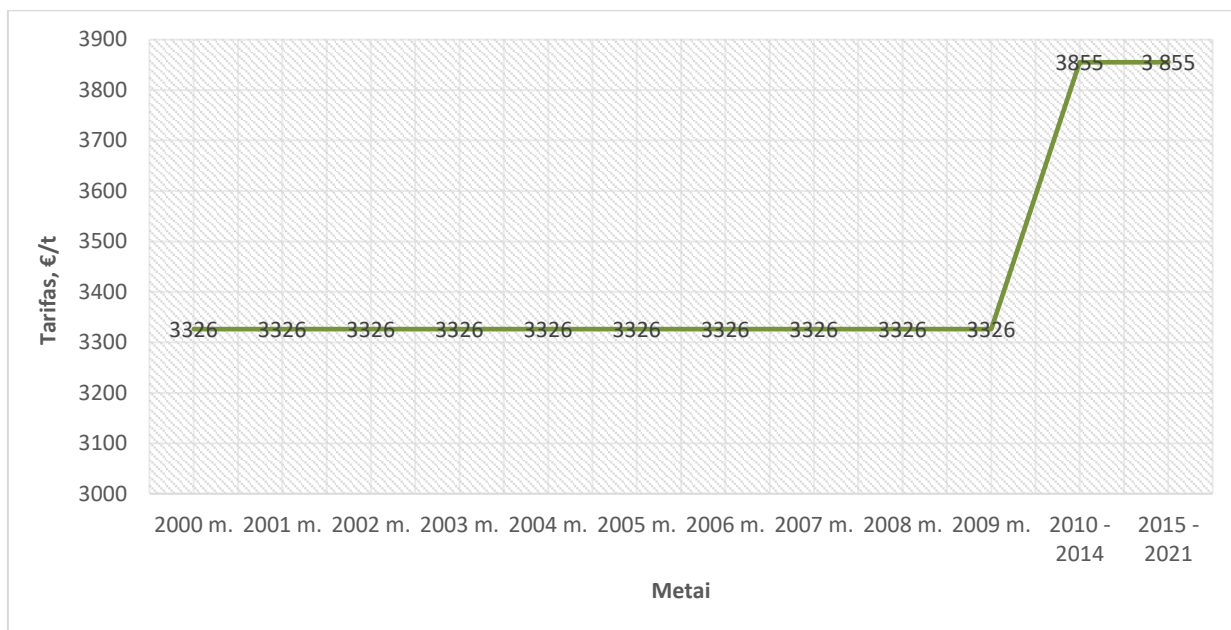


**6 pav.** Mokesčio už aplinkos teršimą (SO<sub>2</sub>, NO<sub>x</sub>, kietosiomis dalelėmis) tarifų pokytis 2000 – 2023 m. (sudaryta autorės remiantis LR MATĮ informacija).

Atkreiptinas dėmesys į mokesčio už aplinkos teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių išmetant vanadžio pentoksidą tarifą. Įsigaliojus pirmajai Įstatymo redakcijai jam buvo taikomas tarifas 11485 litų už toną (3326 €/t). Tarifas išliko stabilus keletą metų, kol nuo 2010 metų buvo padidintas iki 13311 litų už toną (3855 €/t). Tarifas toks pats išliko ir vėliau, iki 2021 sausio 1 d., kai įsigaliojo paskutinioji Įstatymo redakcija (7 pav.). Šios Įstatymo redakcijos pirmame priede neliko atskirai išskirto teršalo „Vanadžio pentoksidas“. Darbo autorės nuomone tai sietina su tuo, paskutinėje Įstatymo redakcijoje atsirado praplėstas sąrašas teršalų, išmetamų į atmosferą: išskirta teršalų grupė „Sunkieji metalai ir jų junginiai deginant atliekas“<sup>76</sup> (vanadžio (V) oksidas priskirtinas prie tokio tipo teršalų), taip pat, pažymėtina ir tai, kad 2021 gruodžio 17 d. priėmus naują aplinkos ministro įsakymo „Dėl Mokesčio už aplinkos teršimą deklaracijų FR0521, FR0522, FR0523 ir FR0524 formų ir jų pildymo taisyklių patvirtinimo“<sup>77</sup> redakciją, cheminė medžiaga vanadis įtraukta į sąrašą ir priskiriama III teršalų grupei.

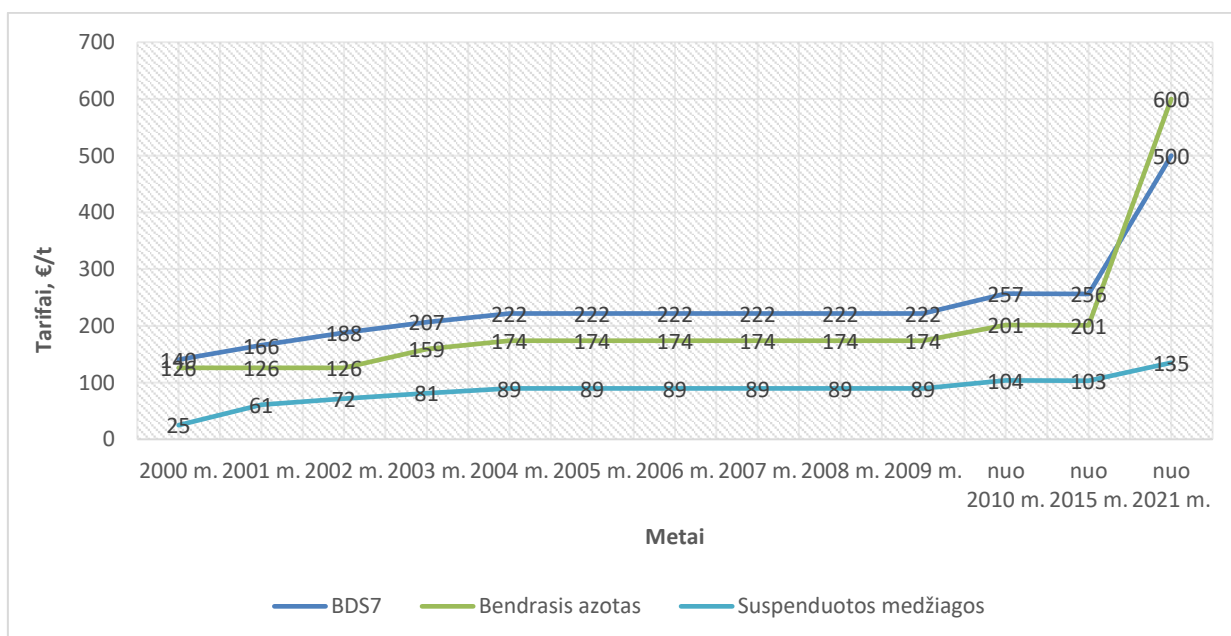
<sup>76</sup> LR MATĮ (2020 m. birželio 25 d. redakcija), *supra note*, 65.

<sup>77</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Mokesčio už aplinkos teršimą deklaracijų FR0521, FR0522, FR0523 ir FR0524 formų ir jų pildymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.333835/FhLHKJhkfp?jfwid=-11rmuokkdg>.



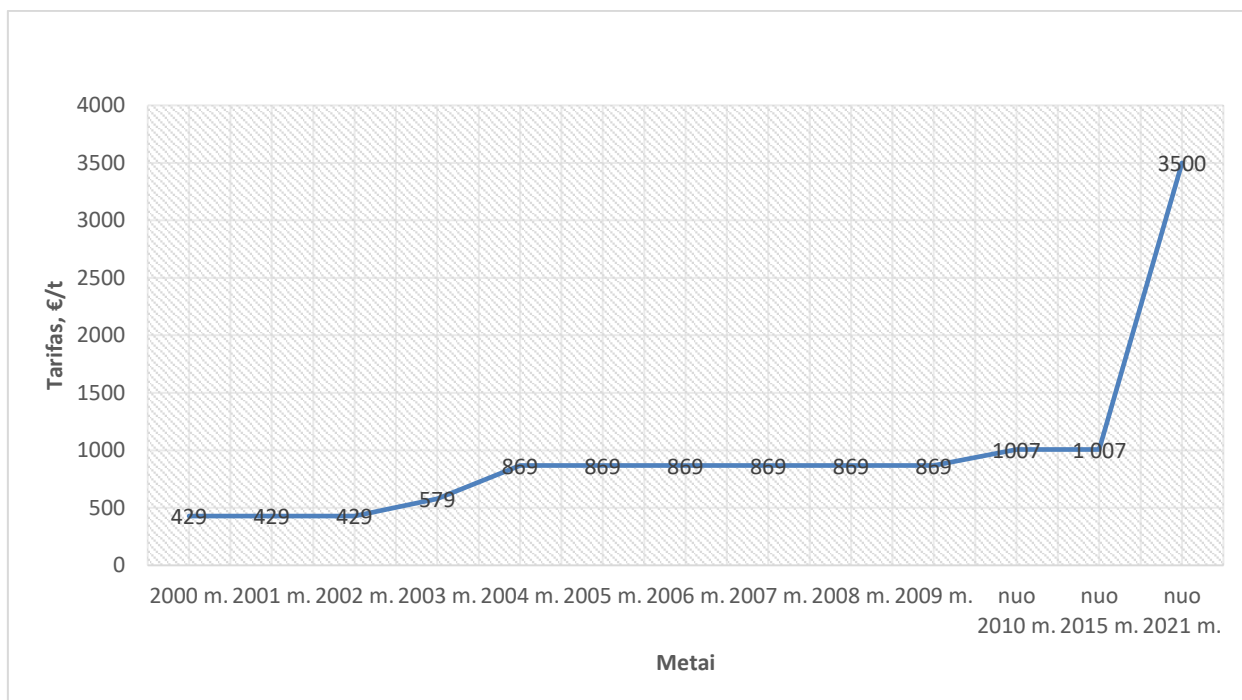
**7 pav.** Mokesčio už aplinkos teršimą vanadžio pentoksidu tarifas 2000 – 2021 m. (sudaryta autorės remiantis LR MATĮ informacija).

Vertinant, kaip keitėsi mokesčio už vandens telkinių, žemės paviršiaus ir jos gelmių teršimą iš STŠ tarifai, taip pat matyti, kad jie ženkliai išaugo nuo 2021 sausio 1 d. lyginant su tarifais, galiojusiais iki tol, t.y. nuo 2010 metų: mokestis už taršą suspenduotomis medžiagomis išaugo 30 proc., už taršą BDS<sub>7</sub> mokesčio tarifas padidėjo dvigubai, o bendrojo azoto mokesčio tarifas išaugo tris kartus (8 pav.).



**8 pav.** Mokesčio už aplinkos teršimą (BDS<sub>7</sub>, bendrasis azotas, suspenduotosios medžiagos) tarifai 2000 – 2021 m. (sudaryta autorės remiantis LR MATĮ informacija).

Itin žymus yra mokesčio už aplinkos teršimą bendruoju fosforu tarifo pokytis: nuo 2010 metų buvo stabilus, iki 2021 metų, kai tarifas išaugo 3,5 karto (9 pav.).



**9 pav.** Mokesčio už aplinkos teršimą bendruoju fosforu tarifo pokytis 2000 – 2021 m. (sudaryta autorės remiantis LR MATĮ informacija).

Taigi išanalizavus Įstatymo nuostatas, įtvirtinančias taršos mokesčio tarifus, kaip kaitėsi MATĮ prieduose nustatyti jų dydžiai, galima teigti, kad jie tik didėjo, o ypač žymus tarifų augimas matyti priimtoje vėliausioje 2020 metų Įstatymo redakcijoje.

### 3.5. Mokesčio apskaičiavimas

Viena svarbiausių temų, analizuojant aplinkos taršos mokesčių sistemą, yra mokesčio apskaičiavimas. Nuo to, ar teisingai apskaičiuojamas mokestis priklauso, kiek pinigų bus surenkama į valstybės, savivaldybių biudžetus, kokia mokesčio mokėtojo biudžeto dalis bus skirta aplinkos taršos mokesčio išlaidoms. Neteisingai apskaičiuotas aplinkos taršos mokestis, neretai laikomas kaip nuslėpta tarša, vėliau perskaičiuotas taikant padidintą tarifą, daliai mokesčio mokėtojų, priklausomai nuo jų finansinės padėties, gali tapti nepakeliama našta.

Pirminės Įstatymo redakcijos 6 straipsnio 2 d. norma lakoniškai įtvirtina, kad „*mokestį už aplinkos teršimą apskaičiuoja ir moka mokesčio mokėtojai Lietuvos Respublikos įstatymų*

nustatyta tvarka“<sup>78</sup>. Tokiu būdu Įstatymas mus nukreipia į kitą teisės aktą, kuriuo buvo privaloma vadovautis apskaičiuojant aplinkos taršos mokestį, – tuo metu galiojusią „Laikinąją mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo instrukciją“<sup>79</sup>. 1999 metų Įstatyme buvo išdėstyta, kad „už aplinkos teršimą iš stacionarių taršos šaltinių mokama pagal faktiškai per ataskaitinį laikotarpį išmestus į aplinką teršalus, už teršimą iš mobilių taršos šaltinių, neįskaitant lėktuvų, mokama pagal tai, koks kuro kiekis sunaudotas per ataskaitinį laikotarpį, už teršimą iš lėktuvų mokama pagal nusileidimo ir kilimo ciklų skaičių“<sup>80</sup>.

2002 metais priimtose naujos Įstatymo redakcijos nuostatos iš esmės nesiskyrė nuo aukščiau išvardintų, tačiau teisės aktą papildžius taršos mokesčiu apmokestinamais gaminiais ir pakuotėmis, išskirta Įstatymo teisės norma, numatanti, kad „mokestis už aplinkos teršimą gaminių ir (ar) pakuotės atliekomis mokamas pagal faktiškai per ataskaitinį laikotarpį pagamintą ar importuotą į Lietuvos Respubliką apmokestinamųjų gaminių ir (ar) pripildytos gaminių apmokestinamosios pakuotės kiekį“<sup>81</sup>. Tuo laikotarpiu MAT buvo apskaičiuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. 663/409a patvirtinta „Mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo tvarka“<sup>82</sup>, kuri įsigaliojo kartu su minima Įstatymo redakcija nuo 2003-01-01. Vėliau ši tvarką pakeitė nuo 2009-01-01 įsigaliojusi „Mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos aprašai“<sup>83</sup>, kurie, įskaitant šio teisės akto pakeitimus, galiojo iki 2021-03-10.

2014-11-13 priimtas „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 7, 8 priedėliais įstatymas“ įteisino naują aplinkos taršos mokesčio objektą – sąvartyne šalinamas atliekas, tad tuo pačiu buvo papildytas ir Įstatymo straipsnis susijęs su mokesčio apskaita. Numatyta, kad „mokestis už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis mokamas pagal faktiškai per mokestinį laikotarpį sąvartyne pašalintų atliekų kiekį“ ir, kad „mokėtojas yra atsakingas

---

<sup>78</sup> LR MATĮ (1999 m. gegužės 13 d. redakcija), *supra note*, 62.

<sup>79</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Laikinosios mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo instrukcijos patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.94ED88594274>.

<sup>80</sup> LR MATĮ (1999 m. gegužės 13 d. redakcija), *op. cit.*

<sup>81</sup> LR MATĮ (2002 m. sausio 22 d. redakcija), *supra note*, 68.

<sup>82</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas Dėl mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 22 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.198583?jfwid=-bey5p6ta2>.

<sup>83</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos aprašų patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 22 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.324459>.

sąvartyne pašalintų atliekų apskaitos tvarkymą, deklaracijoje pateiktus duomenis“<sup>84</sup>. Mokestis už sąvartyne šalintas atliekas buvo apskaičiuojamas vadovaujantis „Mokesčio už aplinkos teršimą sąvartynuose šalinamomis atliekomis apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos aprašu“<sup>85</sup>.

Vėliausioje Įstatymo redakcijoje straipsnis, reglamentuojantis taršos mokesčio apskaičiavimą yra stipriai išplėstas: nurodyta, kaip apskaičiuojamas MAT iš žemės ūkio veiklai naudojamų ne keliais judančių mechanizmų; atskiri straipsnio punktai numato kiekvienos teršalų grupės mokesčio už taršą apskaičiavimą, tai pat atskirais punktais nustatyta, kaip apskaičiuojamas mokestis už nuslėptą taršą. Tačiau, nepasant to, 2020-06-25 priimtos Įstatymo redakcijos 9 straipsnio 2 d., nurodo, kad mokesčio apskaičiavimas atliekamas „*aplinkos ministro nustatyta tvarka*“, t.y. vadovaujantis „Mokesčio už aplinkos teršimą ir nuslėptą taršą apskaičiavimo už 2021 ir vėlesnius metus tvarkos aprašais“<sup>86</sup>. Šios Įstatymo nuostatos iš esmės nesikeitė ir galioja iki šiol, tad galime daryti išvadą, kad Įstatymo pirminėje redakcijoje apskaitos tvarka reglamentuojama daug siauriau ir lakoniškiau lyginant su vėliausia redakcija, tačiau tiek tuomet, tiek ir dabar mokesčio mokėtojas vykdydamas mokesčio apskaitą, skaičiuodamas aplinkos taršos mokestį, privalo vadovautis mokesčio apskaičiavimo tvarką nustatančiais aprašais.

Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas išskiria labai svarbią vietą – kuomet aplinka yra teršiama, ir tarša yra slepiama. Tokiomis aplinkybėmis aplinkos teršėjams – mokesčio už aplinkos teršimą mokėtojams – taikomi žymiai didesni apmokestinimo tarifai. Svarbu akcentuoti, kad Įstatymo pirmoje ir antroje redakcijose nebuvo tiesiogiai suformuluotos nuslėptos taršos ir (ar) teršalų sąvokos, kas aiškiai leistų identifikuoti, kas yra laikytina nuslėpta tarša, ir nebūtų dviprasmiškų išvedžiojimų apskaičiuojant mokesčius. Tačiau teismų praktikoje ši samprata buvo nuosekliai taikoma sisteminiu MATĮ straipsnių aiškinimo būdu: mokesčio nedeklaravimas ir nesumokėjimas nustatytu laiku, laikytinas taršos nuslėpimu. Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo paskutinioji redakcija su 2021 gruodžio 23 d. papildymais aiškiai įvardija tiek nuslėptos taršos sąvoką, tiek apskaičiavimo formulę.

Išanalizavus visų trijų Įstatymo redakcijų, įskaitant pakeitimo įstatymus, prieduose pateiktus mokesčių tarifus, galima teigti, jog įstatymų leidėjas init sugriežtino atsakomybę už aplinkos teršimą įteisindamas išaugusius mokesčius 2020 metų redakcijoje. Ypač tai pasakytina

<sup>84</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 7, 8 priedėliais įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ccb7f1606fdd11e4becb8c56b1259a0e>.

<sup>85</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl mokesčio už aplinkos teršimą sąvartynuose šalinamomis atliekomis apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 24 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3c4ac2b0798211e59a1ed226d1cbceb5?jfwid=-ij47742he>.

<sup>86</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl mokesčio už aplinkos teršimą ir nuslėptą taršą apskaičiavimo už 2021 ir vėlesnius metus tvarkos aprašų patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b27144181e111eb9fc9c3970976dfa1?jfwid=-ij47742he>.

apie normatyvus viršijantį aplinkos teršimą. Pastarųjų metų teismų praktika rodo, kad mokesčio mokėtojai ne visada sutinka mokėti paskutinėje Įstatymo redakcijoje nustatytus ženkliai didesnius negu buvo prieš tai buvusių tarifus už aplinkos taršą.

### 3.6. Mokestinis laikotarpis, mokesčio deklaravimas ir sumokėjimas

Analizuojant mokestinio laikotarpio, nustatyto taršos mokesčiui, kitimo tendencijas, matyti, kad 1999 m. Įstatymo redakcijoje buvo numatyta, jog aplinkos teršimo mokestis, suderinus su LR AM, galėjo būti mokamas kas ketvirtį arba kas pusę metų, ir turėjo būti sumokamas per trisdešimt dienų nuo ataskaitinio laikotarpio pabaigos<sup>87</sup>. Kaip numatyta tuo metu galiojusioje „Laikinojoje mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo instrukcijoje“<sup>88</sup>, mokesčio mokėtojai, kuriems teršalams į aplinką išmesti buvo privalomas gamtos išteklių naudojimo leidimas, kasmet iki kovo 1 d. raštu turėjo pranešti Aplinkos ministerijos atitinkamo regiono aplinkos apsaugos departamentui ir Valstybinei teritorinei mokesčių inspekcijai apie mokesčio mokėjimo periodą. Jei mokesčio mokėtojas iki ataskaitinių metų kovo 1 d. apie mokėjimo periodą nepranešdavo, buvo laikoma, kad mokestis bus mokamas kas ketvirtį<sup>89</sup>.

Naujiems taršos šaltiniams mokestis buvo skaičiuojamas nuo dienos, kada pradėta aplinką teršianti ūkinė veikla. Ši Įstatymo nuostata, autorės nuomone, galėjo apsunkinti mokesčių sumokėjimo laiku kontrolę, tiek ir mokesčio mokėtojui apsunkinti mokesčio skaičiavimą. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad šioje Įstatymo redakcijoje įvardinta, kad „*už teršalų išmetimo į aplinką apskaitos kontrolę ir mokesčio už teršimą apskaičiavimo tikrinimą atsakinga LR aplinkos ministerija*“<sup>90</sup>.

2002-01-22 priimtoje Įstatymo redakcijoje mokestinis laikotarpis buvo pakoreguotas pagal teršėjo sumokamą MAT sumą ir pagal tai, ar aplinkos taršos mokesčio mokėtojui teisės aktų nustatyta tvarka yra privalu turėti gamtos išteklių naudojimo leidimą. Šioje Įstatymo redakcijoje nustatyta, kad „*fiziniais ir juridiniams asmenims, kuriems privalomas gamtos išteklių naudojimo leidimas, jei už praėjusius metus mokėtina mokesčio už aplinkos teršimą suma buvo lygi 10 tūkstančių litų arba didesnė, mokestinis laikotarpis yra ketvirtis; fiziniais ir juridiniams asmenims, kuriems nėra privalomas gamtos išteklių naudojimo leidimas arba kurių už praėjusius metus mokėtina mokesčio už aplinkos teršimą suma buvo mažesnė kaip 10*

---

<sup>87</sup> LR MATĮ (1999 m. gegužės 13 d. redakcija), *supra note*, 62.

<sup>88</sup> Aplinkos ministro įsakymas, *supra note*, 78.

<sup>89</sup> *Ibid.*

<sup>90</sup> LR MATĮ (1999 m. gegužės 13 d. redakcija), *op.cit.*

*tūkstančių litų, mokestinis laikotarpis - pusė metų*<sup>91</sup>. Taip pat atskiru straipsnio punktu buvo įtvirtintas vienerių metų mokestinis laikotarpis, mokant MAT gaminių ar pakuotės atliekomis. Pakoreguotas mokestinis laikotarpis naujai veiklą pradedantiems vykdyti fiziniams ir juridiniams asmenims, teršiantiems iš stacionarių ir (ar) MTŠ: nustatyta, kad mokestį pirmaisiais mokėjimo metais jie moka pasibaigus kalendoriniam pusmečiui. Nuostata dėl mokesčio sumokėjimo termino išliko nepakitusi – mokesčio mokėtojai sumokėti mokestį ir pateikti MAT deklaracijos formas Aplinkos ministerijos įgaliotai institucijai ir VMI turėjo *„ne vėliau kaip per 30 dienų nuo mokestinio laikotarpio pabaigos“*<sup>92</sup>.

Mokestinis laikotarpis visoms mokesčio už aplinkos teršimą mokėtojų grupėms suvienodintas 2009-05-12 priėmus LR MAT pakeitimo įstatymą. Jame palikta galioti ta pati nuostata dėl mokesčio sumokėjimo ir deklaracijų teikimo termino, tačiau nustatytas kalendorinių metų mokestinis laikotarpis<sup>93</sup>.

Nuo 2016-01-01 įsigaliojo Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 7 straipsnio pakeitimo įstatymas, kuriuo nustatytas 46 dienų terminas mokesčio sumokėjimui ir deklaracijų teikimui. Įstatymo 7 straipsnyje buvo įtvirtinta, kad *„mokestis sumokamas ir deklaracija pateikiama ne vėliau kaip pasibaigus mokestiniam laikotarpiui, iki kalendorinių metų, einančių po to mokestinio laikotarpio, vasario 15 dienos teritorinei valstybinei mokesčių inspekcijai, kurios veiklos teritorijoje mokesčio mokėtojas yra įregistruotas mokesčių mokėtojų registre“*<sup>94</sup>.

Vėliausioje Įstatymo redakcijoje apibrėžta mokesčio sumokėjimas už taršą iš ne keliais judančių mechanizmų. Nustatyta, kad *„mokestis už aplinkos teršimą iš žemės ūkio veiklai naudojamų ne keliais judančių mechanizmų sumokamas prieš jų įregistravimą Traktorių, savaeigių ir žemės ūkio mašinų bei jų priekabų registre į Valstybinės mokesčių inspekcijos surenkamąją sąskaitą“*<sup>95</sup>.

Lyginant, kaip kito mokestinį laikotarpį reglamentuojančios normos, galima daryti išvadą, kad šiuo metu galiojančios Įstatymo nuostatos, apibrėžiančios mokestinio laikotarpio terminą, sumokėjimui skirtą laikotarpį, tvarką, yra racionalios vertinant tiek iš mokesčio mokėtojo, tiek iš mokesčio administratoriaus perspektyvos.

---

<sup>91</sup> LR MATĮ (2002 m. sausio 22 d. redakcija), *supra note*, 68.

<sup>92</sup> *Ibid.*

<sup>93</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10 straipsnių ir 5 bei 6 priedėlių pakeitimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.344420>.

<sup>94</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 7 straipsnio pakeitimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 22 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7321cbe2a00a11e591078486468c1c39>.

<sup>95</sup> LR MATĮ (2020 m. birželio 25 d. redakcija), *supra note*, 65.

### 3.7. Mokestinio patikrinimo tvarka

Siekiant užtikrinti sklandų Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo nuostatų įgyvendinimą, svarbi reikšmė tenka aplinkos taršos mokesčių kontrolei. Tiek 1999 m., tiek 2002 m. Įstatymo redakcijų teisės normos įtvirtina, kad teršalų paskleidimo į aplinką apskaitą, mokesčio apskaičiavimą kontroliuoja Aplinkos ministerija. Toks nustatytas reglamentavimas Įstatyme buvo išdėstytas iki 2020 m. naujai priimtos Įstatymo redakcijos, kurios 11 str. 1 d. numato, jog, *„vadovaudamasi Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo, Mokesčių administravimo įstatymo nuostatomis, patikrinimą atlieka Aplinkos ministerijos įgaliota institucija šios institucijos nustatyta tvarka“*<sup>96</sup>.

„Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 16 straipsnio pakeitimo įstatymu“, priimtu 2020-06-25 nustatyta, kad *„mokestį už aplinkos teršimą administruoja Aplinkos ministerija ar jos įgaliota institucija tiek, kiek yra pavesta pagal Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymą. Aplinkos ministerijos įgaliota institucija patikrina, ar mokesčiai teisingai apskaičiuoti ir deklaruoti, taip pat teikia konsultacijas šio mokesčio mokėjimo klausimais“*<sup>97</sup>. Minimo įstatymo straipsnio 2 d. taip pat įtvirtino, kad *„mokestį už aplinkos teršimą administruoja ir Žemės ūkio ministerija ar jos įgaliota institucija, tačiau tik tiek, kiek pavesta pagal Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymą. Žemės ūkio ministerija patikrina, ar mokestis už aplinkos teršimą iš žemės ūkio veiklai naudojamų ne keliais judančių mechanizmų apskaičiuotas ir sumokėtas teisingai“*<sup>98</sup>.

Tad pagal šiuo metu galiojančias Įstatymo nuostatas iš STŠ išmestų į aplinką teršalų, MTŠ (išskyrus žemės ūkyje naudojamus NKJM) sunaudotų Lietuvos Respublikoje degalų, atliktų kilimo ir tūpimo ciklų, sąvartyne šalintų atliekų, Lietuvos vidaus rinkai tiekiamų gaminių ir pakuočių apskaitos ir mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo teisingumo kontrolę pavesta vykdyti Vyriausybės įgaliotai institucijai. LR Aplinkos ministro įsakymu „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų reorganizavimo“ patvirtinti Aplinkos apsaugos departamento nuostatai, įtvirtinantys Departamento funkcijas. Nuostatuose be kitų funkcijų numatyta, kad Departamentas *„kontroliuoja, ar fiziniai ir juridiniai asmenys laikosi nustatytų teršalų išmetimo ir išleidimo į aplinką bei aplinkos kokybės normų, kontroliuoja, ar tinkamai vykdoma teršalų išmetimo į aplinką, apmokestinamųjų gaminių ir pripildytos gaminių apmokestinamosios pakuotės, atliekų apskaita, ar apskaitos duomenys,*

<sup>96</sup> LR MATĮ (2020 m. birželio 25 d. redakcija), *supra note*, 65.

<sup>97</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 16 straipsnio pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 4 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=9589a770c04e11ea9815f635b9c0dcef>.

<sup>98</sup> *Ibid.*

*kuriuos pateikia mokesčių mokėtojas yra teisingi, tikrina, ar fiziniai ir juridiniai asmenys teisingai apskaičiuoja ir deklaruoja mokestį už aplinkos teršimą*<sup>99</sup>.

AAD pareigūnai, vadovaudamiesi „Ūkio subjektų veiklos planinių ir neplaninių patikrinimų, vykdančių aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę, taisyklėmis“<sup>100</sup>, vykdo ūkio subjektų patikrinimus. Taip pat jie viešina ne tik patikrinimų planus, bet ir už praėjusį ketvirtį atliktų ūkio subjektų patikrinimų ketvirčio ataskaitas<sup>101</sup>.

Pernai metais, 2022 m. I ketvirtį vykdančių MAT iš mobiliųjų ir stacionariųjų taršos šaltinių, mokesčio už teršimą apmokestinamųjų gaminių, pakuotės ir sąvartyne šalinamomis atliekomis bei mokesčio už valstybinius gamtos išteklius apskaitos ir deklaravimo kontrolę, nustačius pažeidimus, apskaičiuota 651 779 Eur aplinkosauginių mokesčių didesniu tarifu. Per 2022 m. II ketvirtį vykdydamas apskaitos ir mokesčių už aplinkos teršimą apmokestinamosios pakuotės, apmokestinamųjų gaminių, sąvartyne šalinamomis atliekomis, mobiliųjų taršos šaltinių, stacionariųjų taršos šaltinių (oras, nuotekos) ir valstybinių gamtos išteklių kontrolę, Apskaitos ir mokesčių kontrolės departamentas atliko 60 ūkio subjektų patikrinimų, iš jų 17 atvejų nustatyti pažeidimai. Apskaičiuota 112 724 Eur aplinkosauginių mokesčių didesniu tarifu. Per 2022 m. III ketvirtį Departamentas atliko 78 ūkio subjektų patikrinimus, iš jų 25 atvejais buvo nustatyti pažeidimai, apskaičiuota 324 661 Eur aplinkosauginių mokesčių didesniu tarifu. Per 2022 m. IV ketvirtį Departamento Apskaitos ir mokesčių kontrolės departamentas atliko 112 ūkio subjektų patikrinimų, iš jų 29 atvejais nustatyti pažeidimai. Apskaičiuota 32 011 Eur aplinkosauginių mokesčių didesniu tarifu<sup>102</sup>. Taigi įvertinus AAD pateiktas ataskaitas ir palyginus 2022 metų duomenis, kiek patikrinimų metu buvo apskaičiuota aplinkosauginių mokesčių didesniu tarifu, su 2021 metų duomenimis, galima teigti, kad ūkio subjektų patikrinimų metu apskaičiuota aplinkosauginių mokesčių didesniu tarifu tendencija linkusi mažėti (10 pav.).

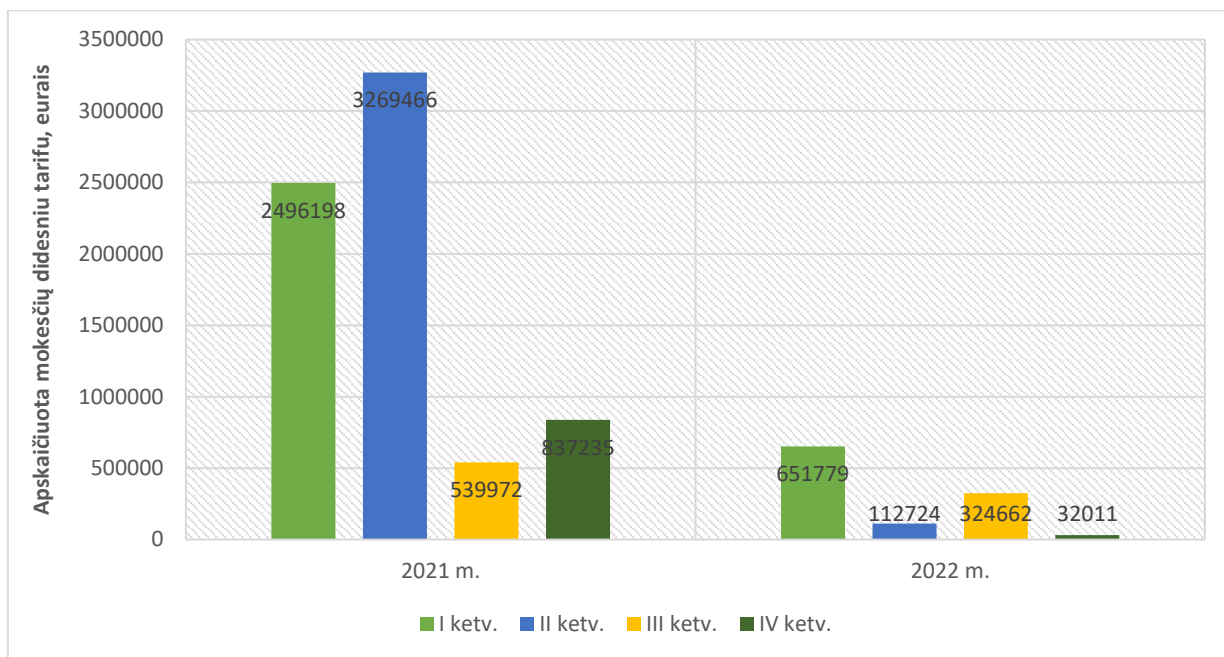
---

<sup>99</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų reorganizavimo“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1751fce0414811e8beb59fa4fa6c44e7/asr>.

<sup>100</sup> „Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Ūkio subjektų veiklos planinių ir neplaninių patikrinimų, vykdančių aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę, taisyklių patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/058850a03e1f11eb8d9fe110e148c770/asr>.

<sup>101</sup> „Ūkio subjektų priežiūra“, Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://aad.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ukio-subjektu-prieziura>.

<sup>102</sup> *Ibid.*



**10 pav.** Vykdamą apskaitos ir mokesčių už aplinkos teršimą apmokestinamosios pakuotės, apmokestinamųjų gaminių, sąvartyne šalinamomis atliekomis, mobilių taršos šaltinių, stacionarių taršos šaltinių (oras, nuotekos) ir *valstybinių gamtos išteklių kontrolę*, apskaičiuotų aplinkosauginių mokesčių didesniu tarifu pokytis 2021 – 2022 metais (sudaryta autorės remiantis AAD duomenimis).

### 3.8. Lietuvos teismų praktika dėl mokesčio už aplinkos teršimą

Kaip matyti iš aukščiau pateiktų duomenų, Aplinkos apsaugos departamentas, vykdydamas ūkio subjektų patikrinimus, nustato nemažą dalį neatitikimų, ko pasekoje MAT mokėtojams apskaičiuojamas mokestis didesniu tarifu. Teismų praktika rodo, kad mokesčio mokėtojai ne visada sutinka mokėti sumas, apskaičiuotas patikrinimų metu. Ypač tai aktualu paskutiniuosius porą metų, kuomet įsigaliojo paskutinėje Įstatymo redakcijoje nustatyti ženkliai didesni negu buvo prieš tai tarifai už aplinkos taršą.

Detaliau analizuosime atvejus dėl mokesčio apskaičiavimo už nuslėptą taršą. Pareiškėjas UAB „Vilniaus vandenys“ kreipėsi į Lietuvos vyriausiąją administracinę teisnę su skundu, kuriame prašė, kad būtų panaikintas atsakovo AAD 2020-06-29 sprendimas Nr. AS-59 „Dėl patikrinimo akto tvirtinimo“ arba, kad pareiškėjas UAB „Vilniaus vandenys“ būtų atleistas nuo MAT mokėjimo arba kad būtų panaikinta sprendimo dalis dėl apskaičiuoto mokesčio už aplinkos teršimą didesniu tarifu.

UAB „Vilniaus vandenys“ 2014 – 2018 metais iš Vilniaus, Šalčininkų, Švenčionių ir Nemenčinės nuotekų valyklų kartu su ūkio buitės ir gamybinėmis nuotekomis be leidimo į aplinką išleido teršalus išleido teršalus – di(2-etilheksilftalatas), 4-nonilfenolis (šakotasis) ir

nonilfenoliai (techninis mišinys). Ginčo medžiagos fenoliai ir ftalatai Aplinkos ministro 2020 m. gruodžio 17 d. įsakymu Nr. D1-789 „Dėl apmokestinamųjų teršalų priskyrimo teršalų grupėms, nustatytoms Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymu“ priskiriami I teršalų grupei. Kadangi UAB „Vilniaus vandenys“ minėtu laikotarpiu neturėjo nei TIPK leidimo, nei Taršos leidimo, kuriame būtų numatytas ftalatų normatyvas, taip pat nedeklaravo į aplinką išleidžiamų ftalatų ir nemokėjo mokesčių valstybės biudžetui už aplinkai daromą taršą, už tai bendrovei buvo paskaičiuotas mokestis už nedeklaruotą taršą iš stacionariųjų taršos šaltinių už aplinkos teršimą 50 kartų padidintu tarifu, t.y. 7 561 902,00 Eur. Pirmosios instancijos teismas 2021-05-17 sprendimu administracinėje byloje Nr. eI3-746-764/2021<sup>103</sup> pakeitė ginčijamą Departamento sprendimą sumažindama apskaičiuotą mokestį – 7 561 902,00 Eur iki 3 024 760,80 Eur. LVAT 2022-11-03 nutartyje, priimtoje administracinėje byloje Nr. eA-409-602/2022<sup>104</sup>, pagal pareiškėjo bendrovės apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimo, matyti, kad teismas laikosi savo nuoseklios pozicijos, visgi pareiškėjo skundo netenkino, manydams, kad **be leidimo išmestas į aplinką teršalų kiekis yra pagrindas taikyti didesnę mokesčio tarifą.**

Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo straipsnis nustatantis mokesčio objektą iš stacionariųjų taršos šaltinių aiškiai įvardina, kad tai yra teršalai, kuriems išmesti į aplinką yra privalomas leidimas su nustatytais taršos normatyvais, teismas minėtoje nutartyje taip pat remiasi šia įstatymo nuostata ir konstatuoja, kad mokesčio mokėtojo statusas siejamas su prievole (pareiga) turėti atitinkamą leidimą, o ne tik su faktiniu tokio leidimo turėjimu.

Panaši situacija yra nagrinėjama ir administracinėje byloje Nr. eA-143-492/2022, kur pareiškėjui UAB „Kėdainių vandenys“ atsakovas Aplinkos apsaugos departamentas 2020 m. birželio 3 d. sprendimu Nr. AS-56 „Dėl patikrinimo akto tvirtinimo“ pareiškėjui paskyrė 1 648 438,00 Eur sankciją. Vienas iš byloje sprendžiamų klausimų – viršnormatyvinis MAT ftalatais: bendrovė 2014-2018 m. laikotarpiu iš Kėdainių miesto nuotekų valyklos išleido 0,0319 t teršalo di(2-etilheksil)ftalato, neturėdamas tam leidimo, taip pat nedeklaravo viršnormatyvinės (be leidimo) taršos, todėl ji laikytina kaip nusišlepta tarša iš stacionariųjų taršos šaltinių prioritetinėmis pavojingomis medžiagomis, dėl to bendrovei buvo paskaičiuotas mokėtinas mokestis už aplinkos teršimą 50 kartų didesniu tarifu 540 524,00 Eur. Byloje pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad pareiškėjui už ftalato išleidimą į gamtinę aplinką mokėtinas mokestis už aplinkos teršimą didesniu tarifu buvo paskaičiuotas pagrįstai. Tačiau vadovaudamasis protingumo ir teisingumo

<sup>103</sup> „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2021 m. gegužės 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-746-764/2021“, Infolex, žiūrėta 2023 m. kovo 11 d., <https://www.infolex.lt/tp/2117517>.

<sup>104</sup> „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. lapkričio 3 d. nutartis dėl sprendimo pakeitimo administracinėje byloje Nr. eA-409-602/2022“, Infolex, žiūrėta 2023 m. kovo 5 d., <https://www.infolex.lt/tp/2121409>.

principais, teismas padarė išvadą, kad pareiškėjui pritaikyta sankcija taikant 50 kartų didesnę mokesčio tarifą yra pernelyg griežta, o padarytiems pažeidimams atlyginti ir Lietuvos Respublikos MATĮ numatytos ekonominio poveikio priemonės tikslui pasiekti pakanka mokesčių už 2014–2018 m. laikotarpį padidinti 3 kartus. Todėl teismas UAB „Kėdainių vandenys“ ginčijamu Departamento 2020 m. birželio 3 d. sprendimu Nr. AS-56 apskaičiuotą 540 524 Eur mokesčių už nedeklaruotą ir be leidimo išgautą į aplinką išleistą ftalato kiekį sumažino<sup>105</sup>.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad dar pirmosios instancijos teismas šioje byloje konstatavo, kad pareiškėjas yra nuotekų tvarkytojas, kuriam pagal „Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo“<sup>106</sup> 20 str. 2 d. 11 p. tenka pareiga užtikrinti, kad išvalytos nuotekos atitiktų Nuotekų tvarkymo reglamente<sup>107</sup> nustatytus nuotekų išleidimui taikomus reikalavimus. Uždaroji akcinė bendrovė „Kėdainių vandenys“ yra už nuotekų išleidimą atsakingas subjektas, tad turėjo pareigą imtis priemonių, kad užterštos nuotekos nepatektų į aplinką arba apskaičiuoti ir sumokėti mokesčių už aplinkos teršimą didesniu tarifu už viršnormatyvinę taršą. Teismas konstatavo, kad prievolė laikytis teisės aktų reikalavimų ir laiku įvertinti savo vykdomos veiklos atitiktį numatytiems reikalavimams, pagal kuriuos pareiškėjas gali vykdyti veiklą (pvz., tik gavus leidimą tam tikrai veiklai arba parengus reikiamus planus, programas), tenka būtent pareiškėjui<sup>108</sup>.

LVAT 2022 birželio 1 d. nutartimi byloje Nr. eA-143-492/2022 atmetė tiek pareiškėjo, tiek atsakovo AAD apeliacinius skundus, palikdama galioti Vilniaus apygardos administracinio teismo 2021 m. vasario 23 d. sprendimą iš esmės nepakeistą. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į teismo sprendime padarytą skaičiavimo klaidą, patikslino mokesčių pareiškėjui už ftalatų išleidimą į aplinką už 2014–2018 m. jį sumažindama iki 32 431,44 (540 524 Eur : 50 x 3)<sup>109</sup>.

Toliau išanalizuosime teismo praktiką susijusią su mokesčio už aplinkos oro taršą iš stacionariųjų taršos šaltinių apskaičiavimu ir lengvatų taikymu. Šiaulių apygardos administracinis teismas byloje Nr. I-1812-394/2017 sprendė dėl pareiškėjo IĮ skundo dėl atsakovo LR AM Šiaulių regiono AAD 2017 m. birželio 12 d. sprendimu Nr. 3 paskirtos 4030,27 Eur dydžio ekonominę sankcijos. Pareiškėjo individuali įmonė, užsiimanti medienos apdirbimu, savo ūkinėje veikloje medienos džiovinimui ir buitinių patalpų šildymui naudojo katilus, kūrenamus kietuoju kuru. Kadangi deginant medieną į aplinkos orą yra išmetami teršalai, kurie

<sup>105</sup> „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. birželio 1 d. nutartis dėl sprendimo panaikinimo ir įpareigojimo atlikti veiksmus administracinėje byloje Nr. eA-143-492/2022“, Infollex, žiūrėta 2023 m. kovo 6 d., <https://www.infollex.lt/tp/2086301>.

<sup>106</sup> „Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.280587/asr>.

<sup>107</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Nuotekų tvarkymo reglamento patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 25 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.276576/asr>.

<sup>108</sup> LVAT nutartis administracinėje byloje Nr. eA-143-492/2022, *op. cit.*

<sup>109</sup> *Ibid.*

iš stacionariųjų taršos šaltinių gali būti išmetami į aplinkos orą tik tam turint leidimą, II turėjo pareigą iki 2014-11-01 gauti taršos leidimą bei mokėti mokesčius už išmetamą į atmosferą teršalų kiekį. Neturint taršos leidimo su nustatytais taršos normatyvais, įmonė pažeidė Lietuvos Respublikos oro apsaugos įstatymo, LR aplinkos ministro 2014-03-06 įsakymu Nr. D1-259 patvirtintas Taršos leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklių, MATĮ nuostatas, dėl ko už išmestus teršalus mokesčiai jai buvo apskaičiuoti taikant didesnę tarifą už nuslėptą taršą iš STŠ. Tačiau kūrenimui minima įmonė naudojo tik medienos apdirbimo metu susidarancias technologines atliekas (pjuvenas, šakas ir žieves), o apie pareigą turėti taršos leidimą nežinojo, teigė, jei įmonė būtų laiku pasirūpinusi gauti taršos leidimą, ji nuo mokesčio iš vis būtų buvusi atleista, nes degina tik biokurą. Teisėjų kolegija, kuri įvertinusi nustatytas faktines aplinkybes, susijusias su padaryto pažeidimo pobūdžiu, priežastimis, pasekmėmis, pareiškėjo įmonės padėtį pagrindžiančius dokumentus, veiklos pobūdį bei kitas aplinkybes, vadovaudamasi teisingumo, protingumo, proporcingumo principais, savo sprendimu tenkino individualios įmonės skundą, ir atsakovo nustatytą 4030,27 Eur mokestį už taršą iš stacionariųjų taršos šaltinių sumažino iki 1000 Eur<sup>110</sup>.

Panašios aplinkybės, tačiau su keleta esminių skirtumų, susiklostė ir LVAT nagrinėjamos bylos Nr. eA-57-556/2020 atveju, kur pareiškėjas, be kitų prašymų, LVAT prašė panaikinti atsakovo LR AM Utenos regiono AAD 2017-12-14 sprendimą, kuriuo pareiškėjui už nedeklaruotą taršą paskaičiuotas mokestis taikant didesnę tarifą – 27 451 Eur. Pareiškėjas – besiplečiantis ūkis, kuris nuo 2014 m. iki 2017 m. eksploatavo 2 MW galios biokuro katilinę neturėdamas tam Įstatyme numatyti leidimo, nors dar 2016 m. patikrinimo aktu Utenos RAAD buvo nustatęs, jog „pareiškėjo eksploatuojamai 2 MW katilinei būtina turėti taršos leidimą ir mokėti mokestį už aplinkos teršimą“<sup>111</sup>. „Regionų apygardos administracinis teismas, įvertinęs nustatytų faktinių aplinkybių visetą, 2018 m. balandžio 5 d. sprendimu pareiškėjo skundą tenkino iš dalies pakeisdamas AAD sprendimą ir juo patvirtintą mokestį už aplinkos teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių sumažindamas iki 13 726 Eur“<sup>112</sup>. Teismo nuomone, „mokesčio suma pareiškėjui yra pakankama ir pagrįsta, padarytą pažeidimą atitinkanti bei prevencinį poveikį daranti teisinė priemonė“<sup>113</sup>. LVAT teisėjų kolegija, spręsdama dėl pareiškėjo skundo, dar kartą akcentavo tai, kad MATĮ numatyta lengvata pareiškėjas pasinaudoti negalėjo, nes jis neturėjo

<sup>110</sup> „Šiaulių apygardos administracinio teismo sprendimas dėl sprendimu paskirtos ekonominės sankcijos sumažinimo ar panaikinimo byloje Nr. I-1812-394/2017“, Eteismai, žiūrėta 2023 m. kovo 17 d., <https://eteismai.lt/byla/198158607995145/I-1812-394/2017?word=tar%C5%A1os%20pakuot%C4%97mis%20mokes%C4%8Diai>.

<sup>111</sup> „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis dėl sprendimo panaikinimo byloje Nr. eA-57-556/2020“, Eteismai, žiūrėta 2023 m. kovo 17 d., <https://eteismai.lt/byla/36299464940973/eA-57-556/2020?word=tar%C5%A1os%20mokes%C4%8Diai%20atliek%C5%B3%20%C5%A1alimas>.

<sup>112</sup> *Ibid.*

<sup>113</sup> *Ibid.*

privalomo leidimo, ir pagrįstai nebuvo atleistas nuo mokesčio. Tad teisėjų kolegija neskundžiama nutartimi paliko galioti pirmos instancijos teismo sprendimą atmesdama pareiškėjo apeliacinį skundą<sup>114</sup>.

Toliau pateikta teismo praktika, susijusi su MAT iš mobiliųjų taršos šaltinių apskaičiavimo tvarka. Žemiau pateikiama byla, kurios aplinkybės atskleidžia keletą itin svarbių Mokesčio už aplinkos teršimą įstatyme įtvirtintų aspektų: mokesčio apskaičiavimas už nuslėptą taršą, mokesčio sumokėjimas ir deklaravimas, Įstatymo norma, kuri nusako, kad mokesčio mokėtojai vykdo mobiliuosiuose taršos šaltiniuose LR sunaudotų degalų apskaitą, yra atsakingi už deklaracijose pateiktų duomenų teisingumą. LVAT teisėjų kolegija išnagrinėjo administracinę bylą Nr. A-406-525/2016 pagal atsakovo LR AM Klaipėdos RAAD apeliacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos administracinio teismo sprendimo administracinėje byloje pagal pareiškėjo UAB „Svada“ skundą atsakovui dėl sprendimo panaikinimo. *„Pareiškėjas su skundu kreipėsi į Klaipėdos apygardos administracinį teismą, prašydamas panaikinti Klaipėdos RAAD 2014-12-22 sprendimą, kuriuo konstatuota, kad krovinių gabenimo bendrovė 2013 metais deklaravo mažesnę degalų kiekį, t.y. viso 94,19 t, nors pagal faktą sunaudotas degalų kiekis buvo 249,261 t, taip pažeisdama Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo nuostatas, už ką jai buvo paskaičiuota mokėtina mokesčio didesniu tarifu suma 1 956,09 Eur, ir konstatuoti, kad bendrovė neprivalo mokėti mokesčio dėl nuslėpto taršos mokesčio iš mobiliųjų taršos šaltinių“*<sup>115</sup>. Pareiškėjas teismui paaiškino, kad įmonės buhalterė, skaičiuodama mokesť už taršą iš MTŠ pritaikė ne tą formulę, dėl ko buvo padaryta klaida, kuriai išaiškėjus, įmonė patikrino tiek 2012, tiek 2014 metais apskaičiuotų mokesčių teisingumą, ir pamačius vienodus neatitikimus, klaidą ištaisė, kaip ir 2013 metų duomenis. *„Nagrinėjamu atveju aplinkybės, jog pareiškėjas laiku teikė mokesčio už aplinkos teršimą deklaracijas, nors ir neteisingai nurodydamas veikloje sunaudoto kuro kiekį ir dėl to neteisingai apskaičiuotą mokesčio dydį, jas ištaisė iki atlikto patikrinimo rezultatų ir sumokėjo mokesčio už aplinkos teršimą nepriemokas už 2011 – 2013 metus, per nurodytą laikotarpį tris kartus pasikeitus asmeniui, pildžiusiam ir teikusiam deklaracijas, yra pakankamai svarbios, įrodančios, jog pareiškėjas neturėjo tikslo nuslėpti mokamus mokesčius ir turėti mokestinės naudos“*<sup>116</sup>. Taigi teismas įvertino, *„kad pareiškėjo argumentai dėl tyčios nebuvimo ir tikslo nuslėpti mokėtiną mokesť neturėjimo, nėra teisiškai reikšmingi ginčijamo sprendimo teisėtumui ir pagrįstumui, tačiau vertintini analizuojant jam paskirtos poveikio priemonės proporcingumą, tad pirmos instancijos teismas sprendimu iš dalies patenkino pareiškėjo skundą*

<sup>114</sup> LVAT nutartis byloje Nr. eA-57-556/2020, *supra note*, 111.

<sup>115</sup> „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis dėl sprendimo panaikinimo byloje Nr. A-406-525/2016“, Eteismai, žiūrėta 2023 m. kovo 17 d., <https://eteismai.lt/byla/136815934766669/A-406-525/2016?word=tar%C5%A1os%20pakuot%C4%97mis%20mokes%C4%8Diai>.

<sup>116</sup> *Ibid.*

*sumažindamas paskaičiuotą mokestį už aplinkos teršimą padidintu tarifu iki 663,23 Eur*<sup>117</sup>. LVAT, priimdamas sprendimą šioje byloje, pažymėjo, kad, kaip rodo teismų praktika, laikomasi nuostatos, jog teisingumas negali būti tapatinamas su formaliu teisės aktuose nustatytų taisyklių taikymu. „Tais atvejais, kuomet pagal faktines bylos aplinkybes akivaizdu, jog konkretaus socialinio konflikto atžvilgiu teismo sprendimas bus ne teisingas, bet formalus, pirmenybę būtina teikti teisingumui. Tad teisėjų kolegija neskundžiama nutartimi paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą atmetama atsakovo apeliacinį skundą“<sup>118</sup>.

Mokant aplinkos taršos pakuotėmis mokestį, ypatingai didelė reikšmė teikiama tvarkingai vedamai apskaitai. Su tuo susijęs teisminis atvejis byloje Nr. eA-93-525/2020, kuomet UAB „Vinapack“, gaminanti formuoto pluošto pakuotes, kreipėsi į LVAT su apeliaciniu skundu dėl Regionų apygardos administracinio teismo Kauno rūmų 2018-04-17 sprendimo administracinėje byloje pagal pareiškėjo UAB „Vinapack“ skundą atsakovui LR AM Kauno regiono aplinkos apsaugos departamentui dėl 2017-09-19 sprendimo, kuriuo nustatyta, kad bendrovė nedeklaravo ir nesumokėjo MAT pakuotės atliekomis 2015 – 2016 m., bei paskaičiuotas 5 072 Eur mokestis už nuslėptą apmokestinamosios pakuotės kiekį, panaikinimo ir įpareigojimo atsakovą perskaičiuoti pareiškėjo mokėtiną mokestį už 2015–2016 m. apmokestinamos pakuotės kiekį<sup>119</sup>.

Byloje buvo nustatyta, „kad atsakovas Kauno RAAD atliko pareiškėjo planinį patikrinimą, kurio metu tikrino gaminių ir (ar) pakuočių atliekų sutvarkymo įrodančių dokumentų išrašymo teisėtumą, 2015 – 2016 m. mokesčių laikotarpių mokesčio už aplinkos teršimą pakuotės atliekomis apskaičiavimo ir deklaravimo teisingumą bei reikalavimų, nustatytų pakuočių gamintojams ir importuotojams, vykdymą. Patikrinimo metu nustatyta ir akte įtvirtinta, kad pareiškėjas neišrašė apie popierinių (kartoninių) pakuočių atliekų sutvarkymą įrodančių dokumentų už 2016 m. laikotarpį; nuo 2015 m. iki patikrinimo pradžios 2017 metais netinkamai vykdė pakuočių apskaitą; nedeklaravo (nuslėpė) į vidaus rinką išleistų taršos mokesčiu apmokestinamosios pakuotės kiekių. Taip pareiškėjas pažeidė Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo, Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo, Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių reikalavimus. Kadangi teisingam mokesčio už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis apskaičiavimui, deklaravimui ir sumokėjimui ūkio subjektai privalo nustatyta tvarka pagal Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių reikalavimus vesti apmokestinamųjų pakuočių apskaitą, o byloje surinkti duomenys patvirtino, kad pareiškėjas ją vykdė netinkamai,

<sup>117</sup> LVAT nutartis byloje Nr. A-406-525/2016, *supra note*, 115.

<sup>118</sup> *Ibid.*

<sup>119</sup> „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis dėl sprendimo panaikinimo bei įpareigojimo atlikti veiksmus byloje Nr. eA-93-525/2020“, Eteismai, žiūrėta 2023 m. kovo 17 d., <https://eteismai.lt/byla/209682182951870/eA-93-525/2020?word=tar%C5%A1os%20pakuot%C4%97mis%20mokes%C4%8Diai>.

teismo nuomone, atsakovo priimtas sprendimas yra pagrįstas ir teisėtas. Tos pačios nuomonės laikėsi tiek pirmosios instancijos teismas, tiek LVAT teisėjų kolegija, kurie neskundžiama nutartimi atmetė pareiškėjo apeliacinį skundą<sup>120</sup>.

Toliau pateikiamas atvejis, aiškinantis Mokesčio už aplinkos taršą įstatymo nuostatų, susijusių su mokesčio už aplinkos taršą sąvartyne šalinamomis atliekomis apskaičiavimu, teisingu apskaitos vedimu ir deklaravimu, taikymą. „Administracinėje byloje Nr. eA-2397-520/2019 LVAT nagrinėjo pareiškėjo Šiaulių regiono atliekų tvarkymo centro (toliau - RATC) apeliacinį skundą. Pareiškėjas į I instancijos teismą kreipėsi po to, kai atsakovas LR AM Šiaulių Šiaulių RAAD 2018-01-26 sprendimu patvirtino pareiškėjui perskaičiuotą mokestį už 2016 m. didesniu tarifu už nuslėptą taršą, t.y. 14 580,96 Eur. Patikrinimo akte buvo nustatyta, kad pagal pareiškėjo VšĮ Šiaulių RATC vedamą atliekų apskaitą ir pateiktą metinę atliekų apskaitos ataskaitą Sąvartyne 2016 metais pašalinti atliekų kiekiai nesutampa su Mokesčio už aplinkos teršimą deklaracijoje KIT717 už 2016 metus pateiktais kiekiais. Tad remiantis Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo nuostatomis pareiškėjui Sąvartyne šalinamoms atliekomis buvo taikytas koeficientas 2 ir apskaičiuotas mokestis už aplinkos teršimą didesniu tarifu“<sup>121</sup>. Pirmos instancijos teismui atmetus pareiškėjo skundą ir palikus galioti atsakovo sprendimą nepakeistą, pareiškėjas apeliaciniu skundu ir byloje pateiktais įrodymais motyvuoja, „kad jis nedeklaravo faktiškai panaudotų inertinių atliekų kiekio, kuris buvo panaudotos atliekų sluoksnių perdengimams, sąvartyno keliams formuoti, teigė, jog šių atliekų nešalino, o jas panaudojo, kaip tai numatyta TIPK leidime bei Techniniame reglamente, jokių duomenų nenuslėpė, juos deklaravo“<sup>122</sup>. LVAT priimdamas sprendimą byloje atkreipė dėmesį, kad „nuslėpimo faktui konstatuoti, būtina nustatyti, kad mokesčių mokėtojas sąmoningai tyčia siekė konkretaus neteisėto rezultato, tokias aplinkybes be kita ko patvirtintų apgaulingas apskaitos tvarkymas, apskaitos dokumentų klastojimas, trukdymas mokesčių administratoriui atlikti įstatyme nustatytas pareigas ir pan.“<sup>123</sup>. Teisėjų kolegija šiuo atveju sutiko su pareiškėjo argumentais, kad „pagrindo konstatuoti, jog pareiškėjas sąmoningai nuslėpė sąvartyne pašalintų atliekų kiekį, t. y. nedeklaravo pašalinto atliekų kiekio, siekdamas tyčia išvengti mokesčio už aplinkos teršimą sumokėjimo ir turėti mokesstinės naudos, nebuvo“<sup>124</sup>. Įvertinusi šias ir kt. aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad Šiaulių RAAD sprendimu pareiškėjui patvirtintas mokestis už aplinkos teršimą negali būti pripažintas kaip atitinkantis teisingumo, proporcingumo bei protingumo

<sup>120</sup> LVAT nutartis byloje Nr. eA-93-525/2020, *supra note*, 119.

<sup>121</sup> „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis dėl sprendimo panaikinimo byloje Nr. eA-2397-520/2019“, Eteismai, žiūrėta 2023 m. kovo 27 d., <https://eteismai.lt/byla/204420964841674/eA-2397-520/2019?word=tar%C5%A1os%20gaminiais%20mokes%C4%8Diai>.

<sup>122</sup> *Ibid.*

<sup>123</sup> *Ibid.*

<sup>124</sup> *Ibid.*

principus, tad neskundžiama nutartimi teismas iš dalies patenkino pareiškėjo skundą sprendime įvardintą mokesčio už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis sumą sumažindamas iki 7 290,48 Eur<sup>125</sup>.

---

<sup>125</sup> LVAT nutartis byloje Nr. eA-2397-520/2019, *supra note*, 121.

#### 4. TARŠOS MOKESČIO PASKIRSTYMAS IR TIKSLINIS PANAUDOJIMAS

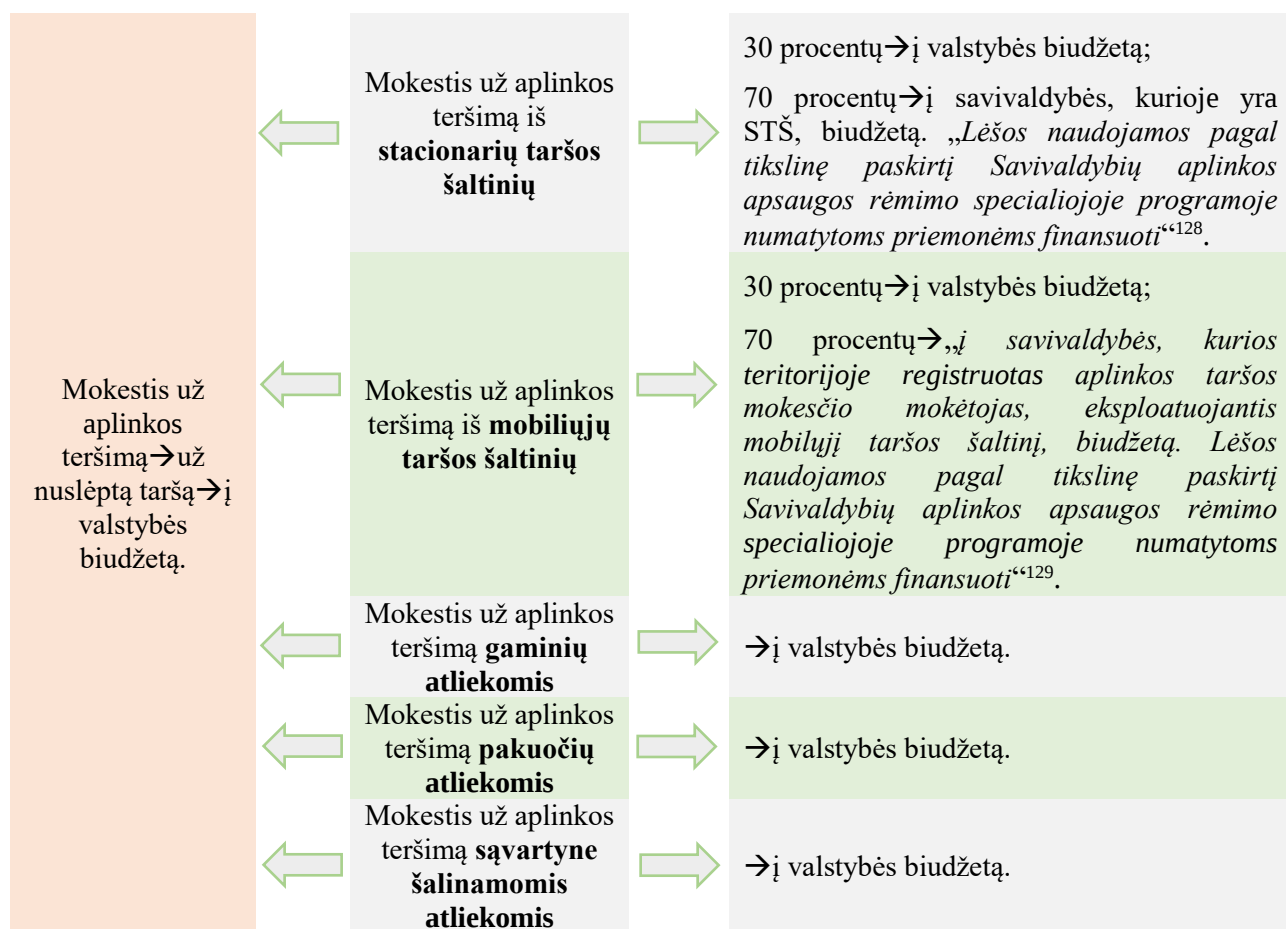
Aukščiau šiame darbe buvo aptarta teršalų sąvoka, jų skirstymas, išanalizuotos Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo nuostatos, mokesčio už teršimą apskaičiavimo, sumokėjimo tvarka. Paminėta Įstatymo paskirtis – „*skatinti naudoti naujas, aplinką tausojančias technologijas, remti tvarią ekonomikos plėtrą, vykdyti atliekų prevenciją ir tvarkymą, skatinti gaminių daugkartinį naudojimą, užtikrinti, kad nebūtų viršyti nustatyti teršalų išmetimo į aplinką normatyvai*“<sup>126</sup> ir kt. Be to, kad šiuo mokesčiu tikimasi skatinti aplinkos taršos mokesčių mokančius ūkio subjektus investuoti į mažiau taršias technologijas, priimti savo veikloje aplinkai draugiškus, taršą mažinančius sprendimus, Įstatymo paskirtyje įvardintų tikslų įgyvendinimui naudojamos ir surinktos taršos mokesčio lėšos. Tad šiame skyriuje bus nagrinėjamas kitas MAT aspektas, t.y. jo paskirstymas ir panaudojimas.

Vėliausi pakeitimai susiję su mokesčio už aplinkos teršimą paskirstymą ir tikslinį panaudojimą, galiojantys ir šiuo metu, buvo įtvirtinti Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 7 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymu, priimtu 2022 m. gruodžio 20 d., ir įsigaliojo nuo 2023 m. sausio 1 d. Šiuo įstatymu nustatyta, kad dalis MAT yra įskaitomi į valstybės biudžetą, tačiau nedetalizuojant, kaip anksčiau galiojusiose įstatymo nuostatose, kokių tikslų bus panaudotos lėšos; kita dalis surenkamų mokesčių – „*70 procentų mokesčių, gautų už aplinkos teršimą iš stacionariųjų ir mobiliųjų taršos šaltinių, įskaitoma į savivaldybės, kurios teritorijoje yra stacionarusis taršos objektas, o teršiant iš mobiliojo taršos šaltinio – į savivaldybės, kurios teritorijoje registruotas mokesčio mokėtojas, eksploatuojantis mobiliųjų taršos šaltinį, biudžetą*“<sup>127</sup>. Detaliau mokesčio paskirstymas pavaizduotas 10 paveiksle.

---

<sup>126</sup> LR MATĮ (suvestinė redakcija nuo 2023-01-03), *supra note*, 2.

<sup>127</sup> „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 7 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. vasario 26 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1fc8abd382c011edbdcebd68a7a0df7e>.



**10 pav.** Mokesčio už aplinkos teršimą paskirstymas ir tikslinis panaudojimas (sudaryta autorės, remiantis LR MATĮ duomenimis)

10 paveiksle pateikiama, kaip yra paskirstomas surinktas mokestis – „į valstybės biudžetą yra sumokama 30 proc. surinktų mokesčių už aplinkos taršą iš stacionariųjų taršos šaltinių, 30 proc. surinktų mokesčių už aplinkos taršą iš mobiliųjų taršos šaltinių, mokesčiai surinkti už aplinkos teršimą gaminių ir (ar) pakuočių atliekomis, mokestis už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis bei surinkti mokesčiai už nuslėptą taršą“<sup>130</sup>. Likusi dalis surinktų už aplinkos taršą mokesčių yra įskaitoma į savivaldybių biudžetus: „70 procentų surinktų aplinkos taršos iš stacionariųjų šaltinių mokesčių yra įskaitoma į savivaldybės, kurios teritorijoje yra stacionarusis taršos objektas (įrenginys); 70 procentų surinktų aplinkos taršos iš mobiliųjų taršos šaltinių mokesčių yra įskaitoma į savivaldybės, kurios teritorijoje registruotas mokesčio mokėtojas, eksploatuojantis (naudojantis) mobiliųjų taršos šaltinį, biudžetą“<sup>131</sup>. Pagal paskutinius Įstatymo 12 straipsnio pakeitimus nėra aišku, koks bus tikslinis panaudojimas tų

<sup>128</sup> LR MATĮ 7 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymas, *supra note*, 127.

<sup>129</sup> *Ibid.*

<sup>130</sup> *Ibid.*

<sup>131</sup> *Ibid.*

lėšų, kurios sumokamos į valstybės biudžetą, tačiau tie surenkami mokesčiai, kurie įskaitomi į savivaldybių biudžetus turi aiškią numatytą tikslinę paskirtį – surinktos lėšos naudojamos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiojoje programoje numatytoms priemonėms finansuoti.

„Lietuvos Respublikos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas“ (toliau ir Rėmimo programos įstatymas) nustato *„Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų šaltinius, iš kurių vienas yra įstatymų nustatyta tvarka už teršalų išmetimą į aplinką fizinių ir juridinių asmenų mokami mokesčiai, ir jų naudojimo tvarką“*<sup>132</sup>. Taip pat šio įstatymo 4 str. numato tikslus, kam turėtų būti panaudojamos atskiroje savivaldybės biudžeto sąskaitoje kaupiamos Specialiosios programos lėšos.

Savivaldybės teikia savivaldybės tarybos sprendimu patvirtintas nustatytos formos ataskaitas Aplinkos apsaugos departamentui, kuris vadovaudamasis „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2011 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. D1-201 patvirtintu Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo tvarkos aprašu“, patikrina, ar lėšos buvo panaudojamos pagal tikslinę paskirtį<sup>133</sup>. Pagal Rėmimo programos įstatymo nuostatas programos lėšos negali būti naudojamos finansuoti su savivaldybių funkcijomis aplinkosaugos srityje nesusijusioms priemonėms, tad Aplinkos ministerija teikia lėšų panaudojimo rekomendacijas, kuriose išvardintos aplinkos kokybės gerinimo, aplinkos apsaugos, atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtros, visuomenės švietimo aplinkosauginiais klausimais ir kitos priemonės<sup>134</sup>. Rekomendacijoje išvardintos priemonės suskirstytos į priemonių grupes, kurios nurodytos SAARSPĮ 4 str. 1 d. 1, 3 ir 4 punktuose.

Prisimenant Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo paskirtį ir tikslus, svarbu įvertinti, kaip savivaldybės laikosi SAARSPĮ nuostatų, lėšų panaudojimo rekomendacijų. Toliau darbe pateikiami duomenys, gauti išanalizavus trijų Lietuvos miestų savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiųjų programų ataskaitas už 2022 metus.

Alytaus miesto savivaldybės ataskaitinio laikotarpio faktinės programos lėšos sudarė 293,7 tūkst. eurų, iš kurių 150 tūkst. eurų sudarė mokesčiai už teršalų išmetimą į aplinką. Išanalizavus Alytaus miesto SAARSP 2022 metų priemonių vykdymo ataskaitą, matyti, kad

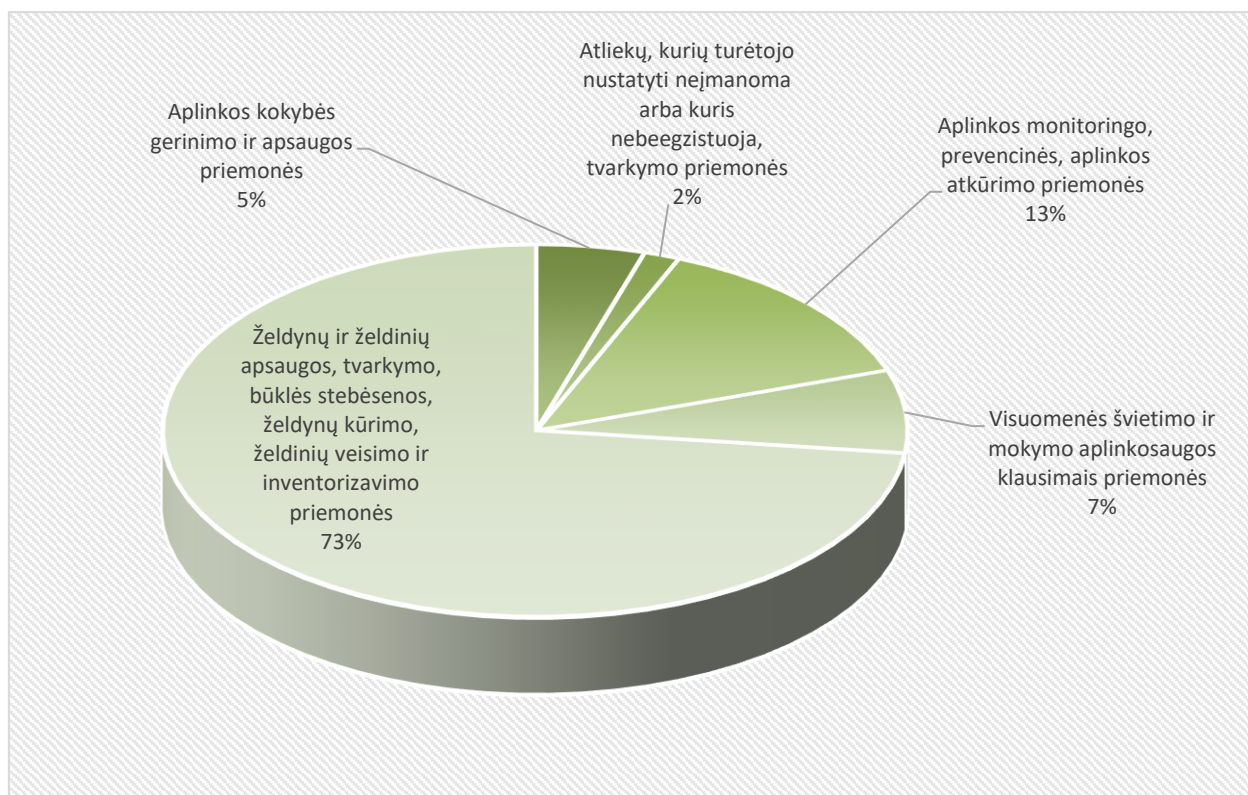
---

<sup>132</sup> „Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.213968/upmMmzbPVL>.

<sup>133</sup> „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo tvarkos aprašo, Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos ir Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos pildymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. balandžio 6 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.393936/asr>.

<sup>134</sup> „Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa (SAARSP)“, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, žiūrėta 2023 m. kovo 29 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/finansines-programos/savivaldybiu-aplinkos-apsaugos-remimo-specialioji-programa-saarsp>.

didžiausia dalis lėšų, t.y. beveik 115 tūkst. eurų iš 157 tūkst. eurų programos lėšų, buvo skirta želdynų kūrimui, veisimui mieste, esamų želdynų apsaugos, tvarkymo, būklės stebėsenos, inventorizavimo priemonėms įgyvendinti (11 pav.)<sup>135</sup>.

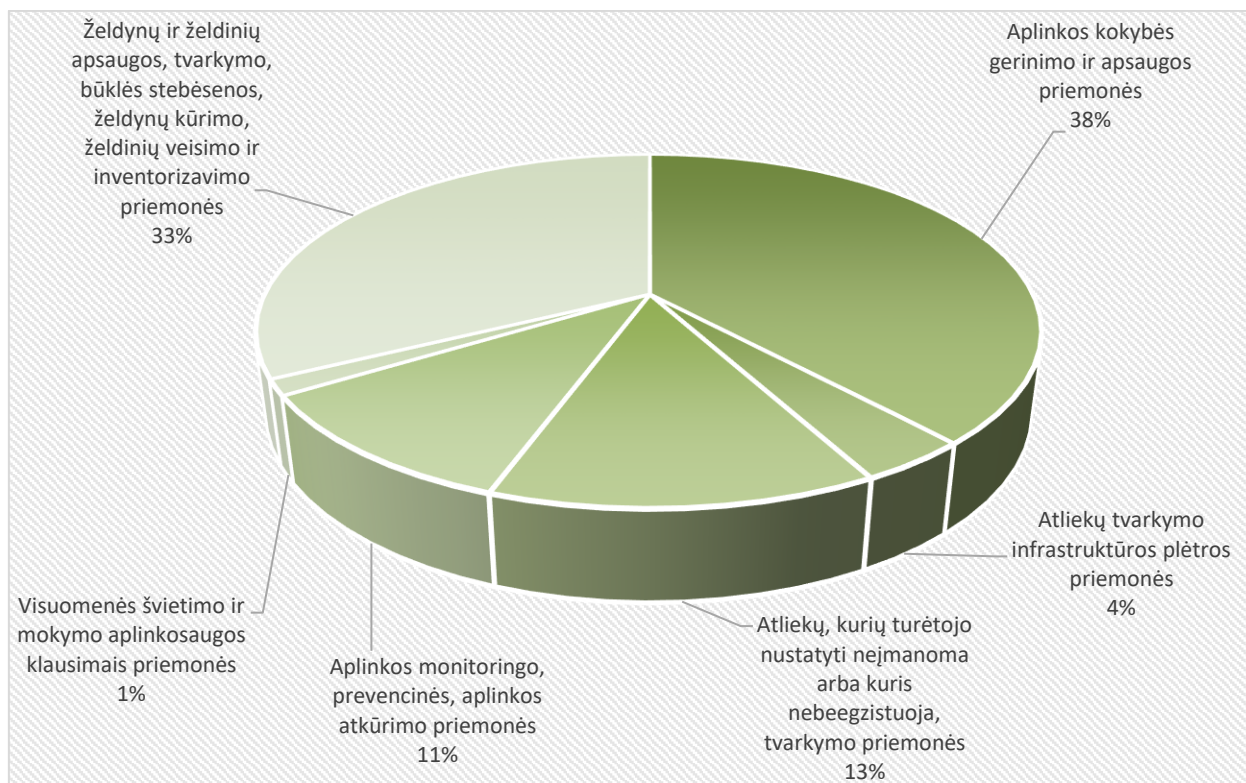


**11 pav.** Aplinkosaugos priemonės, kurioms įgyvendinti 2022 m. Alytaus mieste panaudotos aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšos (sudaryta autorės remiantis Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2022 metų priemonių vykdymo ataskaita).

Klaipėdos miesto savivaldybės ataskaitinio laikotarpio faktinės programos lėšos sudarė šiek tiek daugiau nei 1 mln. eurų, iš kurių 756 tūkst. eurų sudarė mokesčiai už teršalų išmetimą į aplinką. Išanalizavus Klaipėdos miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2022 metų priemonių vykdymo ataskaitą, matyti, kad maždaug du trečdaliai lėšų, t.y. 601 tūkst. eurų iš 848 tūkst. eurų programos lėšų, buvo skirta naujų ir esamų želdynų tvarkymui ir kūrimui, Sakurų parko įrengimui, naujų želdynų įkūrimo projektams, aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemonių įgyvendinimui (Smeltalės prieplaukos poveikio aplinkai vertinimas ir techninio projekto parengimui, Danės upės valymo poveikio

<sup>135</sup> „Dėl Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2022 metų priemonių vykdymo ataskaitos patvirtinimo“, Alytus, žiūrėta 2023 m. balandžio 6 d., <https://va.alytus.lt/document/74028>.

aplinkai vertinimo atrankos rengimui, medinių laiptų ir takų, vedančių per apsauginį kopagūbrį, priežiūrai ir įrengimui, krantotvarkos programos parengimas ir kt.)<sup>136</sup> (12 pav.).

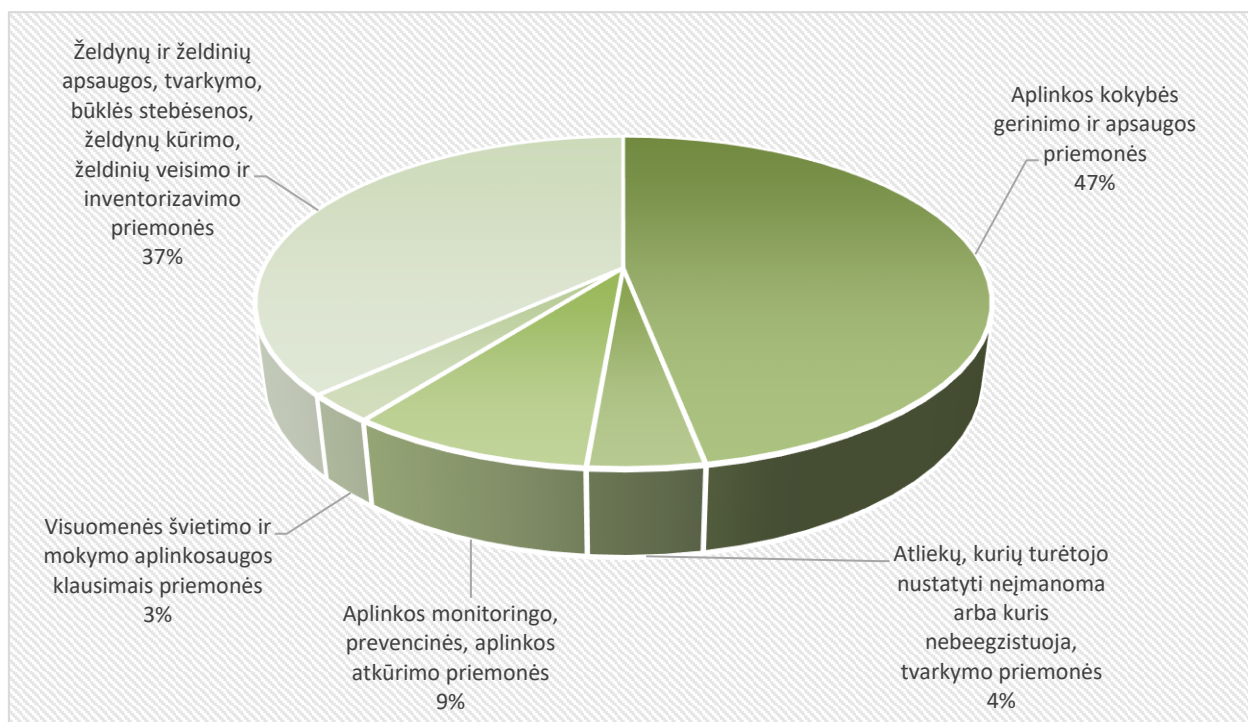


**12 pav.** Aplinkosaugos priemonės, kurioms įgyvendinti 2022 m. Klaipėdos mieste panaudotos aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšos (sudaryta autorės remiantis Klaipėdos miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2022 metų priemonių vykdymo ataskaita).

Vilniaus miesto savivaldybės ataskaitinio laikotarpio faktinės programos lėšos sudarė 3,6 mln. eurų, iš kurių 2,96 mln. eurų sudarė mokesčiai už teršalų išmetimą į aplinką. Išanalizavus Vilniaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2022 metų priemonių vykdymo ataskaitą, matyti, kad 47 proc. programos lėšų, t.y. 1,3 mln. eurų iš 3,0 mln. eurų išleistų programos įgyvendinimui, 2022 metais buvo skirta aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemonėms: Pavilnių ir Verkių regioninių parkų ekologiniu ir rekreaciniu požiūriu ypač vertingų teritorijų tvarkymo darbams, biologinės įvairovės išsaugojimo priemonių įgyvendinimas Pavilnių regioniniame parke, paviršinių ir požeminių vandenų apsaugos ir tvarkymo priemonių įgyvendinimui, oro taršos kietosiomis dalelėmis mažinimui, paviršinių nuotekų tvarkymo programos įgyvendinimui ir kt. Žymi dalis programai skirtų lėšų Vilniuje taip

<sup>136</sup> „Aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa“, Klaipėdos miesto savivaldybė, žiūrėta 2023 m. kovo 29 d., <https://www.klaipeda.lt/lt/gyventojams/aplinkos-apsauga/aplinkos-apsaugos-remimo-specialioji-programa/8593>.

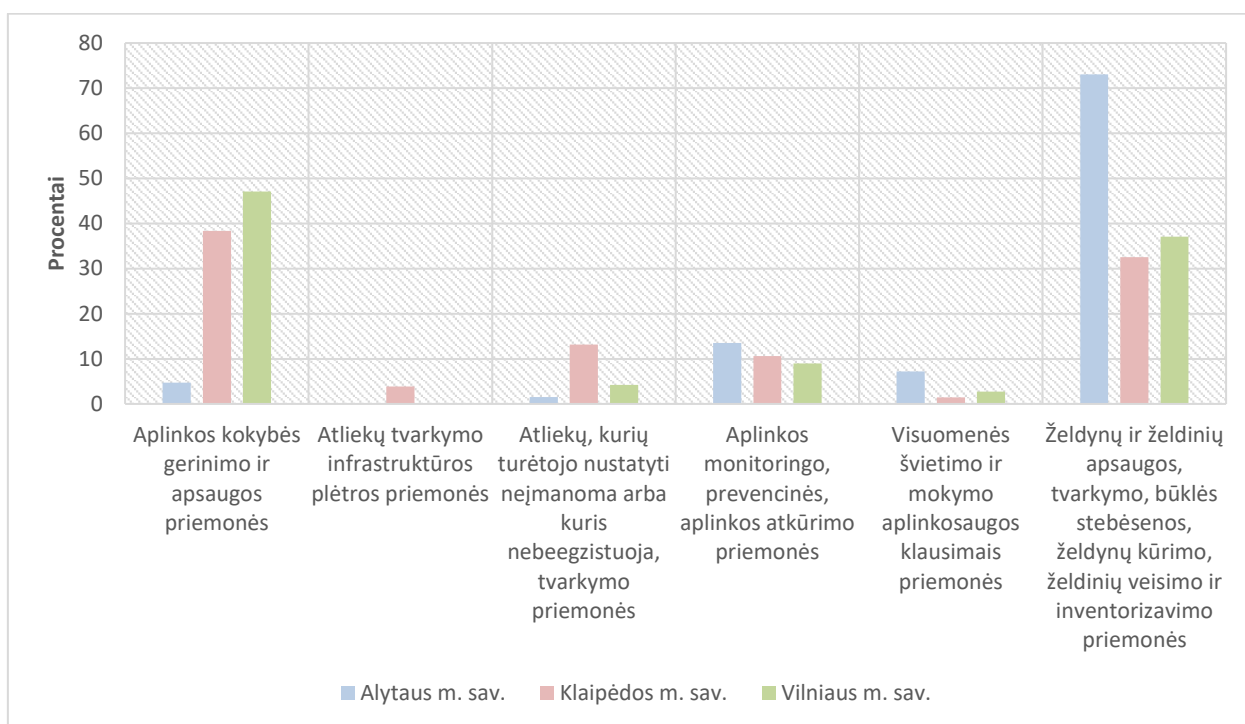
pat buvo panaudotos želdynų kūrimui, apsaugai tvarkymui ir kitiems su tuo susijusiems darbams. 2022 m. Vilniuje buvo pasodinta 20,4 tūkst. įvairių medžių, sodinukų, krūmų ir vijoklių už daugiau nei 1 mln. eurų programos įgyvendinimui skirtų lėšų<sup>137</sup> (13 pav.).



**13 pav.** Aplinkosaugos priemonės, kurioms įgyvendinti 2022 m. Vilniaus mieste panaudotos aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšos (sudaryta autorės remiantis Vilniaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2022 metų priemonių vykdymo ataskaita).

<sup>137</sup> Vilniaus miesto savivaldybė, „Vilniaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo 2022 metų specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaita“, Ataskaita (Vilnius: Vilniaus miesto savivaldybė, 2023 m. vasario 9 d.).

Apibendrinti visų trijų miestų duomenys procentine išraiška pateikiami 14 paveiksle.



**14 pav.** Aplinkosaugos priemonės, kurioms įgyvendinti 2022 m. Alytaus, Klaipėdos ir Vilniaus miestuose panaudotos aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšos (sudaryta autorės remiantis Alytaus, Klaipėdos, Vilniaus miestų savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2022 metų priemonių vykdymo ataskaitomis).

Galima teigti, kad aukščiau minimi miestai ganėtinai panašią dalį lėšų skiria aplinkos monitoringui, prevencinėms, aplinkos atkūrimo priemonėms – tam miestai 2022 metais skyrė nuo 9 iki 13 proc. programos įgyvendinimui skirtų lėšų. Visi miestai didelę dalį programos lėšų skiria želdynų kūrimui, tvarkymui ir priežiūrai; Vilniaus ir Klaipėdos m. savivaldybės santykinai daug investuoja į aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemones. Autorės nuomone, tai yra susiję tiek demografinė (didelis gyventojų skaičius sąlygoja didelį transporto priemonių, pramonės objektų kiekį, ko pasekoje vyrauja didelė oro tarša), geografinė (šalia Vilniaus esantys Verkių, Pavilnio parkai, Klaipėdoje esančios upės, jūra) bei strategine miestų padėtimi.

## IŠVADOS

1. Baigiamajame darbe išanalizavus aplinkos taršos sampratą, klasifikaciją, įvertinus, kokie yra pagrindiniai aplinkos taršos sukelti padariniai bei didžiausi taršos šaltiniai ir labiausiai paplitę teršalai Lietuvoje, nustatyta:
  - ne visada žala aplinkai kyla dėl žmogaus tiesioginiais ar netiesioginiais veiksmais sąlygoto aplinkos teršimo. Svarbu akcentuoti, kad ta pati aplinką teršianti medžiaga gali būti tiek antropogeninės, tiek ir natūralios (gamtinės) kilmės, tad kalbant apie aplinkos taršos apmokestinimą būtina atriboti natūralios kilmės taršą ir taršą, kaip žmogaus veiklos rezultatą, kadangi „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas“<sup>138</sup> teršalus įvardina būtent kaip dėl žmogaus veiklos į aplinką patenkančias taršiąsias medžiagas.
  - Aplinkos tarša (teršalai) skirstomi į grupes pagal būdingus požymius ir (ar) savybes: pagal sudėtį (prigimtį) aplinkos tarša gali būti cheminė, fizikinė, biologinė, mechaninė ir vizualioji (regimoji); pagal kilmę teršalai skirstomi į natūralius arba gamtinės kilmės ir antropogeninius teršalus. Atsižvelgiant į aplinkos taršos paplitimo mastą, tarša skirstoma į tris pagrindines grupes – lokaliąją, regioninę ir globalią; pagal patekimo į aplinką mechanizmą tarša gali būti pirminė arba antrinė. Vertinant aplinkos taršą taip pat svarbi teršalų savybė – ilgaamžiškumas, tad pagal gebėjimą suirti gamtoje išskiriamos dvi teršalų grupės, tai – biologiškai skaidūs ir neskaidomi teršalai. Dauguma sunkiųjų metalų, kurie pasižymi kancerogeniniu, mutageniniu, neurotoksinu poveikiu, gamtoje ne suyra, o keliauja iš vienos ekologinės nišos į kitą.
  - Lietuvoje yra išskiriami aplinkos *orą* labiausiai teršiantys sektoriai: energetika, naftos perdirbimo sektorius, statybinių medžiagų pramonė, juodoji ir spalvotoji metalurgija bei transportas. *Vandenyje* taršai didžiausią įtaką daro žemės ūkis, maisto, chemijos pramonė. Dalies vandens telkinių būklės blogėjimas yra sąlygotas pavojingųjų cheminių medžiagų, kurios su nuotekomis iš miestų ir gyvenviečių nuotekų valymo įrenginių patenka į vandens telkinius. Lietuvoje 2012–2021 m. laikotarpiu vyravo trys pagrindiniai su nuotekomis išleidžiami teršalai – bendrasis fosforas, bendrasis azotas ir BDS<sub>7</sub>. Be taršos cheminiais junginiais Lietuvoje stebima ir vandens tarša šiukšlėmis, įskaitant mikrošiukšles. Apskritai šiai dienai viena pavojingiausių aplinkos taršos formų yra laikoma tarša atliekomis dėl pavojingomis medžiagomis užterštų atliekų patenkimo į nepavojingųjų atliekų sąvartynus bei dėl didelių susidarančių atliekų kiekių. Atliekos,

---

<sup>138</sup> LR MATĮ (suvestinė redakcija nuo 2023-01-03), *supra note*, 2.

- deponuojamos aplinkoje, neretai tampa taršos židiniu, sukeldamos gruntinio vandens bei dirvožemio taršą, pavojingų medžiagų kaupimąsi gyvuose organizmuose.
- Dėl didelės aplinkos taršos gamtoje sutrinka joje nusistovėjusi pusiausvyra, susiduriama su ekologinėmis problemomis, neigiamu poveikiu žmonių sveikatai.
2. Išanalizavus aplinkos taršos mokesčio padėtį nacionalinėje ekonominių aplinkosaugos priemonių sistemoje, nustatyta:
- aplinkos taršos mokesčiai, laikomi aplinkosauginių mokesčių sistemos dalimi, nacionalinėje mokesčių sistemos struktūroje yra priskiriami prekių ir paslaugų mokesčiams.
  - Surenkamų aplinkos taršos mokesčių dalis nuo visų Valstybės ir savivaldybės biudžetų konsoliduotos visumos pajamų 2018 – 2020 m. sudarė apie 0,2 proc.
3. Siekiant atskleisti taršos mokesčių sistemos turinį, pagrindinius įgyvendinimo aspektus ir problematiką, nustatyta:
- aplinkos taršos mokesčių sistemą Lietuvoje sudaro „*mokestis už aplinkos teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių; mokestis už aplinkos teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių; mokestis už aplinkos teršimą gaminių atliekomis; mokestis už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis; mokestis už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis*“<sup>139</sup>.
  - Pirminė LR mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo redakcija lakoniškai įtvirtino mokesčio objektą; mokesčio mokėtojų ratas taip pat buvo siauras. Per pastarąjį dvidešimtmetį mokesčio objektų, įtvirtintų Įstatyme, skaičius didėjo. Mokesčio mokėtojų ratas plėtėsi dėl dviejų pagrindinių priežasčių: daugėjo mokesčio objektų ir keitėsi reglamentavimas susijęs su privalomų leidimų vykdant veiklą įgyjimu.
  - MATĮ prieduose nustatyti mokesčio tarifų dydžiai, priimant naujas Įstatymo redakcijas ar Įstatymo pakeitimo ir (ar) papildymo įstatymus, lyginant su ankstesniais, didėjo. Įstatymų leidėjas init sugriežtino atsakomybę už aplinkos teršimą įteisindamas išaugusius mokesčius vėliausioje 2020 metų Įstatymo redakcijoje, kurioje matyti ypač žymus tarifų augimas. Ypač tai pasakytina apie normatyvus viršijantį aplinkos teršimą.
  - Vadovaudamiesi Aplinkos apsaugos departamento nuostatais, teršalų išmetimo į aplinką, nustatytų aplinkos kokybės normų, apmokestinamųjų gaminių ir pripildytos gaminių apmokestinamosios pakuotės, atliekų apskaitos, aplinkos taršos mokesčio apskaičiavimo ir deklaravimo kontrolę atlieka AAD pareigūnai. Remiantis 2021-2022 m. atliktų ūkio

---

<sup>139</sup> LR MATĮ (suvestinė redakcija nuo 2023-01-03), *supra note*, 2.

subjektų patikrinimų ataskaitomis, nustatyta, kad vykdant apskaitos ir mokesčių už aplinkos teršimą apmokestinamosios pakuotės, apmokestinamųjų gaminių, sąvartyne šalinamomis atliekomis, mobilių taršos šaltinių, stacionarių taršos šaltinių (oras, nuotekos) ir valstybinių gamtos išteklių kontrolę, apskaičiuotų aplinkosauginių mokesčių didesniu tarifu 2022 metais, lyginant su 2021 metais, sumažėjo.

- Neteisingai apskaičiuotas aplinkos taršos mokestis, neretai laikomas kaip nusiėpta tarša, vėliau perskaičiuojamas taikant padidintą tarifą, kas daliai mokesčio mokėtojų, priklausomai nuo jų finansinės padėties, tampa nepakeliama našta. Pastarųjų metų teismų praktika rodo, kad mokesčio mokėtojai ne visada sutinka mokėti paskutinėje Įstatymo redakcijoje nustatytus ženkiai didesnius negu buvo prieš tai buvusių tarifus už aplinkos taršą.
  - Didžioji dalis teismų praktikos, susijusios su aplinkos taršos mokesčiu, yra sąlygota ūkio subjektų privalomų leidimų neturėjimo ir dėl to mokesčio mokėtojui kylančios pareigos mokėti mokestį padidintu tarifu; taip pat dėl neteisingai vedamos teršalų apskaitos ir neteisingai apskaičiuoto bei deklaruoto mokesčio.
  - Pastaraisiais metais teismai, nagrinėdami bylas, susijusias su mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimu, tendencingai suformavo praktiką, iš kurios matyti, kad be privalomo leidimo išmestas į aplinką teršalų kiekis yra pagrindas taikyti didesnį mokesčio už aplinkos teršimą tarifą. Be to, LVAT yra konstatavęs, kad mokesčio mokėtojo statusas siejamas su prievole (pareiga) turėti atitinkamą leidimą, o ne tik su faktiniu tokio leidimo turėjimu.
4. Įvertinus MATĮ nuostatų, susijusių su surinktų įplaukų už taršą tiksliniu panaudojimu, įgyvendinimą, nustatyta:
- Įstatymo paskirtyje įvardintų tikslų įgyvendinimui yra panaudojamos ir surinktos aplinkos taršos mokesčio lėšos.
  - Aplinkos taršos mokesčiai, kurie įskaitomi į savivaldybių biudžetus, pagal numatytą tikslinę paskirtį yra naudojami savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiojoje programoje numatytoms priemonėms finansuoti.
  - Išanalizavus Alytaus, Klaipėdos ir Vilniaus miestų savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiųjų programų ataskaitas už 2022 metus, matyti, kad miestai surinktas lėšas skiria aplinkos monitoringui, prevencinėms, aplinkos atkūrimo priemonėms, želdynų kūrimui, tvarkymui ir priežiūrai; Vilniaus ir Klaipėdos m. savivaldybės santykinai daug investuoja į aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemones.

## LITERATŪROS SĄRAŠAS

### Teisės aktai

1. „Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Ūkio subjektų veiklos planinių ir neplaninių patikrinimų, vykdant aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę, taisyklių patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/058850a03e1f11eb8d9fe110e148c770/asr>.
2. „Biologinės įvairovės konvencija“. Europa.eu. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 13 d. [http://publications.europa.eu/resource/cellar/a23bd67e-f540-434a-924b-6fa3b68f64c1.0015.01/DOC\\_1](http://publications.europa.eu/resource/cellar/a23bd67e-f540-434a-924b-6fa3b68f64c1.0015.01/DOC_1).
3. „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/75/ES dėl pramoninių išmetamų teršalų (taršos integruotos prevencijos ir kontrolės)“. Europa.eu. Žiūrėta 2023 m. sausio 30 d. <http://data.europa.eu/eli/dir/2010/75/oj/lit>.
4. „Lietuvos Respublikos angliavandenilių išteklių mokesčio įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. vasario 8 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2716576D8D0C/asr>.
5. „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. sausio 29 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>.
6. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas Dėl mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 22 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.198583?jfwid=-bey5p6ta2>.
7. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Invazinių Lietuvoje organizmų rūšių sąrašo patvirtinimo ir dėl kai kurių aplinkos ministro įsakymų pripažinimo netekusiais galios“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.239692/asr>.
8. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Laikinosios mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo instrukcijos patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 22 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.94ED88594274>.
9. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų reorganizavimo“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 19 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1751fce0414811e8beb59fa4fa6c44e7/asr>.
10. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos aprašų patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 22 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.324459>.
11. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Mokesčio už aplinkos teršimą deklaracijų FR0521, FR0522, FR0523 ir FR0524 formų ir jų pildymo taisyklių patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.333835/FhLHKJhkf?jfwid=-11rmuokkdg>.
12. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl mokesčio už aplinkos teršimą ir nuslėptą taršą apskaičiavimo už 2021 ir vėlesnius metus tvarkos aprašų patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b27144181e111eb9fc9c3970976dfa1?jfwid=-ij47742he>.
13. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl mokesčio už aplinkos teršimą sąvartynuose šalinamomis atliekomis apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 24 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3c4ac2b0798211e59a1ed226d1cbceb5?jfwid=-ij47742he>.
14. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Nuotekų tvarkymo reglamento patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 25 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.276576/asr>.
15. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Dėl Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo tvarkos aprašo, Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos ir Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos pildymo taisyklių patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 6 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.393936/asr>.
16. „Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.280587/asr>.
17. „Lietuvos Respublikos miškų įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 8 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6036/asr>.
18. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas (1999 m. gegužės 13 d. pirminė redakcija)“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 22 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.80721>.

19. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2023-01-03)“. LRS. Žiūrėta 2023 m. sausio 29 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.80721/asr>.
20. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 1, 4, 7, 9, 11 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir 1 priedėlio pakeitimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 22 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.314392>.
21. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10 straipsnių ir 5 bei 6 priedėlių pakeitimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.344420>.
22. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 7, 8 priedėliais įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ccb7f1606fdd11e4becb8c56b1259a0e>.
23. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 2, 4, 5, 6, 7, 9 straipsnių ir 1, 2, 8 priedų pakeitimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7bc3be32689e11ecb2fe9975f8a9e52e>.
24. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 7 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 26 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1fc8abd382c011edbdcebd68a7a0df7e>.
25. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 7 straipsnio pakeitimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 22 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7321cbe2a00a11e591078486468c1c39>.
26. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo Nr. VIII-1183 pakeitimo įstatymas (2020 m. birželio 25 d. redakcija)“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 22 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3e40b9c2bace11ea9a12d0dada3ca61b>.
27. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pakeitimo įstatymas (2002 m. sausio 22 d. redakcija)“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 25 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.159552>.
28. „Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. vasario 8 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.793560F67ADF/asr>.
29. „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 19 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EB34933E485/asr>.
30. „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 16 straipsnio pakeitimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 4 d. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=9589a770c04e11ea9815f635b9c0dcef>.
31. „Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.213968/upmMmzbPVL>.
32. „Lietuvos Respublikos seimo nutarimas Dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 7 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/609a6f82ea4e11e4ada6f94d34be6d75/asr>.

#### **Moksliniai šaltiniai**

33. Chmielewski, Szymon, Danbi J. Lee, Piotr Tompalski, Tadeusz J. Chmielewski, ir Piotr Wężyk. „Measuring visual pollution by outdoor advertisements in an urban street using intervisibility analysis and public surveys“. *International Journal of Geographical Information Science* 30, Nr. 4 (2016): 801–818. doi:10.1080/13658816.2015.1104316.
34. Grennfelt, Peringe, Anna Engleryd, Martin Forsius, Øystein Hov, Henning Rodhe, ir Ellis Cowling. „Acid Rain and Air Pollution: 50 Years of Progress in Environmental Science and Policy“. *Ambio* 49, Nr. 4 (2020): 849–864. doi:<http://link.springer.com/10.1007/s13280-019-01244-4>.
35. Kallenbach, Emilie M. F., Tor Erik Eriksen, Rachel R. Hurley, Dean Jacobsen, Cecilie Singdahl-Larsen, ir Nikolai Friberg. „Plastic Recycling Plant as a Point Source of Microplastics to Sediment and Macroinvertebrates in a Remote Stream“. *Microplastics and Nanoplastics* 2, Nr. 1 (2022): 26. doi:10.1186/s43591-022-00045-z.

#### **Specialioji literatūra**

36. Bukantis, A., P. Gedžiūnas, J. Giedraitienė, G. Ignatavičius, J. Jonynas, P. Kavaliauskas, J. Lazauskienė, ir kt. *Lietuvos gamtinė aplinka, būklė, procesai ir raida*. Vilnius: Petro ofsetas, 2008. <https://old.gamta.lt/cms/index?rubricId=419b5c75-f2bd-4739-9f1e-0a4eddf73b4c>.
37. Castillo, Lance. *Heavy Metals and Health*. New York: Nova Science Publishers, Inc, 2016.

<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=1350693&site=ehost-live>.

38. Harrison, Roy M. *Principles of Environmental Chemistry*. Cambridge: NBN International, 2007. doi:10.1039/9781847557780.
39. Miceikienė, Astrida ir Vida Čiulevičienė. „Mokesčiai – kaip aplinkos taršą mažinantys ir aplinkos išteklius tausojantis instrumentas“. *Science and Studies of Accounting and Finance: Problems and Perspectives* 9, Nr. 1 (2014): 154-162. [https://www.researchgate.net/publication/311477874\\_MOKESCIAI\\_-\\_KAIP\\_APLINKOS\\_TARSA\\_MAZINANTIS\\_IR\\_APLINKOS\\_ISTEKLIUS\\_TAUSOJANTIS\\_INSTRUMENTAS](https://www.researchgate.net/publication/311477874_MOKESCIAI_-_KAIP_APLINKOS_TARSA_MAZINANTIS_IR_APLINKOS_ISTEKLIUS_TAUSOJANTIS_INSTRUMENTAS).
40. Monkevičius, Eduardas, Algirdas Miškinis, Linas Meškys, Ignas Vėgelė, ir Agnė Murauskaitė. *Aplinkosaugos teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011.
41. Rutkoviienė, Vida Marija, ir Nomedas Sabienė. *Aplinkos tarša*. Akademija: Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2008.
42. Saveikytė Gabija, Aušra Butvilaitė, Vaida Butkuvienė ir Inguna Leibus. „Aplinkosauginių mokesčių įtaka aplinkos taršai ir gamtos išteklių naudojimui“. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 37, Nr. 3 (2015): 425–437. <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/957>.
43. Vėbra, Evaldas. „Aplinkos apsauga ir darnaus vystymosi politika“. *Aplinkos politika ir valdymas*, autorių kolektyvas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008. <https://repository.mruni.eu/handle/007/15380>.

#### **Teismų praktika**

44. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. birželio 1 d. nutartis dėl sprendimo panaikinimo ir įpareigojimo atlikti veiksmus administracinėje byloje Nr. eA-143-492/2022“. Infolex. Žiūrėta 2023 m. kovo 6 d. <https://www.infolex.lt/tp/2086301>.
45. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. lapkričio 3 d. nutartis dėl sprendimo pakeitimo administracinėje byloje Nr. eA-409-602/2022“. Infolex. Žiūrėta 2023 m. kovo 5 d. <https://www.infolex.lt/tp/2121409>.
46. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis dėl sprendimo panaikinimo bei įpareigojimo atlikti veiksmus byloje Nr. eA-93-525/2020“. Eteismai. Žiūrėta 2023 m. kovo 17 d. <https://eteismai.lt/byla/209682182951870/eA-93-525/2020?word=tar%C5%A1os%20pakuot%C4%97mis%20mokes%C4%8Diai>.
47. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis dėl sprendimo panaikinimo byloje Nr. A-406-525/2016“. Eteismai. Žiūrėta 2023 m. kovo 17 d. <https://eteismai.lt/byla/136815934766669/A-406-525/2016?word=tar%C5%A1os%20pakuot%C4%97mis%20mokes%C4%8Diai>.
48. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis dėl sprendimo panaikinimo byloje Nr. eA-57-556/2020“. Eteismai. Žiūrėta 2023 m. kovo 17 d. <https://eteismai.lt/byla/36299464940973/eA-57-556/2020?word=tar%C5%A1os%20mokes%C4%8Diai%20atliek%C5%B3%20%C5%A1alimas>.
49. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis dėl sprendimo panaikinimo byloje Nr. eA-2397-520/2019“. Eteismai. Žiūrėta 2023 m. kovo 27 d. <https://eteismai.lt/byla/204420964841674/eA-2397-520/2019?word=tar%C5%A1os%20gaminiais%20mokes%C4%8Diai>.
50. „Šiaulių apygardos administracinio teismo sprendimas dėl sprendimu paskirtos ekonominės sankcijos sumažinimo ar panaikinimo byloje Nr. I-1812-394/2017“. Eteismai. Žiūrėta 2023 m. kovo 17 d. <https://eteismai.lt/byla/198158607995145/I-1812-394/2017?word=tar%C5%A1os%20pakuot%C4%97mis%20mokes%C4%8Diai>.
51. „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2021 m. gegužės 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-746-764/2021“. Infolex. Žiūrėta 2023 m. kovo 11 d. <https://www.infolex.lt/tp/2117517>.

#### **Kiti šaltiniai**

52. „Apibendrinta Lietuvos aplinkos būklės ir jos pokyčių ataskaita“. Vilnius: Aplinkos apsaugos agentūra, 2022 m. [https://aaa.lrv.lt/uploads/aaa/documents/files/leidinys%20ataskaita\\_SPAUDA11\(1\).pdf](https://aaa.lrv.lt/uploads/aaa/documents/files/leidinys%20ataskaita_SPAUDA11(1).pdf).
53. „Aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa“. Klaipėdos miesto savivaldybė. Žiūrėta 2023 m. kovo 29 d. <https://www.klaipeda.lt/lt/gyventojams/aplinkos-apsauga/aplinkos-apsaugos-remimo-specialioji-programa/8593>.
54. „Aplinkosauginių mokesčių ir aplinkai padarytos žalos dydžių indeksavimo koeficientai“. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/aplinkosauginiai-mokesčiai/aplinkosauginiu-mokesciu-ir-aplinkai-padarytos-zalos-dydziau-indeksavimo-koeficientai>.
55. „Current World Population (LIVE)“. Worldometers. Žiūrėta 2023 m. sausio 28 d. <https://www.worldometers.info/world-population/>.
56. „Dėl Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2022 metų priemonių

- vykdymo ataskaitos patvirtinimo“. Alytus. Žiūrėta 2023 m. balandžio 6 d. <https://va.alytus.lt/document/74028>.
57. Dijokaitė, Goda. „Aplinkosauginių mokesčių įtakos aplinkosaugai Lietuvoje vertinimas“. Magistrantūros studijų baigiamasis darbas, Aleksandro Stulginskio universitetas, 2015. Lietuvos elektroninė akademinė biblioteka. Žiūrėta 2023 m. sausio 24 d. <https://gs.elaba.lt/object/elaba:15804202/>.
58. „Europe’s Air Quality Status 2022“. European Environment Agency. Žiūrėta 2023 m. vasario 7 d. <https://www.eea.europa.eu/publications/status-of-air-quality-in-Europe-2022/europes-air-quality-status-2022>.
59. Gudas, Mindaugas. „Nemuno ir Kauno marių vandens kokybė ir jos kaita pagal fizikinius-cheminius kokybės elementus“. Aplinkos apsaugos agentūra. Žiūrėta 2023 m. vasario 3 d. <https://old.gamta.lt/files/Nemuno%20b%C5%ABkl%C4%97s%20ataskaita.pdf>.
60. „How Volcanoes Work - Volcanic Gases“. Sci.sdsu.edu. Žiūrėta 2023 m. vasario 4 d. [http://sci.sdsu.edu/how\\_volcanoes\\_work/Volcanic\\_gases.html](http://sci.sdsu.edu/how_volcanoes_work/Volcanic_gases.html).
61. „Lubinų sezonas: skinkite kuo daugiau, taip padėsite išsaugoti vietines augalų rūšis“. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Žiūrėta 2023 m. vasario 3 d. <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/lubinu-sezonas-skinkite-kuo-daugiau-taip-padesite-issaugoti-vietines-augalu-rusis>.
62. OAR US EPA. „What is Acid Rain?“ United States Environmental Protection Agency. Žiūrėta 2023 m. vasario 4 d. <https://www.epa.gov/acidrain/what-acid-rain>.
63. „OECD Environmental Performance Reviews: Lithuania 2021“. OECD Library. Žiūrėta 2023 m. sausio 29 d. <https://www.oecd.org/environment/oecd-environmental-performance-reviews-lithuania-2021-48d82b17-en.htm>.
64. „Oro tarša“. Europos aplinkos agentūra. Žiūrėta 2023 m. sausio 28 d. <https://www.eea.europa.eu/lt/themes/air/intro>.
65. „Pasaulyje žmonių jau – 8 milijardai: ką tai reiškia mūsų planetai ir kada sustos populiacijos augimas?“ LRT. Žiūrėta 2023 m. balandžio 15 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/mokslas-ir-it/11/1821845/pasaulyje-zmoniu-jau-8-milijardai-ka-tai-reiskia-musu-planetai-ir-kada-sustos-populiacijos-augimas>.
66. „Potencialūs taršos židiniai“. Lietuvos geologijos tarnyba. Žiūrėta 2023 m. balandžio 15 d. <https://www.lgt.lt/index.php/veiklos-sritys/geologines-aplinkos-stebesena/ekogeologines-aplinkos-stebesena/potencialus-tarsos-zidiniai>.
67. „Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa (SAARSP)“. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Žiūrėta 2023 m. kovo 29 d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/finansines-programos/savivaldybiu-aplinkos-apsaugos-remimo-specialioji-programa-saarsp>.
68. „Tarša iš stacionarių taršos šaltinių“. Aplinkos apsaugos agentūra. Žiūrėta 2023 m. kovo 15 d. <https://aaa.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/oras/tarsa-is-stacionariu-tarsos-saltiniu>.
69. „Taršos šaltiniai / Poveikis sveikatai“. Vilniaus aplinka. Žiūrėta 2023 m. balandžio 15 d. <https://aplinka.vilnius.lt/aplinkos-kokybe/uzterstos-teritorijos/tarsos-saltiniai/>.
70. Tokoreva, Karina. „Atsakomybė už Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pažeidimus“. Magistrantūros studijų baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2019. Lietuvos elektroninė akademinė biblioteka. Žiūrėta 2023 m. sausio 26 d. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:36883948/datastreams/MAIN/content>.
71. „Ūkio subjektų priežiūra“. Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos. Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d. <https://aad.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ukio-subjektu-prieziura>.
72. „Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduotos visumos pajamų struktūra“. Finansų ministerija, 2022 m. [https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/4\\_%20KV%20pajamu%20grafikai.pdf](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/4_%20KV%20pajamu%20grafikai.pdf).
73. Varžinskas, Visvaldas. „Ateities pakuočių medžiagos ir technologijos. Ką mokslas ruošia smarkiai besikeičiančiam rytojui?“. Aplinkosauginė konferencija „Įdomioji ekologija“, 2023. <https://www.facebook.com/Zaliasistaskas/videos/5898677456868512>.
74. Vilniaus miesto savivaldybė. „Vilniaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo 2022 metų specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaita“. Ataskaita. Vilnius: Vilniaus miesto savivaldybė, 2023 m. vasario 9 d.
75. Wallace - Wells, David. *Negyvenama Žemė. Ateities istorija*. Vilnius: Tyto Alba, 2020.
76. „What Is Fire Made Of? Here’s the Chemical Composition“. ThoughtCo. Žiūrėta 2023 m. vasario 4 d. <https://www.thoughtco.com/what-is-fire-made-of-607313>.
77. „Žalioji ekonomika“. Europos Komisija. Žiūrėta 2023 m. vasario 8 d. [https://commission.europa.eu/content/thematic-factsheets/green-economy\\_lt](https://commission.europa.eu/content/thematic-factsheets/green-economy_lt).

#### **Darbe naudotų nuotraukų šaltiniai**

78. „Layers of soil and rock in the Earth's crust“. Worldatlas. Žiūrėta 2023 m. vasario 7 d. <https://www.worldatlas.com/articles/the-most-abundant-elements-in-the-earth-s-crust.html>.
79. „Water: nutrient and heavy metal pollution decoupling from growth“. European environment agency. Žiūrėta 2023 m. vasario 7 d. <https://www.eea.europa.eu/highlights/water-nutrient-and-heavy-metal>.

## SANTRAUKA

Auganti gyvenimo kokybė, besaikis, nesąmoningas ir neatsakingas vartojimas, neracionalus gamtos išteklių naudojimas po savęs palieka žymius pėdsakus: didėjančią aplinkos taršą, nykstančias ekosistemų rūšis, negyvosios gamtos funkcijų degradaciją, neigiamus padarinius žmonių sveikatai. Siekiant mažinti šias neigiamas pasekmes, vienas svarbiausių aplinkos apsaugos uždavinių – stabdyti bei mažinti veiklą, kurios metu susiduriama su kenksmingu aplinkos taršos poveikiu. Viena iš priemonių šiam uždaviniui įgyvendinti – ekonominis aplinkosaugos priemonių teisinis reguliavimas.

Lietuvoje, siekiant sumažinti aplinkos teršimą, vienas iš pasitelkiamų būdų yra teršėjų apmokestinimas, kurio teisinis pagrindas yra nustatytas „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymu“. Tad darbe analizuojama Lietuvos aplinkos taršos mokesčių sistema, atskleidžiamos jos dalys ir turinys, analizuojant teismų praktiką, pažymimi problematiniai įgyvendinimo aspektai bei praktiniu aspektu įvertinamas pagrindinio teisės akto, kuris reglamentuoja aplinkos taršos apmokestinimą, nuostatų, susijusių su surinktų įplaukų už taršą tiksliniu panaudojimu, įgyvendinimas.

Rengiant baigiamąjį darbą pasitelkta Lietuvos Respublikos įstatymų, poįstatyminių ir kitų teisės aktų, nacionalinių teismų praktikos, specialiosios literatūros šaltinių, mokslinių straipsnių, internetinių svetainių duomenų aplinkos taršos, jos mokesčių sistemos, apmokestinimo klausimais duomenų analizė ir susistemėjimas; informacijai apdoroti ir sisteminti naudojami grupavimo, aprašomasis metodai, palyginamoji statistinių duomenų analizė, grafinis vaizdavimas.

Darbo, kurio apimtis 64 lapai, struktūrą sudaro įvadas, santrumpų sąrašas, keturi skyriai (Aplinkos taršos samprata, jos šaltiniai ir padariniai, Aplinkosauginiai mokesčiai – ekonominių aplinkosaugos priemonių sistemos dalis, Aplinkos taršos apmokestinimo teisinis pagrindas - mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas, Taršos mokesčio paskirstymas ir tikslinis panaudojimas), išvados, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei pridedamas patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą. Darbe, siekiant įgyvendinti iškeltus uždavinius, susisteminta išanalizuota medžiaga pateikiama 1 lentelėje, duomenų tendencijų grafiniui pateikimui yra naudojama 14 paveikslų.

## SUMMARY

### **Environmental pollution tax system in Lithuania**

Increasing quality of life, excessive, unconscious and irresponsible consumption, irrational use of natural resources - subsequently causes significant effects such as: progressive environmental pollution, disappearing species of ecosystems, inanimate nature's function degradation, and various negative effects on human health. In order to decrease the negative effects mentioned above, one of the most important purpose of an environmental protection - is to stop and reduce activities that generate harmful effects of environmental pollution. As one of the main measures to achieve this purpose, is necessary to highlight the economic legal regulation of an environmental protection means.

In order to reduce the environmental pollution in Lithuania, one of the essential methods applied - the taxation of polluters, with a legal basis established by "The *Law on Environmental Pollution Tax of the Republic of Lithuania*". Therefore, the Final Thesis analyzes Lithuanian environmental pollution tax system, presents its parts and content; by the performance of analysis of judicial practice - the problematic aspects of implementation are identified; and from a practical aspect, the implementation of the main legal Act, which regulates the taxation of environmental pollution, provisions related to the targeted use of collected revenue for pollution, is being assessed.

During the preparation of the Final Thesis, it was referred on Laws, *Sub-statutory legal laws* and other legal acts of the Republic of Lithuania, as well as practices of national courts, specialized literature sources, scientific articles, data from websites related to environmental pollution, its tax system and taxation issues; furthermore it was performed the data analysis and their systematization to process and systematize information obtained; grouping and descriptive methods, comparative analysis of statistical data and graphic representation were also applied.

Volume of the Final Thesis is 64 pages, its structure consists of an introduction, list of abbreviations and the four chapters (The concept of environmental pollution its sources and effects; Environmental taxes as part of the system of economic environmental protection measures; Legal basis for environmental pollution taxation is the *Law on Environmental Pollution Tax*; Assignment of pollution tax and its targeted use), also conclusions, bibliography, summary in Lithuanian and English, and attached confirmation of self-completed Final Thesis. In order to achieve the set goals of the Final Thesis, the systematized and analyzed material is presented in table 1, and the 14 figures are used for the graphic expression of data tendencies.